

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Linos Gendvilaitės
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų Lietuvoje probleminiai
aspektai**

**Problematic Aspects of Conditional Release from the Institutions
of Imprisonment in Lithuania**

Vadovas: doc. dr. Gintautas Sakalauskas
Recenzentė: lekt. dr. Andželika Vosyliūtė

Vilnius
2016

Turinys

1. LYGTINIO PALEIDIMO IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ SAMPRATA	5
1.1. Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų sąvoka	5
1.2. Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų tikslai.....	8
2. LYGTINIO PALEIDIMO IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ SĄLYGOS.....	19
2.1. Formalios sąlygos.....	19
2.2. Materialios sąlygos.....	24
2.3. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų taikant intensyvią priežiūrą	38
2.4. Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų netaikymas	41
3. SUBJEKTAI, DALYVAUJANTYS LYGTINIO PALEIDIMO IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ PROCESE	47
4. BAUSMĖS VYKDYMAS PRITAIKIUS LYGTINĮ PALEIDIMĄ IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ.....	56
IŠVADOS	63
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	65
SANTRAUKA	77
SUMMARY	78

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų (toliau – ir lygtinis paleidimas) tai – humaniškesnė ir pragmatiškesnė laisvės atėmimo bausmės vykdymo forma. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) teigiama, kad lygtinis paleidimas yra viena iš efektyviausių ir konstruktyviausių priemonių, užtikrinančių pakartotinių pažeidimų prevenciją ir skatinančių reintegraciją, suteikiant kaliniui planuojamą, remiamą bei prižiūrimą grįžimą į visuomenę.¹ Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2008–2012 m.) programoje buvo numatyta plėtoti veiksmingą probacijos (įskaitant lygtinį paleidimą) sistemą, orientuotą į asmenų pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos valdymą, sudarančią sąlygas užtikrinti visuomenės saugumą, mažinti nusikalstamų veikų recidyvą ir ypač sumažinti laisvės atėmimo vietose esančių asmenų skaičių.² Siekiant šio tikslo³ buvo keičiamas ir Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (toliau – ir Bausmių vykdymo kodeksas) 157 straipsnis.⁴ Vis dėlto, pastaraisiais metais pastebimas lygtinio paleidimo taikymo atvejų mažėjimas. Pavyzdžiui, 2008 m. iš įkalinimo įstaigų buvo paleista 3 516 asmenų, iš jų lygtinai – 1 788 (50,9 proc.), 2009 m. – 3 165, iš jų lygtinai – 1 535 (48,5 proc.).⁵ Vėliau lygtinai paleistų asmenų dalis toliau mažėjo, pavyzdžiui, 2012 m., kai iš įkalinimo įstaigų buvo paleisti 3 279 asmenys, lygtinis paleidimas pritaikytas 1 198 (36,5 proc.), 2013 m. iš viso paleista 3 319 asmenų, iš jų lygtinai – 1 136 (34,2 proc.), 2014 m. – 3 313, iš jų lygtinai – 1 020 (30,8 proc.). 2015 m. lygtinai paleistų asmenų skaičius iš esmės nepakito: iš viso iš įkalinimo įstaigų paleisti 3 492 asmenys, o iš jų lygtinai – 1 082 (31,0 proc.).⁶ Ši problema minima įvairiose Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas), Lietuvos teisės instituto ir kitų įstaigų organizuojamose

¹ 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą:

<https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=70103&SecMode=1&Lang=en>.

² Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 146-5870.

³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 47, 157, 159, 164 ir 179 straipsnių pakeitimo bei 160, 161, 162 ir 163 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=385665&p_tr2=2>.

⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

⁵ SAKALAUSKAS, G. Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje? *Kriminologijos studijos*, 2014, t. 2, p. 124.

⁶ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos 2012 m., 2013 m., 2014 m., 2015 m. suvestinės [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

diskusijose ar konferencijose.⁷ Atsižvelgiant į tai, kad lygtinis paleidimas taikomas vis rečiau, būtina išsiaiškinti šio instituto nuostatų bei jų taikymo teismų praktikoje probleminius aspektus, aptarti naujausius pakeitimus. Taigi magistro darbo tema – lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų Lietuvoje probleminiai aspektai – aktuali tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu.

Darbo tikslas – išanalizuoti probleminius teorinius ir praktinius lygtinio paleidimo taikymo Lietuvoje aspektus.

Darbo uždaviniai:

- 1) aptarti lygtinio paleidimo sampratą;
- 2) identifikuoti ir išanalizuoti lygtinio paleidimo teisinio reguliavimo trūkumus bei problemas Lietuvoje;
- 3) išanalizuoti teismų motyvus taikant ar atsisakant taikyti lygtinį paleidimą;
- 4) identifikuoti ir aptarti bausmės vykdymo probleminius aspektus, pritaikius lygtinį paleidimą;
- 5) pateikti kai kurių užsienio valstybių lygtinio paleidimo gerąją praktiką.

Darbo objektas – lygtinio paleidimo instituto Lietuvoje probleminiai aspektai.

Tyrimo metodai. Pagrindiniai darbe naudojami metodai yra lingvistinis ir sisteminis, kuriais remiantis nagrinėjami teisės aktai, specialioji literatūra bei teismų praktika. Taip pat remiamasi teleologiniu metodu, siekiant išsiaiškinti įstatymų leidėjo tikslus, priimant įstatymų pakeitimus. Apžvelgiant nebegaliojančias įstatymų nuostatas, taikytas istorinis metodas. Analizuojant su lygtinio paleidimo taikymu ir vykdymu susijusią statistiką, naudotas statistinis metodas.

Darbo originalumas. Lietuvoje lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų tema daugiausia yra rašę G. Sakalauskas bei S. Mesonienė. Taip pat A. Vosyliūtė, aptardama lygtinio paleidimo taikymo praktikoje problematiką. Vilniaus universiteto Teisės fakultete 2014 m. B. Kostecka apgynė magistro darbą tema „Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų Lietuvoje ir užsienio valstybėse“, o 2015 m. tokia pat tema rašytą magistro darbą apgynė V. Gelžinytė. Šis magistro darbas nuo minėtų magistro darbų skiriasi tuo, kad jame akcentuojami probleminiai, o ne lyginamieji lygtinio paleidimo aspektai. Be to, 2015 m. birželio 23 d. įstatymu Bausmių vykdymo kodekso 157, 159 bei 164 straipsniai buvo pakeisti.⁸ Taigi kyla poreikis apžvelgti šių pakeitimų esmę bei jų įtaką teismų praktikai.

⁷ Pavyzdžiui, 2015 m. gruodžio 21 d. Kalėjų departamente surengta apskritojo stalo diskusija „Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų ir socialinio tyrimo išvadų taikymo problemos“.

⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015 m. liepos 7 d., Nr. 11069.

Svarbiausi šaltiniai yra Bausmių vykdymo kodeksas, Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (toliau – Probacijos įstatymas), tarptautiniai teisės aktai bei įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai, susiję su lygtinio paleidimo taikymu ir vykdymu. Taip pat autorių, kurie plačiausiai yra nagrinėję lygtinio paleidimo institutą, moksliniai straipsniai, atlikti tyrimai bei Kalėjimų departamento pateikiama statistika.

1. LYGTINIO PALEIDIMO IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ SAMPRATA

1.1. Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų sąvoka

Tarptautiniuose teisės aktuose, susijusiuose su bausmių vykdymu, lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų paprastai apibrėžiamas kaip bendruomenėje atliekama bausmė (priemonė), alternatyva laisvės atėmimui, bausmių deinstitutionalizavimo priemonė ir pan.⁹ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms R (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo lygtinis paleidimas apibrėžiamas kaip veiksminga priemonė, kuri ne tik sumažina įkalinimo trukmę, bet ir iš esmės padeda asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, grįžti į visuomenę.¹⁰ Kitoje Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) nurodoma, kad lygtinis paleidimas (šioje rekomendacijoje) reiškia ankstyvą nuteistųjų paleidimą pagal individualizuotas sąlygas, kurios taikomos po paleidimo. Šis apibrėžimas neapima amnestijos ir malonės.¹¹

Lygtinis paleidimas Lietuvoje laikomas viena iš probacijos formų.¹² Probacijos įstatymo 2 straipsnio 5 punkte nurodyta, kad probacija – tai sąlyginė alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei (bausmės vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų), kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra.¹³ Šis priskyrimas paaiškinamas tuo, kad pagrindiniai probacijos elementai būdingi ir lygtiniam paleidimui: nuteistasis neatskiriamas nuo visuomenės, prižiūrimas įgaliotų institucijų bei jam taikomos socialinės ir kitokios priemonės.¹⁴ Taigi lygtinis paleidimas Lietuvoje yra viena iš probacijos formų, tipinis „galinių durų“ priemonių taikymo pavyzdys, kai atliekant

⁹ MESONIENĖ, S. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 74.

¹⁰ 1999 m. rugsėjo 30 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per internetą:

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622553&SecMode=1&DocId=412108&Usage=2>.

¹¹ 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 14 d.]. Prieiga per internetą: https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=70103&SecMode=1&Lang=en.

¹² Kitose šalyse, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose lygtinis paleidimas neišskiriamas kaip probacijos forma. Nurodoma, kad lygtinis paleidimas ir probacija turi panašumų dėl atliekamos priežiūros, konsultavimo, tačiau skiriasi tuo, kad lygtinio paleidimo atveju asmuo prieš tai buvo įkalintas. CORLEY, C. J. *Community Corrections and Sanctions*. Iš *Encyclopedia of Community Corrections*, 2012, p. 53 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQ2NzE0OV9fQU41?sid=f6ecabd1-ef1d-449c-9d07-7500478db7a9@sessionmgr4005&vid=0&format=EB&rid=1>.

¹³ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

¹⁴ MESONIENĖ, S. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 74.

laisvės atėmimo bausmę numatomos sąlygos, kurioms esant asmuo gali būti išleistas iš įkalinimo įstaigos lygtinai.¹⁵

Anot G. Švedo, lygtinis paleidimas vertintinas kaip teismo nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės atlikimo forma.¹⁶ Be to, tai patvirtino ir Europos Žmogaus Teisių Teismas *D. Ganusausko byloje prieš Lietuvą*, kurioje nurodė, kad laisvės atėmimą apimančią bausmę, kurią nuteistasis turi atlikti teismo sprendime nurodytą laiką, iš pat pradžių pateisina pradinis nuosprendis ir apeliacinis procesas. Sprendimas taikyti lygtinį paleidimą niekaip nepaveikia bylą nagrinėjusio teismo nuosprendžio ir po to vykusio apeliacinio proceso, kuriais asmuo nuteisiamas laisvės atėmimo bausme, galiojimo.¹⁷

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnyje numatytos lygtinio paleidimo sąlygos, tačiau šis kodeksas nepateikia šio instituto sąvokos.¹⁸ Aiškinant lingvistiškai, žodis „lygtinis“ reiškia „daromas su sąlyga“, o paleidimas – „suteikti laisvę“.¹⁹ Sąlyginis pobūdis doktrinoje siejamas su tam tikru bandomuoju laikotarpiu, kuriuo laikytina neatlikta laisvės atėmimo bausmės dalis. Pažymėtina, kad pritaikius lygtinį paleidimą, bausmė nepasikeičia, tačiau kinta jos atlikimo sąlygos. Po lygtinio paleidimo neatliktos bausmės dalis vykdoma, tačiau neizoliavus nuteistojo nuo visuomenės, o paskirtos laisvės atėmimo bausmės terminas baigiasi paskutinę jo dieną.²⁰ Teismai kartais pažymi, kad „bendra taisyklė yra ta, kad nuteistasis turi atlikti nuosprendžiu jam paskirtą bausmę, nes skirdamas bausmę teismas įvertina, kad tik tokio dydžio bausmė yra adekvati padarytoms nusikalstamoms veikoms ir savo poveikiu padės pasiekti bausmės tikslus“.²¹ Manytina, kad lygtinio paleidimo kontekste, šiam teiginiui trūksta aiškumo, nes gali susidaryti įspūdis, jog teismas lygtinį paleidimą laiko bausmės dydžio sumažinimu, nors prieš tai lygtinį paleidimą apibūdina kaip išimtinę bausmės atlikimo tvarką, o tai reiškia, kad

¹⁵ SAKALAUSKAS, G. Savanorystė probacijos sistemoje. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 56.

¹⁶ ŠVEDAS, G. *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 65.

¹⁷ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. rugsėjo 7 d. nutarimas dėl priimtumo *D. Ganusausko prieš Lietuvą* byloje, Nr. 47922/99 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Ganusauskas_pries_Lietuva_nut.pdf>.

¹⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

¹⁹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/>>.

²⁰ MESONIENĖ, S. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 74–75; Be to, tokia pat koncepcija pateikiama, pavyzdžiui, ir Slovėnijos baudžiamosios teisės doktrinoje, nurodant, kad lygtinis paleidimas, skirtingai nuo amnestijos ir malonės, nereiškia teismo paskirtos bausmės pabaigos, tačiau keičia jos vykdymo būdą. AMBROŽ, M.; ŠUGMAN STUBBS, K. *Conditional Release (Parole) in Slovenia: Problems and Possible Solutions*. *The Prison Journal*, 2011, 91(4), p. 469 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <<http://tpj.sagepub.com/content/91/4/467.full.pdf+html>>.

²¹ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 19 d. nutartis, Nr. 1S-305-530/2016.

lygtinai paleistas nuteistasis toliau atlieka nuosprendžiu jam paskirtą bausmę, kuri dėl lygtinio paleidimo pritaikymo nesutrumpėja.

Paprastai teismai savo sprendimuose nurodo, kad lygtinis paleidimas – tai laisvės atėmimo sąlygų švelninimas.²² Pasak G. Sakalausko, lygtinis paleidimas neturi būti vertinamas vien tik kaip laisvės atėmimo bausmės vykdymo formos švelninimas ar „nuolaida“ nuteistajam.²³ Šio instituto prasmė yra platesnė. Kritikuotina ir teismų praktika, kurioje atsisakant taikyti lygtinį paleidimą nurodoma, kad sprendimas pritaikyti šį institutą „paneigtų baudžiamosios teisės esmę ir paskirtį, suformuotų nebaudžiamumo nuotaikas bei nepagarbą įstatymui“.²⁴ Lygtinio paleidimo pritaikymo atveju teismas yra pasisakęs ir kitaip: „nuteisto asmens lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigos nėra visiškai atleidimas nuo paskirtos bausmės, kadangi lygtinai paleistas asmuo yra prižiūrimas ir stebimas, jam nustatomi įpareigojimai ir suvaržymai, kurių pažeidimai gali nulemti lygtinio paleidimo taikymo panaikinimą ir asmens grąžinimą į pataisos įstaigą likusios laisvės atėmimo bausmės atlikimui“.²⁵ Taigi lygtinis paleidimas pritaikomas asmeniui, kuris jau patyrė atitinkamos trukmės realų laisvės atėmimą įkalinimo įstaigoje, bausmė nepanaikinama, todėl negali suponuoti nebaudžiamumo atmosferos, kuri turėtų būti sietina su atsakomybės išvengimu.

Lietuvos teisės moksle formuluojami įvairūs lygtinio paleidimo apibrėžimai. A. Vosyliūtė apibendrintai teigia, kad lygtinis paleidimas yra prižiūrimas likusios laisvės atėmimo bausmės atlikimas visuomenėje.²⁶ S. Mesonienė yra pateikusi kelias lygtinio paleidimo definicijas. Kaip antai: „tai tokia nuteistojo atleidimo nuo tolesnio faktiško laisvės atėmimo pataisos įstaigoje nesibaigus bausmės laikui rūšis, kuria nustatomos tam tikros sąlygos ir siekiama skatinti asmenį toliau taisyti prižiūrimam atitinkamų priežiūros institucijų“²⁷ Daktaro disertacijoje S. Mesonienė lygtinį paleidimą įvardija kaip sąlyginę

²² Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis, Nr. 1S-1993-327/2015; Kauno apygardos teismas 2015 m. lapkričio 18 d. nutartis, Nr. 1S-2063-317/2015; Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-184-397/2016.

²³ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 8.

²⁴ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis, Nr. 1S-1997-383/2015; Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis Nr. 1S-120-317/2016.

²⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis Nr. 1S-130-238/2016.

²⁶ VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 96.

²⁷ MESONIENĖ, S. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 75.

išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigos rūši, vykdant nuteistojo priežiūrą (socialinę reabilitaciją ir kontrolę).²⁸

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų gali būti apibrėžiamas kaip sąlyginis išankstinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų, kai nuteistajam, prižiūrimam atitinkamų institucijų, toliau atliekant bausmę neizoliuotam nuo visuomenės, nustatomi tam tikri draudimai ir / ar įpareigojimai bei siekiama asmens resocializacijos.

1.2. Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų tikslai

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas) 41 straipsnio 2 dalis nustato, kad bausmės paskirtis yra: 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.²⁹ Bausmių vykdymo kodekso 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad bausmių vykdymo įstatymų paskirtis yra nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis. Anot G. Sakalausko, nors įtvirtinama „įstatymo paskirtis“, galima teigti, kad bausmių vykdymo sistemai keliamas resocializacijos tikslas, bei atsisakoma bausmės tikslų pliuralizmo, numatyto Baudžiamajame kodekse.³⁰ Tai, kad nuteistųjų resocializacija yra siekiamybė, numatyta ir šešioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 m. programoje, kurios 473 punkte teigiama: „sudarysime sąlygas nusikaltusių ir paskirtą bausmę atlikusių asmenų resocializacijai ir geresniam įsiliejimui į visuomenės gyvenimą, kad būtų išvengta nusikaltimų pasikartojimo“. Tačiau minėtos programos 474 punkte nurodytas siekis užtikrinti, jog „bausmių vykdymo politika būtų perorientuota iš skirtos nubausti nusikaltimą padariusį asmenį į skirtą perauklėti nusikaltimą padariusį asmenį“.³¹ Iš šių nuostatų nėra aišku, ką Vyriausybė laiko galutiniu bausmių vykdymo tikslu, nes „resocializacijos“ ir „perauklėjimo“ idėjos skiriasi, jos nedera tarpusavyje. Be to, ir Lietuvos Respublikos Seimas Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 m. programoje neatrigoja šių koncepcijų, nurodydamas: „svarbu toliau

²⁸ MESONIENĖ, S. *Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų: teisiniai ir socialiniai aspektai*: daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 30.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.

³⁰ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 138.

³¹ Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 149-7630.

tobulinti bausmių vykdymo ir probacijos sistemas, siekiant, kad bausmių vykdymas būtų skirtas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui perauklėti ir kad bausmę atlikę asmenys geriau įsiliėtų į visuomenės gyvenimą, ir taip mažinti pakartotinį nusikalstamumą“.³²

Vis dėlto, tai, kad vykdant bausmes siekiama vienintelio tikslo – asmens resocializacijos – patvirtina Probacijos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje dar konkrečiau apibrėžtas probacijos tikslas – užtikrinti veiksmingą probuojamųjų resocializaciją ir mažinti jų nusikalstamų veikų recidyvą.³³ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms CM/Rec (2010) 1 dėl Europos Tarybos probacijos taisyklių taip pat nurodoma, kad taikant probaciją siekiama integruoti nusikaltėlių į visuomenę, taip pat prisidėti prie visuomenės saugumo.³⁴

Lietuvos teisės moksle nekvestionuojama, kad materialiojoje baudžiamojoje teisėje numatyti bausmės tikslai turi įtakos bausmės vykdymui, pavyzdžiui, paskirtos laisvės atėmimo bausmės trukmė lemia atitinkamus bausmės laiko ir atlikimo vietos rėmus, tačiau bausmės vykdymo sąlygomis bei taikomomis priemonėmis siekiama resocializacijos tikslo.³⁵ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių teigiama, kad visas kalinimas turėtų vykti taip, kad asmenys, kuriems buvo atimta laisvė, galėtų lengviau integruotis į laisvą visuomenę.³⁶ Vokietijos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad nuteistojo resocializacija yra svarbus ir vienintelis laisvės atėmimo vykdymo tikslas, kurio reikalauja konstitucinis socialinės valstybės principas. Įkalinimo įstaigoms resocializacijos tikslas keliamas ir kitose Europos šalyse, pavyzdžiui, Olandijoje, Danijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Kroatijoje.³⁷ Pasak G. Sakalausko, bausmės ir jos vykdymo tikslų gilesnė analizė leidžia pagrįsti jų atskyrimo būtinybę, nors su atskyrimo ribomis ne visi teoretikai ir praktikai sutinka, bet

³² Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. XII-1682. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 7293.

³³ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

³⁴ 2010 m. sausio 20 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec (2010) 1 dėl Europos Tarybos probacijos taisyklių [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813>>.

³⁵ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 141.

³⁶ 2006 m. sausio 11 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPR_Lithuanian.pdf>.

³⁷ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2007, t. 2 (20), p. 131.

pripažįstama, kad jos yra. Vadinasi, Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, bausmę skiriantis teismas ir ją vykdanči institucija siekia / turėtų siekti skirtingų tikslų.³⁸

Lietuvos bausmių vykdymo teisėje nėra tiesiogiai nurodyta lygtinio paleidimo paskirtis (tikslai), tačiau, atsižvelgiant į tai, kad bausmės vykdymui (konkrečiau ir probacijai) keliamas resocializacijos tikslas, lygtinio paleidimo pagrindiniu tikslu taip pat galima laikyti resocializaciją.³⁹ Be to, Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) apibrėžiamas iš esmės toks pat lygtinio paleidimo tikslas – padėti kaliniams pereiti nuo gyvenimo kalėjime prie gyvenimo laikantis įstatymų visuomenėje, sudarius tai skatinančias sąlygas ir prižiūrint po paleidimo, bei prisidėti prie visuomenės apsaugos ir nusikaltimų mažinimo.⁴⁰

Teismų praktikoje, sprendžiant dėl nuteistojo lygtinio paleidimo, paprastai vadovaujamosi bausmės tikslais, o ne bausmės vykdymo ir lygtinio paleidimo tikslais. Teismai nutartyse neretai nurodo, jog atsižvelgiama į „bausmės tikslus, visuomenės intereso užtikrinimą“⁴¹, nuteistojo elgesio pokyčiai turi sudaryti pagrindą išvadai, kad „galima tikėtis sėkmingai įgyvendinti bausmės tikslus be tokių griežtų priemonių.“⁴² Taip pat daromos išvados, kad „bausmės tikslai – teisingumas, proporcingumas realiai užtikrinami tik ją atliekant, todėl ir bausmės atlikimo procese, sprendžiant dėl lygtinio paleidimo ir dėl teisingumo principo užtikrinimo, o taip pat ir dėl sėkmingos probacijos, į šias aplinkybes <...> taip pat privalo atsižvelgti. <...> Teisingumo principo bei kitų su bausmės paskirtimi susijusių aplinkybių, numatytų Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 2 dalyje įgyvendinimo užtikrinimui svarbu yra asmens nubaudimas adekvačia bausme. <...> Vienas iš bausmės tikslų yra kaltininko nubaudimas, tai reiškia, kad jis dėl padarytos nusikalstamos veikos privalo patirti tam tikrus suvaržymus ir kitas neigiamas pasekmes, kitaip būtų iškreipta bausmės esmė ir pažeistas teisingumo principas. <...> įvertintų aplinkybių visuma <...> nesudaro pakankamo pagrindo manyti, kad paleidus jį lygtinai iš

³⁸ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 135, 140–141.

³⁹ VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 97–98.

⁴⁰ 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per internetą:

<https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=70103&SecMode=1&Lang=en>.

⁴¹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2129-485/2015.

⁴² Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis, Nr. 1S-2087-530/2015; Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis, Nr. 1S-2102-530/2015.

laisvės atėmimo vietos, būtų įgyvendinta bausmės paskirtis, realizuoti bausmės individualizavimo ir teisingumo principai“.⁴³ Pažymėtina, kad bausmę skiriantis teismas atsižvelgia į bausmės tikslus, nesuteikdamas prioriteto, išskirtinės reikšmės nei vienam iš jų,⁴⁴ tačiau šioje nutartyje dėl lygtino paleidimo taikymo, nepaisant to, kad nepakankamai atsižvelgta į tai, kad bausmės vykdymui keliamas tik resocializacijos tikslas, ypač akcentuoti (ir iš esmės jau įvertinti bausmę paskyrusio teismo) nubaudimo ir teisingumo užtikrinimo tikslai, nenurodant, kokią reikšmę tai turi siekiant nuteistojo resocializacijos.

Lygtinio paleidimo pritaikymo atvejais, teismų nutartyse nurodoma, kad turi būti vadovaujamosi „ne tik paskirtos bausmės tikslais, bet ir bausmės vykdymo principais bei lygtinio paleidimo tikslais“.⁴⁵ Nors vartojamas terminas „lygtinio paleidimo tikslai“, tačiau konkretūs šio instituto tikslai neįvardijami. Taip pat minimi bausmės vykdymo principai, kurie plačiau neanalizuojami. Taigi teismų praktika, nurodant tai, kokiais tikslais vadovaujamosi sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą, yra nevienoda (apie bausmės vykdymo paskirtį paprastai užsimenama tose nutartyse, kuriose pritaikomas lygtinis paleidimas). Neretai akcentuojama Baudžiamajame kodekse numatyta bausmės paskirtis, nesuteikiant reikiamos reikšmės bausmių vykdymo tikslui, kuris yra ir pagrindinis lygtinio paleidimo tikslas.

Taikant lygtinį paleidimą galima pasiekti ir kitų teigiamų tikslų, pavyzdžiui, asmenų, esančių įkalinimo įstaigose, skaičiaus sumažinimo. Kalinių skaičių lemia ne tik laisvės atėmimo bausmės taikymo dažnumas bei šios paskirtos bausmės trukmė, bet ir lygtinio paleidimo reglamentavimas ir taikymo dažnumas.⁴⁶ Šiuo atveju svarbūs du minėto tikslo aspektai: 1) valstybės lėšų, skiriamų bausmių vykdymui, taupymas; 2) įkalinimo įstaigų perpildymo problemos sprendimas.⁴⁷

Lietuvoje 2014 m. pabaigoje įkaltų asmenų buvo 8 636 (100 000 gyventojų teko 296 įkaltinti asmenys), 2015 m. pabaigoje – 7 355 (255).⁴⁸ Lyginant su kitomis valstybėmis, įkaltų asmenų skaičius Lietuvoje yra vienas iš didžiausių. Pavyzdžiui,

⁴³ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis, Nr. 1S-2130-319/2015.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-748/2007.

⁴⁵ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2119-238/2015; Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis, Nr. 1S-2077-238/2015; Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis Nr. 1S-130-238/2016.

⁴⁶ SAKALAUSKAS, G. Baudžiamosios politikos įgyvendinimo indikatoriai Lietuvoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 152.

⁴⁷ VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 98–99.

⁴⁸ Lietuvos statistikos departamentas. Įkaltųjų laisvės atėmimo įstaigose skaičius metų pabaigoje. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=df83e538-5120-4b5e-a0c3-57373d144447>>.

2014 m. Čekijoje 100 000 gyventojų teko 177 įkalinėti asmenys, Liuksemburge – 118, Prancūzijoje – 114, Kroatijoje – 103, Italijoje – 88, Vokietijoje – 76, Slovėnijoje – 72, Danijoje – 67, Suomijoje – 57.⁴⁹ Pažymėtina, kad Lietuvoje 2015 m. vieno asmens, esančio įkalinimo įstaigoje, išlaikymui vidutiniškai per dieną buvo skiriama 19 eurų,⁵⁰ vieno asmens probacijos organizavimui – maždaug 1 euras.⁵¹ Pasak G. Sakalausko, asmens lygtinis paleidimas padeda sutaupyti tik nedidelę dalį įkalinimo asmens išlaikymui skirtos sumos, nes įkalinimo įstaigų darbuotojai lieka dirbti, jų atlyginimas negali būti mažinamas, remiantis lygtinio paleidimo pritaikymo dažnumu, o būtent personalui mokami atlyginimai ir jų socialinis draudimas sudaro didžiausią minėtos sumos dalį. Tačiau gali būti sutaupytos lėšos, pavyzdžiui, maitinimui. Taip pat galimas efektyvesnis darbuotojų paskirstymas.⁵²

Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT), lankęsis Lietuvoje 2012 m., valdžios institucijoms rekomendavo dėti dideles pastangas, kad būtų sumažintas įkalinimo įstaigų perpildymas.⁵³ 2014 m. pabaigoje įkalinimo įstaigos Lietuvoje buvo užpildytos apie 92 proc., iš jų Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos užpildymas buvo 103 proc.⁵⁴ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms R (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo atkreipiamas dėmesys į lygtinio paleidimo svarbą sprendžiant šią problemą.⁵⁵

Lietuvos teisės instituto atliktame tyrime nurodoma, kad įkalinimo įstaigų perpildymas reiškia, jog atitinkamos įstaigos infrastruktūra pritaikoma didesniai įkalinimų asmenų skaičiui. Dažniausiai vienoje kameroje apgyvendinama daugiau kalinių, kameros

⁴⁹ *World Prison Brief* [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.prisonstudies.org/map/europe>>.

⁵⁰ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose 2015 m. suvestinė [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

⁵¹ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 14.

⁵² SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 14–15.

⁵³ *Report to the Lithuanian Government on the visit to Lithuania carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)* [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cpt.coe.int/documents/ltu/2014-18-inf-eng.pdf>>.

⁵⁴ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų 2014 m. veiklos ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

⁵⁵ 1999 m. rugsėjo 30 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622553&SecMode=1&DocId=412108&Usage=2>>.

įrengiamos kitose patalpose ir pan., o įkalinimo įstaigų administracijoms perpildymas yra pagrindinis iššūkis, su kuriuo susiduriama žmogaus teisių ir įkalinimo įstaigų veiksmingumo valdymo sferose. Jis lemia tai, kiek vienam kaliniui tenka kameros ploto ir kiek kalinių gyvena joje. Taip pat nuo įkalinimo įstaigų užpildymo priklauso galimybė užtikrinti įkalinintųjų asmeninę erdvę ir privatumą. Dėl perpildymo gali kilti sunkumų užtikrinant higieną ir vidaus tvarką, maitinimą, sportavimą lauke ir pan. Teigiama, kad dėl perpildymo gali pablogėti įkalinintųjų sveikata, jie dažniau pažeidinėja nustatytą tvarką, o kraštutiniais atvejais netgi laikomas veiksniu, keliančiu pavojų gyvybei.⁵⁶ S. Nikartas nurodo, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas, vertindamas, ar sąlygos įkalinimo įstaigoje yra nežmoniškos ir / ar žeminančios asmens orumą Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio prasme, atsižvelgia į kalinimo įstaigos perpildymo lygį, vienam asmeniui tenkantį kameros plotą, higienos įrenginių bei patalpų privatumą, prieinamumą, ventiliacijos, apšvietimo pakankamumą, laiką, kuris praleidžiamas už kameros ribų, bendro naudojimo patalpų buvimą ir prieinamumą, maitinimo kokybę, pakankamumą ir kita. Pavyzdžiui, byloje *Savenkovas prieš Lietuvą* nustatytas toks žmogaus teisių pažeidimo faktas.⁵⁷ Pažymėtina, kad Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių nurodoma, jog paprastai kalinius naktį reikėtų laikyti atskirose kamerose, išskyrus atvejus, jei kaliniai pageidauja būti apgyvendinti vienoje kameroje. Be to, teigiama, kad nacionaliniai įstatymai turi numatyti mechanizmą, kuris užtikrintų, kad minimalūs įkalinimo sąlygų reikalavimai nebūtų pažeidinėjami dėl įkalinimo įstaigų perpildymo.⁵⁸ I. Isokaitė ir V. Milašiūtė teigia, jog teisės į tinkamas kalinimo sąlygas pažeidimo negalima pateisinti remiantis ekonomine krize ar ribotais ištekliais. Šių sąlygų užtikrinimui finansavimas per ekonominę krizę Lietuvoje buvo sumažintas, nors kalinių skaičius tuo metu didėjo. Tokiu atveju reikia ieškoti sprendimų, kurie užtikrintų bent minimalias reikalaujamas sąlygas, esant sumažėjusiems ištekliams.⁵⁹ Lygtinis paleidimas gali būti vienas iš būdų kaip mažinti įkalinintų asmenų skaičių, o nesant įkalinimo įstaigų perpildymo lengviau užtikrinamos tinkamos kalinimo sąlygos.

⁵⁶ MARKOV, D.; DOICHINOVA, M. *Įkalinimo sąlygų stebėsenos indeksas: metodologija ir bandomojo tyrimo rezultatai*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015, p. 20.

⁵⁷ NIKARTAS, S. Teisė nebūti kankinamam ir nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam: probleminiai kalinimo sąlygų užtikrinimo aspektai. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2013, p. 11–12.

⁵⁸ 2006 m. sausio 11 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 3d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPR_Lithuanian.pdf>.

⁵⁹ ISOKAITĖ, I.; MILAŠIŪTĖ, V. Politinės ir asmeninės teisės. Iš *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*. Šiauliai: AB „Titnagas“, 2015, p. 437–438.

Lygtinio paleidimo instituto vienas iš tikslų taip pat yra skatinti pozityvų nuteistųjų elgesį įkalinimo įstaigoje. Pasak G. Sakalausko, norint, kad asmens parengimas paleidimui į laisvę būtų sėkmingas, jis turi prasidėti jau kalinimo pradžioje. Su lygtinio paleidimo galimybe turi būti supažindinama sudarant individualų darbo su nuteistuoju planą. Tai numatyta ir Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklėse, ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių, kurioje raginama, kuo greičiau po apgyvendinimo įkalinimo įstaigoje surašyti ataskaitą apie asmeninę nuteistojo padėtį, jos pagrindu sudaryti bausmės atlikimo ir paleidimo į laisvę planą.⁶⁰

Kadangi sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą, vertinama tam tikrų aplinkybių visuma, todėl vien pozityvus kalinių elgesys negarantuoja šio instituto pritaikymo arba, kaip nurodo teismai, „nuteistąjį teigiamai apibūdinančios aplinkybės negali būti besąlygiškas pagrindas taikyti jam lygtinį paleidimą“,⁶¹ tačiau manytina, kad lygtinio paleidimo pritaikymo galimybė yra stimulus nuteistiesiems koreguoti elgesį pozityvia linkme. Konkrečioje byloje nurodoma, kad, pavyzdžiui, tai, jog nuteistasis įvykdė rekomendacijas dėl jo socialinės reabilitacijos ir nusikalstamo elgesio rizikos mažinimo, mokėsi, dirba, bausmės atlikimo metu drausminėmis nuobaudomis už režimo reikalavimų pažeidimus nebuvo baustas, o už aktyvų mokymąsi vidurinėje mokykloje bei nepriekaištingą elgesį ir stropų darbą buvo skatintas tris kartus, šių aplinkybių visumos vertinimas leidžia pagrįstai konstatuoti teigiamus nuteistojo asmenybės pokyčius, tačiau šios aplinkybės tik parodo, jog jis, atlikdamas jam paskirtą laisvės atėmimo bausmę, elgiasi taip, kaip privalo elgtis kiekvienas nuteistasis ir nesudaro pagrindo konstatuoti pakankamos jo pažangos mažinant savo pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką.⁶² Nors šioje nutartyje nurodoma, kad minėtos aplinkybės „leidžia pagrįstai konstatuoti teigiamus nuteistojo asmenybės pokyčius“, pažymėtina, kad, anot G. Sakalausko, paklusimas ir sugebėjimas prisitaikyti prie esamos tvarkos gali neturėti nieko bendro su tikrųjų vidinių nuostatų pokyčiais.⁶³ Teismai kartais nurodo, jog pateiktų rekomendacijų dėl nuteistojo tolimesnės socialinės reabilitacijos ir nusikalstamo elgesio rizikos mažinimo laikymasis gali įrodyti jo ryžtą pasitaisyti.⁶⁴ Tačiau pasitaiko ir atvejų, kai teismai konstatuoja, kad teigiamai vertintinos aplinkybės parodo „nuteistojo siekį vykdyti socialiniame

⁶⁰ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 10.

⁶¹ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-243-319/2016.

⁶² Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 25 d. nutartis, Nr. 1S-141-594/2016.

⁶³ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 141.

⁶⁴ Vilniaus apygardos teismas. 2016 m. vasario 12 d. nutartis, Nr. 1S-153-209/2016.

reabilitacijos plane numatytas priemonės, bet ne savanorišką nuteistojo norą pasitaisyti“.⁶⁵ Taigi reikia vertinti, ar pozityvus elgesys, kuris teismų praktikoje interpretuojamas plačiai, reiškia tik tapimą kaliniu, kuris gerai elgiasi, ar tikrus pasikeitimus. Vis dėlto, G. Sakalausko teigimu, pritaikius lygtinį paleidimą, sudaroma galimybė valstybės institucijoms „patikrinti“ asmenų elgesį laisvėje, tam tikrą laiką juos prižiūrint bei teikiant intensyvesnę socialinę pagalbą.⁶⁶

Kitas lygtinio paleidimo tikslas susijęs su nusikaltimu padarytos žalos atlyginimu. 2015 m. rugpjūčio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė nepritarti Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projektui Nr. XIIP-3100, kuriuo siekiama lygtinio paleidimo taikymo galimybę susieti su turtinės žalos atlyginimu. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nurodė, kad lygtinai paleisti nuteistieji daug dažniau atlygina nusikaltimais padarytą žalą nei tie, kurie bausmę atlieka įkalinimo įstaigose. Pavyzdžiui, per 2014 m. 61,7 proc. visų iš įkalinimo įstaigų lygtinai paleistų nuteistųjų, kurie buvo įpareigoti atlyginti nusikaltimu padarytą žalą, atlygino visą žalą ar jos dalį, o iš laisvės atėmimo vietose esančių nuteistųjų – tik apie 21,5 proc. Teigiama, jog veiksmingesnį žalos atlyginimą lygtinio paleidimo metu lemia didesnės įsidarbinimo galimybės laisvėje, taip pat Probacijos įstatymo nustatyta pareiga visiems darbingiems nuteistiesiems įsidarbinti lygtinio paleidimo laikotarpiu (įsidarbina arba darbo biržoje užsiregistruoja apie 88 proc. visų lygtinai paleistų asmenų). Be to, lygtinai paleidžiamiems nuteistiesiems gali būti nustatyta ir specialioji pareiga atlyginti nusikaltimu padarytą žalą ar dalį žalos. Lygtinio paleidimo laikotarpiu taip pat prižiūrima, kaip ši pareiga vykdoma, nuteistieji skatinami įsidarbinti, jiems teikiama praktinė pagalba įsidarbinant (organizuojami susitikimai su galimais darbdaviais, informuojami apie darbo biržų teikiamas paslaugas ir pan.), taip sudaromos didesnės galimybės gauti pastovių pajamų, iš kurių galėtų būti atlyginta (ar išieškota) nusikaltimu padaryta žala. Vadinasi, platesnis lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų instituto taikymas prisideda ir prie greitesnio nusikaltimais padarytos žalos atlyginimo.⁶⁷ Lietuvos teisės institutas, išanalizavęs su minėtu siūlytu pakeitimu susijusią teisinio reglamentavimo bei jo praktinio taikymo problematiką, taip pat padarė išvadą, kad nėra tikslinga priimti siūlomus įstatymo pakeitimus. Tokia išvada išsamiai argumentuota, pavyzdžiui, nurodant, kad lygtinio paleidimo taikymo galimybės susiejimas su žalos atlyginimu pažeistų

⁶⁵ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis, Nr. 1S-1997-383/2015.

⁶⁶ SAKALAUSKAS, G. Baudžiamosios politikos įgyvendinimo indikatoriai Lietuvoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 152.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugpjūčio 12 d. nutarimas Nr. 834 dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3100. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 12262.

lygybės principą (Bausmių vykdymo kodekso 6 straipsnis), nes geresnėje turstinėje padėtyje esantiems asmenims būtų sudaromos palankesnės lygtinio paleidimo sąlygos. Toks reglamentavimas dar labiau sumažintų lygtinio paleidimo atvejų skaičių. Be to, nemaža dalis įkalinimų žalos neatlygina, nes neturi tam galimybių (neturint santaupų, ši galimybė priklauso nuo gaunamų pajamų, o kalinių užimtumo darbine veika rodikliai Lietuvos įkalinimo įstaigose yra labai žemi, o net ir gamybinį darbą dirbančių įkalinimų darbu užmokestis yra santykinai nedidelis). Atkreiptas dėmesys ir į tai, kad žalos atlyginimas kaip viena iš lygtinio paleidimo sąlygų Lietuvoje buvo numatyta 1999–2002 m., tačiau jos taikymas patyrė visišką nesėkmę.⁶⁸

Atlikti tyrimai rodo, kad kaliniai susiduria su daug mažiau problemų ir gali lengviau įsitvirtinti visuomenėje, jeigu jie tam tikrą laiką prieš bausmės pabaigą yra prižiūrimi visuomenėje.⁶⁹ Mokslininkų nustatyta, kad recidyvas mažesnis, kai asmuo kryptingai rengiamas gyvenimui laisvėje (pavyzdžiui, suteikiant trumpalaikes išvykas ir / ar atostogas už įkalinimo įstaigos ribų), nei tada, kai įkalinimas organizuojamas pagal asmens uždarymo („atsėdėjimo“) principą. Pasak G. Sakalausko, reikšminga mintis išsakyta Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms Rec (92) 16 dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių, teigiant, kad sankcijų vykdymas pačioje bendruomenėje, o ne izoliavus nuo jos, laikui bėgant gali geriau apsaugoti visuomenę, įskaitant ir nukentėjusiojo arba nukentėjusiųjų interesų užtikrinimą. Įsivaizdavimas, kad visuomenė yra saugi, kai asmenys, kurie nusikalto, yra tiesiog uždaryti, neatitinka realybės. Visuomenė saugi, kai joje integruotai gyvena ir teisti asmenys, o lygtinis paleidimas kaip maksimali sąlyginio įkalinimo atvėrimo forma sudaro galimybes siekti asmens integracijos, kuri yra ir visuomenės interesas, bei ilgalaikėje perspektyvoje didina visuomenės saugumą.⁷⁰

Pažymėtina tai, kad kriminologiniuose tyrimuose dar XX a. viduryje buvo išnagrinėtas neigiamas kalinimo poveikis, o tarptautiniuose dokumentuose įtvirtinta ribota jo taikymo būtinybė (kaip *ultima ratio*). Baudžiamosios teisės moksle skatinama suvokti, kad įkalinimas pats savaime nusikalstamumo ar kitų socialinių problemų nesprenžia.⁷¹ Nurodoma, jog įkalinimas iš esmės yra žalingas, tačiau tam tikrais atvejais

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3100 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1097741>.

⁶⁹ AMBROŽ, M.; ŠUGMAN STUBBS, K. *Conditional Release (Parole) in Slovenia: Problems and Possible Solutions. The Prison Journal*, 2011, 91(4), p. 468 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <<http://tpj.sagepub.com/content/91/4/467.full.pdf+html>>.

⁷⁰ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 39–41.

⁷¹ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2007, t. 2 (20), p. 126.

neišvengiamas, todėl asmeniui patekus į įkalinimo įstaigą, kuri iš esmės nėra tinkama vieta asmens integracijai, atitinkamomis priemonėmis būtina siekti pagerinti asmens perspektyvas gyventi nenusikalstant. Atkreipiamas dėmesys, kad kuo ilgiau trunka įkalinimas, tuo jis žalingesnis. Be to, jau 1987 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms Rec (87) 3 dėl Europos kalėjimų taisyklių siūloma įkalinimą organizuoti ir vykdyti taip, kad: „<...> būtų sumažintas žalingas įkalinimo poveikis <...>“.⁷²

Teisės psichologijos moksle teigiama, jog kalnimo žala gali pasireikšti įvairiais aspektais, pavyzdžiui, patekus į įkalinimo įstaigą apribojami ir dažnai nutrūksta svarbūs socialiniai ryšiai su šeima, draugais, gali formotis socialinis neatsakingumas (priiimamas „išlaikytinio“ vaidmuo).⁷³ Žalingas ir kalinių subkultūros poveikis, kuris Lietuvos įkalinimo įstaigose yra itin didelis.⁷⁴

Pavyzdžiui, vienoje iš bylų teismas teigė, kad nuteistojo mąstymas kelia pagrįstų abejonių dėl galimybės likusią bausmės dalį atlikti jam esant neizoliuotam nuo visuomenės. Šią abejonę lėmė tai, kad nuteistasis „neformaliąsias nuteistųjų bendrijos taisykles vertina kaip neišvengiamus tarpusavio santykius didelėje žmonių grupėje, taigi, nors diskriminacinių nuostatų kitų nuteistųjų ar darbuotojų atžvilgiu jis nereiškia, tačiau kriminalinės subkultūros apraiškas palaiko, joms neprieštarauja, priima tai kaip natūralų pataisos įstaigoje egzistuojantį reiškinį“.⁷⁵ Tačiau, pasak R. Bandzevičienės, įkalinimo įstaigų subkultūra yra natūralus reiškinys, todėl kovojant su juo turėtų būti keliamas tikslas ne sunaikinti subkultūros apraiškas, o kontroliuoti ir silpninti subkultūros poveikį.⁷⁶ G. Švedas nurodo, kad subkultūra yra labai gaji ir galinti reprodukuotis, tai įrodo atliktas eksperimentas, kurio metu „pažemintieji“ buvo atskirti nuo kitų kalinių, tačiau po tam tikro laiko tarp jų susiformavo analogiški hierarchiniai smurtiniai santykiai.⁷⁷ Be to, pasak S. Nikarto, patiems kaliniams priešintis subkultūros apraiškoms yra sudėtinga. Teisinis reglamentavimas neskiria pakankamai dėmesio nuo kalnimo

⁷² SAKALAUSKAS, G. Kalnimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos. *Teisės problemos*, 2015, t. 2 (88), p. 6–7.

⁷³ BANDZEVIČIENĖ, R. *Penitencinė psichologija*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 83.

⁷⁴ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 13.

⁷⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-129-245/2016.

⁷⁶ BANDZEVIČIENĖ, R. *Penitencinė psichologija*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 123.

⁷⁷ ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 110–111.

subkultūros pažeidžiamų asmenų apsaugai.⁷⁸ Taigi derėtų subkultūrą priimti kaip natūraliai egzistuojantį reiškinį ir ieškoti veiksmingų priemonių kovai su juo.

G. Švedo nuomone, subkultūrai įkalinimo įstaigose gyvuoti padeda tai, kad nevykusiai atliekama kalinių diferenciacija ir klasifikacija, jie paskirstomi į didelius būrius, trūksta įkalinimo įstaigų darbuotojų bei žema jų kvalifikacija, įkalinimo įstaigų perpildymas, nuteistųjų užimtumo pozityvia veikla trūkumas ir kita.⁷⁹ R. Bandzevičienė nurodo, kad subkultūra yra reakcija į izoliaciją, todėl turėtų būti siekiama kiek galima labiau mažinti socialinę izoliaciją, plėsti nuteistų asmenų kontaktus su šeima ir visuomene. Minėtų problemų sprendimas, personalo elgesys pagrįstas supratimu, žmoniškumu svarbus siekiant kontroliuoti bei susilpninti subkultūrą.⁸⁰ Taip pat, anot G. Sakalausko, tikimybė pasinaudoti lygtinio paleidimo institutu skatina kalinius nesivadovauti nuteistųjų nustatytomis „taisyklėmis“ ir suteikia galimybę nuo jų pabėgti.⁸¹ Vadinas ir lygtinis paleidimas prisideda prie subkultūros įtakos mažinimo.

Taigi, siekiant optimaliai taikyti lygtinio paleidimo institutą, svarbu suvokti, jog lygtinio paleidimo (ir apskritai bausmių vykdymo) tikslas yra asmens resocializacija. Visuomenės saugumas užtikrinamas tik tada, kai joje integruotai gyvena ir bausmę atlikę asmenys, tačiau nuteistieji, patekę į įkalinimo įstaigą, patiria žalingą kalinimo poveikį, kuris trukdo sėkmingam grįžimui į visuomenę. Lygtinis paleidimas padeda sumažinti šį neigiamą poveikį ir tuo pačiu leidžia pasiekti kitų pozityvių tikslų: mažinamas kalinių skaičius, tokiu būdu sutaupant valstybės lėšų, skiriamų bausmių vykdymui, bei sprendžiant įkalinimo įstaigų perpildymo problemą, skatinamas pozityvus nuteistųjų elgesys įkalinimo įstaigoje bei sudaromos palankesnės galimybės atlyginti nusikaltimu padarytą žalą.

⁷⁸ NIKARTAS, S. Teisė nebūti kankinamam ir nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam: įkalinimo sąlygų kontekstas. Iš *Aktualiausios žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvoje 2008–2013 m. problemos*: teisinis tyrimas. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014, p. 50.

⁷⁹ ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003, p. 109–110.

⁸⁰ BANDZEVIČIENĖ, R. *Penitencinė psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 123, 125.

⁸¹ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 14.

2. LYGTINIO PALEIDIMO IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ SĄLYGOS

2.1. Formalios sąlygos

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio nuostatos suteikia teismui teisę priimti sprendimą paleisti nuteistą lygtinai iš įkalinimo įstaigos, jeigu tam yra įstatyme numatytas formalusis pagrindas bei materialusis pagrindas. Formalusis pagrindas yra, kai nuteistasis pateikia prašymą paleisti lygtinai, vykdo individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones ir yra atlikęs minimalią įstatymo nustatytą paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį.⁸² Teismų praktikoje nurodoma, kad „formaliųjų kriterijų atitikimas tėra lygtinio paleidimo klausimo svarstymo sąlyga, o ne lygtinio paleidimo pagrindas“.⁸³ Teismai pažymi, kad formaliųjų sąlygų (vienos ar kelių) nebuvimas yra savarankiškas pagrindas atsisakyti taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą. Nustačius tokį faktą, analizuoti ir vertinti kitas aplinkybes, sudarančias materialųjį lygtinio paleidimo pagrindą, nėra tikslinga.⁸⁴ Pasitaiko atvejų, kai teismai prie formaliųjų sąlygų priskiria tik atliktiną minimalią įstatymo nustatytą paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį⁸⁵ (prašymas paleisti lygtinai paprastai neminimas, nes be jo neprasidėtų nuteistojo lygtinio paleidimo klausimo svarstymas), o individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytų priemonių vykdymą priskiria prie kitų sąlygų. Vis dėlto, kai kuriose nutartyse tiesiogiai nurodoma, kad „sprendžiant klausimą dėl lygtinio paleidimo, į formaliąją klausimo dalį taip pat įeina ir tai, kad asmuo turi vykdyti individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytas priemones“.⁸⁶

Pastaraisiais metais įstatymų leidėjas formalųjį lygtinio paleidimo pagrindą keletą kartų keitė. Ilgą laiką jį sudarė tik bausmės dalis, kurią privalo atlikti nuteistasis, dėl kurio sprendžiamas lygtinio paleidimo klausimas. A. Vosyliūtė apibendrintai nurodo, kad konkreti bausmės dalis priklausė nuo daugelio aplinkybių: padarytos nusikalstamos veikos kaltės formos (tyčia ar neatsargumas), nusikaltimo sunkumo (nesunkus, apysunkis, sunkus, labai sunkus), nuteistojo asmeninių savybių (nėščia moteris, nepilnametis, asmuo turintis du ar daugiau nepilnamečių vaikų ar vieną vaiką iki septynerių metų, pavojingas recidyvistas), suskirstymo į grupes pataisos namuose (lengvoji, paprastoji), įkalinimo vietos (atviroji kolonija, pataisos namai, kalėjimas).⁸⁷ 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojus

⁸² Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-187-327/2016.

⁸³ Vilniaus apygardos teismas. 2016 m. vasario 12 d. nutartis, Nr. 1S-153-209/2016.

⁸⁴ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-238-327/2016.

⁸⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-242-493/2016; Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-237-485/2016.

⁸⁶ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 22 d. nutartis, Nr. 1S-261-397/2016.

⁸⁷ VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimui,⁸⁸ nuteistiesiems, kuriems gali būti taikomas lygtinis paleidimas, faktiškai atliktos minimalios paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalis priklauso nuo kaltės formos, nusikaltimo sunkumo ir nuo to, ar nuteistasis yra nepilnametis.

Nustatant minimalią prieš lygtinį paleidimą atliktinos bausmės dalį, atsisakyta ją sieti su aplinkybe, kuri susijusi su nuteistųjų šeimine padėtimi – vaikų iki septynerių metų arba dviejų ir daugiau nepilnamečių vaikų turėjimu. Pasak Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos, šios nuostatos taikymas praktikoje kėlė daug abejonų. Buvo pastebėti atvejai, kai nuteistieji vaiko tėvystę pripažindavo tik po nuosprendžio priėmimo, jau atliekant laisvės atėmimo bausmę, neretai praėjus keleriems metams po vaiko gimimo. Tokiais atvejais nuteistieji negalėdavo įvardyti priežasčių, dėl kurių vaiko tėvystės nepripažindavo anksčiau. Taip pat nuteistieji nepalaikydavo socialinių ryšių su vaiku, neprisidėdavo prie jo išlaikymo, nors turėdavo lėšų asmeninėje sąskaitoje. Tai suponavo, kad nuteistiesiems rūpėjo ne vaiko išlaikymas, auklėjimas, socialinių ryšių palaikymas, o formalus vaiko turėjimo faktas, suteikiantis galimybę būti paleistiems lygtinai anksčiau. Pasitaikydavo ir tokių atvejų, kai nuteistasis pripažindavo vaiko tėvystę, o po lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos – tėvystės atsisakydavo. Teismų praktika taip pat parodė, kad apie pusė teikimų, kuriais buvo kreipiamasi dėl lygtinio paleidimo, kai nuteistasis turi vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, dažniausiai buvo netenkinami, nes tėvystės pareigų nuteistieji nevykdėdavo. Vis dėlto, pasitaikydavo ir tokių situacijų, kai teismas lygtinai paleisdavo nuteistąjį remdamasis tik vaiko turėjimo faktu, o ne atsižvelgdamas į vaiko interesus. Kita vertus, teismams pradėjus vertinti tėvų pareigų vykdymą, nuteistieji, likus keliems mėnesiams iki galimo lygtinio paleidimo, pervesdavo nedidelę sumą pinigų vaiko išlaikymui, mėgindavo užmegzti ryšius su vaiku, tačiau pritaikius lygtinį paleidimą nuteistieji santykius su vaikais vėl nutraukdavo. Tai rodė nuteistųjų manipuliavimą vaikų interesais siekiant asmeninės naudos.⁸⁹ Paminėtina, kad ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. lapkričio 13 d. konsultacijoje buvo išaiškinęs, jog įstatymas nedraudė teismams taikyti lygtinį paleidimą atlikus ne mažiau kaip vieną trečdalį paskirtos laisvės atėmimo bausmės ir tėvams, turintiems vaikų iki

straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 101.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

⁸⁹ Informacija apie Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komiteto 2014 m. kovo 19 d. posėdį [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15256&p_k=1&q=informacija%20apie%20pos%C4%97d%C4%A4F&page=3>.

septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų, tačiau realiai jų neišlaikantiems ar nesirūpinantiems jų auklėjimu bei mokymu. Be kita ko, taip pat nurodė, jog teismas privalo atsižvelgti ir į kitas aplinkybes, pavyzdžiui, kiek jis yra prisidėjęs prie vaiko išlaikymo, auklėjimo ar mokymo.⁹⁰

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija gavusi peticiją, kurioje buvo siūloma priimti Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pataisą, sugrąžinančią sąlygą dėl lygtinio paleidimo taikymo galimybės nuteistiesiems atlikus vieną trečdalį paskirtos laisvės atėmimo bausmės, jei jie turi vaikų iki septynerių metų arba du ir daugiau nepilnamečių vaikų (jei jiems neapribota tėvų valdžia), kuri buvo numatyta minėto straipsnio, galiojusio iki 2012 m. liepos 1 d., redakcijoje, dėl aukščiau aptartų priežasčių priėmė sprendimą atmesti pateiktą pasiūlymą. Taip pat pažymėjo, kad ir užsienio valstybių praktikoje nuteistojo šeiminei padėtis nėra tas kriterijus, kuriuo vadovaujantis būtų sprendžiamas klausimas dėl atliktinos bausmės dalies iki lygtinio paleidimo taikymo. Šis kriterijus dažniausiai tik papildomas aspektas vertinant nusikalstamo elgesio riziką.⁹¹

Prieš lygtinio paleidimo taikymą atliktinos minimalios laisvės atėmimo bausmės dalis nebesiejama ir su nuteistųjų skirstymu į grupes įkalinimo įstaigose bei tuo, kad nuteistasis yra pripažintas pavojingu recidyvistu. Pagal Bausmių vykdymo kodekso 140 straipsnio 1 dalies 10 punktą, perkėlimas į lengvąją grupę yra paskatinimo priemonė. Skiriant paskatinimo priemonę atsižvelgiama į šiuos pagrindinius kriterijus: nepriekaištingas elgesys, iniciatyvos rodymas, aktyvus dalyvavimas socialinės reabilitacijos programose, stropus darbas, mokymasis.⁹² Kaip nurodoma Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvadoje, šios sąlygos iš esmės sukuria pataisos įstaigų administracijoms visišką laisvę spręsti, kuriuos nuteistuosius galima perkelti į lengvąją grupę, o kurių ne. Nuteistųjų paskirstymui į tam tikras grupes didelės reikšmės turi ir nuteistiesiems taikomos nuobaudos. Tokiu būdu pataisos įstaigos administracijai vėl suteiktos neribotos galimybės drausmine tvarka bausti nuteistuosius (pavyzdžiui, netinkama šukuosena, nenusiskutęs) ir perkelti juos į atitinkamą grupę. Šis pakeitimas padeda mažinti korupcijos pasireiškimo prielaidas lygtinio paleidimo

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2003 m. lapkričio 13 d. konsultacija B3-292 dėl Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies 1 punkto taikymo.

⁹¹ Informacija apie Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komiteto 2014 m. kovo 19 d. posėdį [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15256&p_k=1&q=informacija%20apie%20pos%C4%97d%C4%A4&page=3>.

⁹² Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

taikyme.⁹³ Sprendžiant klausimą dėl nuteistojo lygtinio paleidimo, visas reikšmingas aplinkybes, jų visumą įvertina lygtinį paleidimą taikantys subjektai, todėl nėra tikslinga kai kurias aplinkybes susieti su formalia lygtinio paleidimo sąlyga, taip neretai atitolinant lygtinį paleidimą ar apskritai užkertant jam kelią.

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad teikti Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai (toliau – ir Lygtinio paleidimo komisija) prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos nuteistieji gali ne anksčiau kaip likus mėnesiui iki laiko, kai jie faktiškai bus atlikę tam tikrą minimalią paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį (žiūrėti lentelę). To paties straipsnio 3 dalyje numatyta, kad nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali teikti prašymus lygtinai paleisti ne anksčiau kaip likus devyniems mėnesiams iki laiko, kai jie faktiškai bus atlikę nustatytą minimalią laisvės atėmimo bausmės dalį.⁹⁴

Lentelė. Atlikta minimali laisvės atėmimo bausmės dalis pagal asmenų ir kaltės formos bei nusikaltimų sunkumo kriterijus.⁹⁵

Minimali laisvės atėmimo bausmės dalis	Asmenų, kaltės formos ir nusikaltimų sunkumo kriterijai
Atlikus 1/3, bet ne mažiau kaip 4 mėnesius	a) už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, kai bausmė neviršija 6 metų; b) už tyčinius nusikaltimus, kai bausmė neviršija 3 metų laisvės atėmimo; c) nepilnamečiai.
Atlikus 1/2	a) už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus, kai bausmė viršija 6 metus; b) už tyčinius nusikaltimus, kai bausmė viršija 3 metus laisvės atėmimo, bet neviršija 10 metų laisvės atėmimo.
Atlikus 2/3	už tyčinius nusikaltimus, kai bausmė viršija 10 metų laisvės atėmimo, bet neviršija 15 metų laisvės atėmimo;
Atlikus 3/4	už tyčinius nusikaltimus, kai bausmė viršija 15 metų laisvės atėmimo, bet neviršija 25 metų laisvės atėmimo.

⁹³ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 47, 157, 159, 164 ir 179 straipsnių pakeitimo bei 160, 161, 162 ir 163 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektui [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414074&p_query=BVK%20157%20str&p_tr2=2>.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

⁹⁵ Sudaryta remiantis Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 2 dalimi. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

Sušvelninta lygtinio paleidimo formalioji sąlyga nėščioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms Bausmių vykdymo kodekso 152 straipsnio 7 dalyje numatant, kad nėščios moterys ir vaikų iki trejų metų turinčios motinos turi teisę pateikti Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos nesilaikydamos šio kodekso 157 straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų. Tai yra nesivadovaujama nustatyta minimalia laisvės atėmimo bausmės dalimi, kurią privaloma atlikti prieš lygtinio paleidimo pritaikymą. Be to, nebereikalaujama, kad tai būtų išskirtinis, ypatingas atvejis.⁹⁶ Taigi minėtai nuteistųjų grupei Bausmių vykdymo kodekso 152 straipsnio 7 dalis yra specialioji norma 157 straipsnio 2 dalies atžvilgiu.

Pastebėtina, kad Bausmių vykdymo kodekse numatyta iki lygtinio paleidimo atliktina minimali laisvės atėmimo bausmės dalis, kuri išreiškiama atitinkama proporcija, nekito. Tačiau ji, esant ilgesniam įkalinimui už tyčinius nusikaltimus, yra gana didelė. Kai kuriose užsienio valstybėse⁹⁷, pavyzdžiui, Šveicarijoje numatyta, kad lygtinis paleidimas galimas atlikus 2/3 paskirtos laisvės atėmimo bausmės, bet ne mažiau kaip tris mėnesius; Rusijoje, priklausomai nuo nusikaltimo sunkumo, atlikus nuo 1/2 iki 2/3 paskirtos laisvės atėmimo bausmės, bet mažiausiai šešis mėnesius; Lenkijoje atlikus 1/2, bet mažiausiai šešis mėnesius, o recidyvo atveju – 2/3 ir mažiausiai vienerius metus. Valstybėse, kuriose maksimali terminuoto laisvės atėmimo trukmė yra viena iš trumpiausių, pavyzdžiui, Suomijoje (12 metų) lygtinis paleidimas galimas atlikus keturiolika dienų, 2/3 arba, jeigu nuteistasis nusikaltimą padarė būdamas iki 21 metų, tai atlikus 1/2, o atliekant bausmę nepilnamečių įkalinimo įstaigoje – atlikus 1/3.⁹⁸ Kaip minėta šio darbo *1.2. poskyryje*, kuo įkalinimas trunka ilgiau, tuo jis žalingesnis, todėl, esant materialioms lygtinio paleidimo sąlygoms, šio instituto taikymas neturėtų būti ribojamas formaliu reikalavimu dėl gana didelės įkalinimo įstaigoje atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalies.

Nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. rugpjūčio 31 d. formalusis lygtinio paleidimo pagrindas apėmė ir reikalavimą, kad nuteistasis būtų įvykdęs individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytas priemones.⁹⁹ Nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. nebekeliama sąlyga, kad nuteistasis, sprendžiant dėl jo lygtinio paleidimo, būtų visiškai įvykdęs individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytas priemones, pakanka, kad minėtas priemones

⁹⁶ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

⁹⁷ Lyginama su tomis valstybėmis, kuriose terminuotos laisvės atėmimo bausmės maksimalus terminas toks pat arba panašus kaip Lietuvoje.

⁹⁸ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 21–24.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

vykdo.¹⁰⁰ Šio pakeitimo idėja ta, kad kai kurių priemonių vykdymas gali būti tęsiamas ir nuteistąjį paleidus lygtinai iš įkalinimo įstaigos, pavyzdžiui, mokymasis, dalyvavimas elgesio pataisos programose,¹⁰¹ todėl individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytų priemonių vykdymo neužbaigimas įkalinimo vietoje neturėtų būti kliūtis taikyti lygtinį paleidimą.

2.2. Materialios sąlygos

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. birželio 30 d. lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų materialiuoju pagrindu buvo išvada, kad nuteistąjį įmanoma toliau taisyti neizoliuotą nuo visuomenės, bet prižiūrimą, jeigu nuteistasis įsipareigoja doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys. 2010 m. Teisės institutas atliko tyrimą „Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika“, kuriame kritiškai įvertintas įtvirtintas nuteistojo įsipareigojimas doru elgesiu ir stropiu darbu įrodyti, kad pasitaisys, nes, siekdamas išeiti į laisvę, nuteistasis gali įsipareigoti ir pažadėti bet ką.¹⁰² Daugiausia neaiškumą kėlė lygtinio paleidimo materialioji sąlyga – išvada, kad nuteistąjį galima toliau taisyti neizoliuotą nuo visuomenės, bet prižiūrimą. Pasak G. Sakalausko, ši sąlyga labai abstrakti ir nekorektiška. Pritartina vyravusiai nuomonei, jog toks teisinis reguliavimas negalėjo užtikrinti objektyvaus materialiojo lygtinio paleidimo pagrindo įvertinimo.¹⁰³ Be to, minimas asmens „pataisymas“, o ne asmens resocializacija, kuri yra bausmių vykdymo tikslas. Dėl prasmės skirtumų šios dvi sąvokos negali būti vartojamos sinonimiškai.

Pasak G. Sakalausko, aiškinantis, kas yra asmens pataisa, keliami klausimai, ar žmogų įmanoma „pataisyti“, kaip tai atliekama bei patikrinama, ar jis „pasitaisė“ ir pan. Taip pat abejotina, ar tai gali būti valstybės tikslas. Pataisos koncepcijoje asmuo tampa „objektu“, kurį reikia pataisyti, pakeisti jo asmenybės bruožus ar nuostatas. Be to, lietuvių kalboje žodis „taisyti“ yra techninio pobūdžio, todėl netinkamas socialinių santykių kontekste.¹⁰⁴ Nepaisant to, šią sąvoką vartoja Lietuvos Respublikos Konstitucinis

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015 m. liepos 7 d., Nr. 11069.

¹⁰¹ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.

¹⁰² Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

¹⁰³ VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 106.

¹⁰⁴ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai,

Teismas, nors plačiau apie šią koncepciją nėra pasisakęs,¹⁰⁵ bei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.¹⁰⁶ Bausmių vykdymo kodekse „pataisos“ sąvoka taip pat aptinkama, bet nustatant bausmių vykdymo įstatymų paskirtį – nevertinama. Teismų nutartyse dėl lygtinio paleidimo kartais nurodoma, kad „<...> nuteistojo pataisos procesas tęstinas pataisos namuose“,¹⁰⁷ arba „<...> nuteistasis siekė ne pasitaikymo tikslų, o siekio būti paleistas lygtinai“.¹⁰⁸

Anot I. Michailovič, resocializacijos uždavinys yra socializacija. Sociologiniu požiūriu socializacija – tai susijungimo su kultūra procesas, akcentuojant tai, kad socializacija vykdoma grupei veikiant asmenį, o jos pagrindas – tam tikrų visuomeninių vaidmenų atlikimas. Psichologiniu požiūriu socializacija – poreikių formavimo ir reguliavimo procesas, kurio svarbiausiais aspektas yra visuomenei priimtinas šių poreikių tenkinimo būdas. Socializacijos eigoje formuojasi ir keičiasi žmogaus asmenybė. Asmuo ne tik prisitaiko prie aplinkos, bet ir daro jai poveikį. Šiuo atveju prisitaikymas suvokiamas kaip gebėjimas pasirinkti tinkamus konfliktų sprendimo būdus.¹⁰⁹

I. Michailovič teigimu, kriminologijoje resocializaciją galima analizuoti plačiau, tai yra kaip poveikį, kurio tikslas yra toks individo elgesys, kuris naudingas jam pačiam ir kartu atitinka visuomenės interesus. Resocializacijos esmė yra jos priemonių poveikio rezultatas, siekiant tokio elgesio.¹¹⁰ Panašiai resocializaciją apibūdina L. Žilinskienė ir R. Tumilaitė, nurodydamos, kad resocializacija gali apimti naujų socialinių vaidmenų perėmimą, įvairių socialiai priimtinių įgūdžių išmokimą, o jos naudą turi pajusti ne tik visuomenė, bet ir asmenys, kurie yra resocializuojami.¹¹¹

Terminas „resocializacija“ yra diskusijų objektas ir tarptautiniu lygiu. Vietoj šio termino gali būti vartojamos panašios sąvokos, pavyzdžiui, reintegracija ar individuali nusikaltimų prevencija (sąvoka pasirenkama pagal nacionalinį kontekstą). Teigiama, jog

rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 141–143.

¹⁰⁵ „<...> asmenys ir visuomenė saugomi nuo nusikalstamų kėsinių grasinant bausmėmis ir nustatoma, kuo remiantis nusikaltę asmenys yra baudžiami norint juos pataisyti <...>“. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009. Dėl kai kurių Baudžiamojo kodekso nuostatų, reglamentuojančių juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę.

¹⁰⁶ „Teisingumas visų pirma reiškia įstatymo nustatytą optimalų, pataisymui reikalingą bausmės rūšį ir dydį“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. birželio 10 d. nutartis, Nr. 2K-316/2014.

¹⁰⁷ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-242-493/2016.

¹⁰⁸ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis, Nr. 1S-115-317/2016.

¹⁰⁹ MICHAILOVIČ, I. *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas*: mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, p. 27.

¹¹⁰ MICHAILOVIČ, I. *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas*: mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001, p. 28–29.

¹¹¹ ŽILINSKIENĖ, L.; TUMILAITĖ, R. Resocializacijos modeliai ir jų taikymas. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2011, t. 2 (29), p. 285.

resocializacijos orientavimas vien tik į pakartotinio nusikalstamumo aspektą būtų per siauras ir nepakankamas, todėl resocializacija pirmiausia turėtų būti bandymas sušvelninti neigiamą įkalinimo poveikį. Be to, visuomenė nuteistą įkalinimo metu ir vėliau turi suprasti kaip asmenybę, siekiančią sugrįžti į visuomenę. Atsižvelgus į tai, resocializacija gali būti suprantama kaip galimybės nuteistajam tęsti ar tik pradėti teisingai gyventi, atsižvelgus į tai, kaip tai supranta pats nuteistasis, padidinimas.¹¹²

2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies pakeitimas, galiojęs iki 2015 m. rugpjūčio 31 d., kuris nustatė, jog lygtinio paleidimo materialus pagrindas yra išvada, kad nuteistasis laikysis įstatymų ir nenusikals, kai tokį manymą nulemia nusikalstamo elgesio rizika, elgesys bausmės atlikimo metu ir kitos reikšmingos aplinkybės. Žmogaus teisių stebėjimo institutas nurodė, kad minėtas pakeitimas (kartu su kitais tuo metu darytais Bausmių vykdymo kodekso pakeitimais) nepadėjo pasiekti vieno iš tikslų – padidinti lygtinai paleidžiamų asmenų skaičiaus. Tačiau, jo nuomone, nepaisant trūkumų, toks pakeitimas vertintinas teigiamai, nes lygtinio paleidimo klausimo sprendimui suteikė daugiau aiškumo. Nors šiai lygtinio paleidimo sąlygai trūko konkretumo, bet buvo nustatyti tam tikri objektyvesni kriterijai, kuriuos vertinant buvo sprendžiama, ar nuteistajam taikytinas lygtinis paleidimas.¹¹³ Vis tik sąlygos dalis „<...> kitos reikšmingos aplinkybės sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals <...>“¹¹⁴ buvo ypač kritikuojama. Aiškinamajame rašte dėl šios nuostatos pakeitimo nurodoma, kad lygtinio paleidimo klausimą sprendžiantiems subjektams toks neapibrėžtumas sukuria prielaidas naudoti įvairius argumentus dėl šios sąlygos buvimo arba nebuvimo, pavyzdžiui, didelė neatliktos bausmės dalis, visuomenės interesas, visuomenės saugumo pusiausvyra, nusikaltimo padarymo aplinkybės ir pobūdis, ankstesni teistumai, teisingumo principo įgyvendinimas, kaltės pripažinimas ir kita, o tai lemia skirtingos praktikos formavimąsi taikant lygtinį paleidimą.¹¹⁵

2015 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies pakeitimas, nustatantis, kad lygtinai iš įkalinimo įstaigų gali būti paleidžiami nuteistieji, „<...> kurių nusikalstamo elgesio rizika žema ir (ar) pažanga mažinant nusikalstamo

¹¹² GRAEBSCH, C. M. *et. al. Alternatyvios baudžiamosios sankcijos Europos Sąjungoje*. Vilnius: Eugrimas, 2015, p. 55–57.

¹¹³ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje, 2013 m. lapkričio 18 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hrmi.lt/uploaded/Documents/Lygtinis%20paleidimas%20-%20apzvalga.pdf>>.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

¹¹⁵ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.

elgesio riziką sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals <...>“.¹¹⁶ Nors teismų praktikoje vis dar pasitaiko neatidumo atvejų, kai vadovaujamasi nebeaktualia Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies redakcija.¹¹⁷ Aiškinamajame rašte dėl Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo atkreipiamas dėmesys, kad, vertinant nuteistojo nusikalstamo elgesio riziką, įvertinamas ir nuteistojo elgesys baismės atlikimo metu, bei jo įtaka nusikalstamo elgesio rizikai, ši informacija pateikiama Socialinio tyrimo išvadoje, todėl papildomai nurodyti Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio dispozicijoje, kad turi būti vertinamas ir nuteistojo elgesys baismės atlikimo metu yra netikslinga“.¹¹⁸ Pagal naująjį reglamentavimą materialusis lygtinio paleidimo pagrindas susietas ne tik su nusikalstamo elgesio rizikos vertinimu, bet ir pažanga mažinant šią riziką. Probacijos įstatyme nurodoma, kad nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas – tai standartizuotas kaltinamojo ar nuteistojo nusikalstamo elgesio tikimybės ir galimybių ją sumažinti tyrimas.¹¹⁹

G. Sakalausko teigimu, prognozuojant nuteistųjų asmenų elgesį paprastai remiamasi buvusiais socialiniais ir teisiniais sunkumais, kurie dažniausiai užfiksuoti tik baudžiamojame byloje, ir asmens elgesiu įkalinimo įstaigoje, o tai neretai lemia per aukštą rizikingumo nustatymą. Iš kitos pusės, nuteistojo asmens elgesio vertinimas ir taikytinų poveikio priemonių efektyvumo nustatymas yra daug reikšmingesnis nei, pavyzdžiui, paskirtos ir atliktos baismės dydis, nusikaltimo sunkumas. Taip pat autorius pabrėžia, kad svarbiausia šiuo atveju yra tai, jog būtų daroma išvada, ar gyvenimas įkalinimo įstaigoje, ar galimybė būti paleistam lygtinai gali labiau padėti įveikti kylančią riziką ir pagerinti perspektyvas. Rizikos nustatymas turi būti panaudojamas ieškant alternatyvų geresnei ateičiai. Tačiau teismų praktikoje, kai nepalankios prognozės atveju asmeniui nepritaikomas lygtinis paleidimas, dažniausiai nekliamas klausimas, kokia elgesio rizika bus tuomet, kai asmuo, atlikęs visą baismę, bus paleistas iš įkalinimo įstaigos, bei neatsižvelgiama į baismės vykdymo tikslą – resocializaciją.¹²⁰

Europoje kai kurios valstybės yra atsisakiusios elgesio prognozavimo, todėl egzistuoja dvi lygtinio paleidimo sistemos: „pasirinktinė“ (kitaip vadinama – diskrecine) ir „privalomoji“. „Pasirinktinėje“ lygtinio paleidimo galimybė siejama su pozityvia

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

¹¹⁷ Vilniaus apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-175-209/2016.

¹¹⁸ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

¹²⁰ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 29–31.

individualia prognoze (pavyzdžiui, Lietuvoje, Estijoje, Ispanijoje, Vokietijoje), o „privalomojoje“ sistemoje lygtinis paleidimas taikomas automatiškai, iš esmės atsisakant individualios prognozės (pavyzdžiui, Anglijoje ir Velse, Škotijoje, Graikijoje, Švedijoje, Suomijoje). Šioje sistemoje taip pat gali būti prognozavimo elementų, tačiau jų tikslas kitas – paleidimo kriterijai siejami su negatyvios prognozės nebuvimu, tai yra asmuo lygtinai nepaleidžiamas tik tuo atveju, jeigu yra išskirtinė negatyvi prognozė (pavyzdžiui, Belgijoje, Šveicarijoje, Danijoje).¹²¹ Pasak G. Sakalausko, prognozavimas yra susijęs su neišvengiamomis klaidomis. Užsienio šalyse atlikti tyrimai rodo, kad neteisingo tvirtinimo, kad asmuo yra pavojingas, tikimybė yra daug didesnė nei neteisingo tvirtinimo, kad asmuo nepavojingas.¹²² Iš kitos pusės, F. Dünkel ir kitų mokslininkų teigimu, plataus, ypač automatinio, lygtinio paleidimo taikymas gali ilginti teismų skiriamos laisvės atėmimo bausmės trukmę.¹²³ Manytina, kad automatinis lygtinis paleidimas Lietuvoje sukeltų tokį efektą, nes statistikos analizė rodo „itin rezervuotą teismų laikyseną lygtinio paleidimo atžvilgiu“¹²⁴ – patvirtinama tik kiek daugiau nei pusė Lygtinio paleidimo komisijų sprendimų.¹²⁵

Lietuvoje pasirinkta prognozuoti nuteistųjų elgesį, todėl svarbu apžvelgti, kokia kriminalinio elgesio vertinimo metodika remiantis šis prognozavimas yra atliekamas. 2012 m. birželio 25 d. Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu Nr. V-211 buvo patvirtintos šešios nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos. Šios metodikos skirtos vertinti tiek specifinio, tiek ir bendro nusikalstamo elgesio pasireiškimo riziką. Tačiau, kaip nurodo I. Čėsniėnė, A. Laurinavičius ir L. Ustinavičiūtė, su rizikos vertinimu susijusi problema yra ta, kad siekiant suvienodinti praktiką probacijos tarnybose ir įkalinimo įstaigose 2012 m. birželio 14 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-159 ir 2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymu Nr. 1R-229 buvo patvirtinta socialinio tyrimo išvados forma ir jos rengimo metodinės rekomendacijos, kurios remiasi Teisės pažeidėjo įvertinimo sistemos (angl. *The Offender Assessment System*) (toliau – OASys) metodikos struktūra, o OASys tampa iš esmės vieninteliu privalomu vertinimo būdu. Šia metodika vertinama tik bendra, nespecifinė atliktai nusikalstamai veikai

¹²¹ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 20.

¹²² SAKALAUSKAS, G. Ar prasminga probacijos tarnybų darbą vertinti pagal probuojamųjų recidyvą? *Teisės problemos*, 2014, t. 4 (86), p. 9.

¹²³ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. Iš Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 82.

¹²⁴ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 26.

¹²⁵ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Informacija apie lygtinio paleidimo eigą bei veiksmingumo stebėseną nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/archive/p50/informacija-apie-lygtinio-zrzm.html>>.

nuteistų asmenų kriminalinė rizika, todėl OASys vertinimas nesuteikia patikimos informacijos apie pakartotinio nusikalstamo elgesio riziką esant specifiniams nusikaltimams, pavyzdžiui, smurtiniams, seksualiniams. Tai tam tikrais atvejais gali lemti klaidingas, netikslas išvadas. Pagal OASys atliekamas rizikos vertinimas yra statistinis, o tai reiškia, kad ateities elgesio prognozė daroma remiantis statistine informacija. Net 30 proc. galutinio rizikos įvertinimo sudaro informacija apie buvusius teisės pažeidimus, todėl pagal šią metodiką atliktas rizikos vertinimas nėra tikslus, jei asmuo teistas pirmą kartą. Be to, pasitelkus šią metodiką, vertinama ir nepilnamečių kriminalinio elgesio rizika, kadangi Lietuvoje nėra specialiai nepilnamečiams pritaikytos metodikos, dėl to nepilnamečių kriminalinės rizikos įvertis būna neadekvačiai žemas.¹²⁶

I. Čėsniėnė, A. Laurinavičius ir L. Ustinavičiūtė teigimu, vertintojų kvalifikacija yra kita problema, su kuria galima susidurti nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo procese. Nors, viena vertus, jų kvalifikacijai skiriama dėmesio, vertintojai apmokomi, tačiau, kita vertus, OASys metodiką gali taikyti ir pareigūnai, o ne tik tam tikros srities specialistai, pavyzdžiui, psichologai, socialiniai darbuotojai ar psichiatrai, kaip yra tuo atveju, kai vertinama specifinė rizika. Pareigūnams sunkiau įvertinti asmens elgesio, mąstymo, emocijų ypatumus, problemas. Pastebima, kad Lietuvos įkalinimo įstaigose atliekant vertinimą susiformavo skirtinga praktika. Kai kuriose įkalinimo įstaigose visą vertinimą atlieka vienas asmuo (dažniausiai – būrio viršininkas), kitose – psichologai atlieka OASys dalių „Mąstymas ir elgesys“, „Nuostatos“ bei „Emocinė gerovė“ vertinimus, o pareigūnas vertina likusias dalis. Manoma, kad ir šiuo atveju galimas nepakankamai aukštas vertintojų suderinamumas. Be to, paminėtinas ir didelis vertintojų darbo krūvis, nes vertintojų ir vertinamųjų skaičiaus santykis yra neproporcingas. Įkalinimo įstaigose vyksta nemaža personalo kaita bei nuolat trūksta psichologinį išsilavinimą turinčių specialistų. Visa tai padidina vertinimo klaidų tikimybę.¹²⁷

Teismas savo sprendime yra konstatavęs, kad išvada, jog tokiu atveju, kai nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika yra didesnė nei žema, tai yra vidutinė ar didelė, Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies nuostatos jo atžvilgiu negali būti taikomos ir jis negali būti lygtinai paleidžiamas iš pataisos įstaigos, vertinama kaip teisiškai nepagrįsta ir neteisinga.¹²⁸ Pritariant tokiai teismo pozicijai, kritiškai vertintina teismo nutartis, kurioje nurodoma, jog pagal Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1

¹²⁶ ČESNIENĖ, I.; LAURINAVIČIUS, A.; ir USTINAVIČIŪTĖ, L. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas Lietuvoje: esama situacija ir raidos tendencijos. *Kriminologijos studijos*, 2015, t. 3, p. 72, 74.

¹²⁷ ČESNIENĖ, I.; LAURINAVIČIUS, A.; ir USTINAVIČIŪTĖ, L. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas Lietuvoje: esama situacija ir raidos tendencijos. *Kriminologijos studijos*, 2015, t. 3, p. 75.

¹²⁸ Kauno apygardos teismas. 2015 m. spalio 30 d. nutartis, Nr. 1S-1951-594/2015.

dalies nuostatas, įvertinus, kad nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika pagal OASys metodiką yra vidutinė – tai šios aplinkybės nustatymas yra pagrindas atsisakyti taikyti lygtinį paleidimą.¹²⁹ Kitoje teismo nutartyje taip pat matyti, kad, remiantis nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimo rezultatu, teismas sprendžia, ar yra pagrindas svarstyti lygtinio paleidimo klausimą: „iš bylos medžiagos matyti, kad A. K. laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu vykdo individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytas priemonės, yra atlikęs įstatymo nustatytą paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį, leidžiančią nuteistajam taikyti lygtinį paleidimą su intensyvia priežiūra. Atlikus nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimą, naudojant „OASys“ metodiką, nustatyta, kad nuteistasis priklauso žemos rizikos grupei – 30 balų, kas leidžia svarstyti nuteistojo lygtinio paleidimo taikant intensyvią priežiūrą iš pataisos įstaigos klausimą. Tačiau be šių aplinkybių, kaip minėta, lygtinio paleidimo taikymui taip pat būtina sąlyga – manymas, jog nuteistasis laikysis įstatymų ir nenusikals, kuri sąlygoja ne tik žema nusikalstamo elgesio rizika, bet ir (ar) pažanga ją mažinant, kuri, aukštesniojo teismo įsitikinimu, turi būti akivaizdi ir įtikinanti, jog nuteistasis jau yra pasiruošęs gyvenimo tikslų siekti tik teisėtomis priemonėmis“.¹³⁰

Teismai, lingvistiškai aiškindami Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalį, nurodo, kad būtent nuteistojo pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką, ją vertinant atitinkamai pagal tai, ar nusikalstamo elgesio rizika yra žema, ar vidutinė arba aukšta, turi sudaryti pagrindą manyti, kad nuteistasis laikysis įstatymų ir nenusikals. Teismai pažymi, jog „esant žemai nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikai, pakanka nustatyti bent minimalius nuteistojo elgesio pokyčius, leidžiančius pagrįstai konstatuoti jo elgesyje esant tam tikrą pažangą mažinant savo nusikalstamo elgesio riziką, kadangi žemos rizikos buvimas savaime suponuoja išvadą apie pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką. Tuo tarpu esant vidutinei ar didelei nuteistojo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikai, tokia pažanga turi būti akivaizdi ir pagrįsta reikiamais duomenimis“.¹³¹ Kartais nurodoma, kad ši pažanga turi būti „nekelianti jokių abejonių“.¹³² Tačiau neretai teismai, esant ir žemai pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikai, reikalauja akivaizdžios pažangos.¹³³ Taigi teismų praktika šiuo aspektu nėra vienoda.

¹²⁹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis, Nr. 1S-2137-478/2015.

¹³⁰ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-243-319/2016.

¹³¹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. spalio 30 d. nutartis, Nr. 1S-1951-594/2015.

¹³² Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-142-634/2016.

¹³³ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis, Nr. 1S-2117-348/2015; Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis, Nr. 1S-115-317/2016; Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-184-397/2016; 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-201-594/2016.

Teismai nutartyse dėl lygtinio paleidimo pažymi, kad „pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką nustatoma vertinant individualiame socialinės reabilitacijos plane numatytų priemonių įgyvendinimą, dalyvavimą elgesio pataisos programose bei šių priemonių ir programų įtaką nuteistojo kriminogeniniams veiksniams ir nusikalstamo elgesio rizikai (Socialinio tyrimo išvados rengimo metodinių rekomendacijų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 1R-159 (aktuali redakcija nuo 2015 m. rugsėjo 1 d.), 15.2 punktas)“.¹³⁴ Atsižvelgiant į tai, kad šie duomenys jau buvo įvertinti ir atsispindi nusikalstamo elgesio vertinimo rezultate (žema, vidutinė, aukšta nusikalstamo elgesio rizika), bei į tai, kad 2015 m. rugsėjo 1 dieną įsigaliojusiu Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies pakeitimu siekta nustatyti tokias lygtinio paleidimo materialias sąlygas, kurios leistų objektyviai įvertinti lygtinio paleidimo instituto taikymo tikslingumą nuteistajam,¹³⁵ manytina, kad pažanga iš esmės turėtų būti nustatoma pagal minėto rizikos vertinimo rezultato pokytį mažėjimo linkme (o į minėtas aplinkybes, nurodytas Socialinio tyrimo išvados rengimo metodinių rekomendacijų 15.2 punkte, atsižvelgtina tik papildomai). Tačiau tokiu atveju susiduriama su problema, kuri susijusi su tuo, kad įkalinimo pradžioje ne visų nuteistųjų asmenų nusikalstamo elgesio rizika yra įvertinama pagal OASys metodiką.¹³⁶ Paprastai nutartyse minimi nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo pagal OASys metodiką pokyčiai, kai lygtinio paleidimo klausimas svarstomas ne pirmą kartą, pavyzdžiui, nurodant, kad per beveik metus laisvės atėmimo bausmės atlikimo pakartotinio nusikalstamo elgesio rizika sumažėjo minimaliai – nuo 95 iki 92 balų,¹³⁷ arba nusikalstamos elgesio rizikos vertinimo rezultatas per laikotarpį nuo ankstesniojo svarstymo Lygtinio paleidimo komisijoje sumažėjo (nuo 77 iki 65 balų), tačiau jis išlieka vis tik pakankamai aukštas.¹³⁸

Pažymėtina, kad teismų praktikoje, vertinant pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką (ir apskritai sprendžiant dėl galimybės taikyti lygtinį paleidimą konkrečiu atveju), analizuojami ne tik aukščiau minėti duomenys. Neretai teismai, sprenddami dėl asmens lygtinio paleidimo, atsižvelgia į tokias aplinkybes, kurios, turint omenyje lygtinio

¹³⁴ Kauno apygardos teismas. 2015 m. spalio 30 d. nutartis, Nr. 1S-1951-594/2015.

¹³⁵ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.

¹³⁶ „Lietuvoje nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas *dažniausiai* atliekamas nuteistojo bausmės atlikimo pradžioje <...>.“ ČESNIENĖ, I.; LAURINAVIČIUS, A.; ir USTINAVIČIŪTĖ, L. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas Lietuvoje: esama situacija ir raidos tendencijos. *Kriminologijos studijos*, 2015, t. 3, p. 62; Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos *gali būti* taikomos dirbant su asmenimis, naujai atvykusiais į pataisos namus, tardymo izoliatorių, kalėjimą. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašas, patirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 72-3770.

¹³⁷ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis, Nr. 1S-1998-493/2015.

¹³⁸ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis, Nr. 1S-2087-530/2015.

paleidimo instituto prasmę, neturėtų daryti įtakos galutiniam sprendimui, arba iš socialinio tyrimo išvados išrenka tam tikras aplinkybes, kurias akcentuoja pagrindžiant savo sprendimą.¹³⁹

Atsisakydami taikyti lygtinį paleidimą, teismai nutartyse dažniausiai analizuoja bausmės tikslus,¹⁴⁰ nors bausmių vykdymo ir lygtinio paleidimo tikslai kiti, kuriuos (kartu su bausmės tikslais) paprastai pamini, jeigu lygtinis paleidimas taikomas.¹⁴¹ Manytina, kad vadovavimasis bausmės tikslais sudaro teismui galimybę vertinti tokias aplinkybes, kurių vertinimo, sprendžiant dėl lygtinio paleidimo taikymo, buvo siekiama išvengti, darant Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimus.¹⁴²

Kartais teismai nutartyse išvardija daugelį aplinkybių, nurodydami, kad sprenddami lygtinio paleidimo klausimą „vertina nuteistojo elgesį bausmės atlikimo metu, šio elgesio teigiamus ar neigiamus pokyčius, mąstysenos adekvatumą, dedamas pastangas mažinti nustatytus kriminogeninius veiksnius, kitą rašytinę bylos medžiagą, padedančią įvertinti nuteistojo asmenybės polinkius, puoselėjamas vertybes, motyvaciją ir pan.“ Taigi vertintinų aplinkybių sąrašas teismų praktikoje nebaigtinis. Taip pat teismas teigia, kad „vadovaujantis sistemiškumo principu, sprenddamas lygtinio paleidimo klausimą, įvertina ir Bausmių vykdymo kodekso 8 straipsnio nuostatas“.¹⁴³ Vis dėlto, iš nutarties turinio neaišku, kaip pasireiškė minėtų nuostatų įvertinimas, ir koks šio straipsnio santykis su lygtinio paleidimo institutu. Bausmių vykdymo kodekso 8 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad atskirų bausmių vykdymo tvarką ir sąlygas reglamentuojančiuose Bausmių vykdymo kodekso skyriuose numatytos pataisos priemonės nuteistiesiems taikomos atsižvelgiant į jų asmenybę bei elgesį bausmės atlikimo metu, taip pat į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą ir pobūdį.¹⁴⁴ Ne visiškai teisingą minėto straipsnio interpretavimą lygtinio

¹³⁹ A. Vosyliūtė, analizuodama teismų motyvus dėl lygtinio paleidimo netaikymo bylose nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2013 m. gruodžio 31 d., pateikia analogišką išvadą, kad teismai, sprenddami lygtinio paleidimo klausimą, išrenka tam tikras aplinkybes iš socialinio tyrimo išvados, suteikia joms prioritetą prieš galutines išvadas bei pateikia savo nusikalstamo elgesio rizikos vertinimą. VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo teismų praktikoje taikymo ypatumai. 2014 m. vasario 3 d. konferencijos „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“ medžiaga [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tf.vu.lt/mokslas/seminarai-ir-konferencijos>>.

¹⁴⁰ Panevėžio apygardos teismas. 2016 m. vasario 19 d. nutartis, Nr. 1S-64-768/2016; Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 20 d. nutartis, Nr. 1S-96-530/2016.

¹⁴¹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis, Nr. 1S-2077-238/2015.

¹⁴² Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.

¹⁴³ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-129-245/2016.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084; Anot G. Švedo, bausmių vykdymo individualizavimo principas reiškia, kad skirtingiems žmonėms, net ir padariusiems tokias pačias veikas, turėtų būti taikomos skirtingos pataisos priemonės, o šio principo įgyvendinimui bausmių vykdymo įstatymai turi numatyti įvairių pataisos priemonių, poveikio metodų ir formų. ŠVEDAS, G. *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 123.

paleidimo kontekste teismas yra konstatavęs kitoje byloje, nurodydamas, kad lygtinis paleidimas nėra pataisos priemonė.¹⁴⁵

Kritikuotina, kad sprendami lygtinio paleidimo klausimą, teismai kartais atsižvelgia į tokias aplinkybes, kaip Lygtinio paleidimo komisijos narių balsų pasiskirstymas. Pavyzdžiui, nurodoma, kad „nuteistojo lygtiniam paleidimui pritarė ne visi Lygtinio paleidimo komisijos nariai: 4 buvo už, 2 buvo prieš, be to, prieš nuteistojo lygtinį paleidimą pasisakė ir nukentėjusysis“.¹⁴⁶ Tačiau yra teismų, kurie savo sprendimuose nurodo, kad toks argumentas, jog ne visi Lygtinio paleidimo komisijos nariai pritarė nuteistojo lygtiniam paleidimui, yra visiškai nepagrįstas ir netgi nevertintinas, kadangi Lygtinio paleidimo komisijos sprendimai priimami šios komisijos narių balsų dauguma.¹⁴⁷

Spurdami, ar taikyti lygtinį paleidimą, teismai ypač nepalankiai vertina tai, jog asmeniui anksčiau jau buvo pritaikytas bausmės vykdymo atidėjimas ar lygtinis paleidimas, kurių sąlygas nuteistieji pažeidė, motyvuojant tuo, kad nepateisinamas parodytas pasitikėjimas,¹⁴⁸ bei ankstesnius asmens teistumus. Pavyzdžiui, teismas atsižvelgia, jog asmeniui teistumas nėra pirmasis, praeityje už įvairaus pobūdžio ir sunkumo nusikalstamas veikas buvo teistas net šešis kartus, o pirmojo teistumo metu nuteistajam buvo vos 17 metų, tačiau, nors ir nurodo, kad ši aplinkybė negali būti pagrindu atsisakyti taikyti šį institutą, tačiau negali būti ir sumenkinama.¹⁴⁹ Kitu atveju, teismas akcentuoja, kad „nuteistasis už tyčinius nusikaltimus anksčiau yra teistas net penkis kartus, tačiau anksčiau paskirtos bausmės reikiamo poveikio nepadarė, jis gyvenimo būdo nepakeitė ir toliau darė nusikalstamas veikas. Vienas iš nusikaltimų, už kurį nuteistasis šiuo metu atlieka bausmę (neteisėtas disponavimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, turint tikslą jas platinti), yra sunkesnis už ankstesnius nusikaltimus, taip pat šis nusikaltimas padarytas netrukus po paleidimo iš pataisos įstaigos atlikus bausmę“.¹⁵⁰

Vertinant nuteistųjų asmenų santykius su įkalinimo įstaigų darbuotojais, teismai savo sprendimuose nurodo, kad „su pataisos namų darbuotojais jis bendradarbiauja tik tuo metu, kai toks bendradarbiavimas jam gali suteikti kokios nors naudos, nuteistasis turi dviprasmišką nuostatą į jį prižiūrinčių pareigūnų priežiūrą, kas, įvertinus tai, jog lygtinio paleidimo atveju visos likusios bausmės metu nuteistasis yra prižiūrimas Probacijos

¹⁴⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 29 d. nutartis, Nr. 1S-271-493/2016.

¹⁴⁶ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis, Nr. 1S-2137-478/2015.

¹⁴⁷ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis Nr. 1S-130-238/2016.

¹⁴⁸ Vilniaus apygardos teismas. 2016 m. vasario 12 d. nutartis Nr. 1S-153-209/2016.

¹⁴⁹ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 25 d. nutartis, Nr. 1S-141-594/2016.

¹⁵⁰ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-239-238/2016.

tarnybos darbuotojų, leidžia pagrįstai manyti, jog su jam taikoma priežiūra M. L. gali nesusitaikyti, kas neabejotinai vėlgi galėtų paskatinti asmenį pažeisti nustatytą tvarką“.¹⁵¹ Kitoje byloje nurodoma, kad nuteistasis „<...> neigiamai vertina priežiūrą, ją vykdančius pareigūnus, jam būdingas agresyvus, impulsyvus, smurtinis elgesys <...>“.¹⁵² Anot G. Sakalausko, įkalinimo realybė ir principai yra orientuoti į vidaus tvarkos palaikymą, kuris „nuteistuosius verčia disciplinos ir tramdymo objektais“. 2007 m. M. Jokubauskas atliko tyrimą, kurio metu paaiškėjo, kad tik 8,3 proc. apklaustų Lietuvos įkalinimo įstaigų darbuotojų nurodė, kad „svarbiausia kiekvieną nuteistąjį suprasti ir užmegzti su juo žmogišką ryšį“. Įvairūs socialiniai, psichoanalitiniai ir neurobiologiniai tyrimai rodo, kad žmogaus elgesiui didelę reikšmę turi žmogiški santykiai, todėl kalinių ir įkalinimo įstaigų darbuotojų santykių negalima palikti savaiminiam formavimuisi, reikia juos kurti, grįsti žmogiško bendravimo principais, konfliktus spręsti ne formaliomis nuobaudomis ar galios demonstravimu.¹⁵³ Atkreiptinas dėmesys į tai, kad psichologijos moksle teigiama, jog įkalinimo įstaigose kai kurie nuteistieji jiems teikiamą socialinę, psichologinę ar kitokią pagalbą gali interpretuoti kaip ženklą, kad jie yra laikomi degradavusiais, nevisaverčiais ir pan. Kraštutiniu atveju asmuo, su tuo susijusius neigiamus jausmus, gali maskuoti pernelyg drąsiu ar net agresyviu elgesiu, demonstratyviai pabrėžti įkalinimo patirtį.¹⁵⁴ Taigi, vertinant nuteistojo požiūrį į įkalinimo įstaigos darbuotojus, priežiūrą, atsižvelgtina ir į įkalinimo įstaigose vyraujančią atmosferą, kuri priklauso ne tik nuo nuteistųjų.

Teismų praktikos lygtinio paleidimo klausimu nevienodumas išryškėja analizuojant šias aplinkybes: neatliktos bausmės dalis, padarytų nusikaltimų pobūdis, pavojingumas, sunkumas, režimo reikalavimų pažeidimai, požiūris į darbą bei įkalinto asmens ryšiai su artimaisiais.

Nutartyse teismai teigia, kad, nors nuteistasis ir atliko įstatymo reikalaujamą minimalią paskirtos laisvės atėmimo bausmės dalį, bet lygtinio paleidimo taikymui svarbu įvertinti „nuteistojo elgesį pataisos namuose, todėl jo buvimo laikas šioje įstaigoje negali būti per trumpas“.¹⁵⁵ Dažnai teismai savo sprendimuose nurodo, kad „bausmės dalis dar nėra pakankama užtikrinti tikslus, kurių buvo siekiama apkaltinamuoju

¹⁵¹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. spalio 30 d. nutartis, Nr. 1S-1951-594/2015.

¹⁵² Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-198-319/2016.

¹⁵³ SAKALAUSKAS, G. Kalinių ir darbuotojų santykių įkalinimo įstaigose svarba nuteistųjų integracijai ir įstaigose vyraujančiai atmosferai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 2015, t. 10, p. 55, 58, 64.

¹⁵⁴ BANDZEVIČIENĖ, R. *Penitencinė psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 93.

¹⁵⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 25 d. nutartis, Nr. 1S-141-594/2016; Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-201-594/2016.

nuosprendžiu nuteistajam skiriant konkretaus dydžio individualizuotą bausmę¹⁵⁶ arba teigia, kad atliktos ir neatliktos bausmės dalies santykis nėra esminis faktorius, tiesiogiai darantis įtaką sprendimui, tačiau į tai turi būti atsižvelgiama, nes vienas iš bausmės tikslų yra kaltininko nubaudimas.¹⁵⁷ Teismai savo sprendimuose pažymi, jog „įstatymas nenumato tokios kategorijos – „didelė“ bausmės dalis ar „labai didelė“ bausmės dalis, tai yra tik vertinamoji kategorija, ką teismas įvertina kitų aplinkybių visumoje <...>“.¹⁵⁸ Taip pat teigiama, kad Bausmių vykdymo kodeksas „reglamentuoja paskirtos bausmės dalį, kurią atlikus, atsiranda formalus pagrindas taikyti nuteistajam lygtinio paleidimo institutą, tačiau ši įstatymo nuostata nedraudžia teismui vertinti atliktos ir neatliktos bausmių dalies santykį, sprendžiant dėl nuteistojo lygtinio paleidimo taikymo“,¹⁵⁹ toks bausmės dalies vertinimas kitų aplinkybių visumoje negali būti laikomas neteisėtu.¹⁶⁰ Pastebėtina, kad taikydami nuteistajam lygtinį paleidimą, teismai dėl minėtos aplinkybės dažniausiai laikosi kelių pozicijų. Tokiais atvejais, vertina neatliktos bausmės dalį, tačiau nurodo, kad negalima šiai aplinkybei suteikti išskirtinės reikšmės,¹⁶¹ arba teigia, kad neatliktos bausmės dalies vertinimas nurodant, kad likusi pernelyg didelė neatliktos bausmės dalis, iš esmės prieštarauja Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatomis.¹⁶² Kartais nurodoma, kad paskirtos bausmės dydis nėra analizuojamas svarstant lygtinio paleidimo klausimą.¹⁶³

Sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą, nevienoda reikšmė suteikiama ir padaryto nusikaltimo pobūdžiui, pavojingumui bei sunkumui. Kai kurie teismai nusikaltimo sunkumo, pavojingumo motyvus laiko formaliais ir deklaratyviais,¹⁶⁴ be to, atkreipiamas dėmesys, kad nusikaltimo pavojingumas jau įvertintas nuteistajam skiriant bausmę už padarytą nusikalstamą veiką.¹⁶⁵ Kartais pabrėžiama, kad tokios aplinkybės yra nekintančios viso bausmės atlikimo metu ir jos negali atspindėti nuteistojo elgesio pasikeitimo jam atliekant bausmę.¹⁶⁶ Tačiau neretai nurodoma, kad vertinama aplinkybių visuma,¹⁶⁷ ar kad negalima neatsižvelgti į tai, jog nuteistasis bausmę atlieka už labai sunkaus tyčinio, smurtinio, sukėlusio negrįžtamas pasekmes nusikaltimo padarymą.¹⁶⁸

¹⁵⁶ Kauno apygardos teismas. 2015 m. liepos 1 d. nutartis, Nr. 1S-1268-175/2015.

¹⁵⁷ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 25 d. nutartis, Nr. 1S-135-397/2016.

¹⁵⁸ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis, Nr. 1S-2130-319/2015.

¹⁵⁹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis, Nr. 1S-2130-319/2015.

¹⁶⁰ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-122-383/2016.

¹⁶¹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2119-238/2015.

¹⁶² Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-119-579/2016.

¹⁶³ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-95-245/2016.

¹⁶⁴ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis, Nr. 1S-2077-238/2015.

¹⁶⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-119-579/2016.

¹⁶⁶ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-229-498/2016.

¹⁶⁷ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 22 d. nutartis, Nr. 1S-203-348/2016.

¹⁶⁸ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-122-383/2016.

Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje nuteistųjų laisvės atėmimo režimas yra priskiriamas prie pataisos priemonių (Bausmių vykdymo kodekso 111 straipsnis).¹⁶⁹ Anot G. Sakalausko, Lietuvoje „režimui“ suteikta panaši prasmė kaip ir sovietinėje bausmių vykdymo sistemoje, suvokiant jį ne kaip bendrą įkalinimo vykdymo tvarką, bet kaip pataisos priemonę.¹⁷⁰ Teismų nutartyse dėl lygtinio paleidimo dažnai akcentuojamos nuteistiesiems skiriamos nuobaudos ir paskatinimai, kurios kiekvienu atveju plačiai interpretuojamos. Pavyzdžiui, nurodoma, kad „nuteistasis galiojančių nuobaudų neturi, tačiau per visą bausmės atlikimo laiką net 17 kartų baustas drausmine tvarka už įvairius grubius pažeidimus, kartą paskatintas. Tai, kad paskirtos nuobaudos šiuo metu negalioja, neleidžia nuteistojo elgesio vertinti neabejotinai pozityvios pažangos aspektu. Pažymėtina, kad kiekvienas pataisos įstaigos režimo pažeidimas rodo, kad nuteistasis, net ir būdamas laisvės atėmimo vietoje, nepaklūsta privalomoms pataisos namų taisyklėms. Tai rodo jo polinkį pažeisti nustatytą elgesio tvarką ir neleidžia daryti vienareikšmiškos išvados, kad nuteistasis toliau galėtų būti taisomas neizoliuotas nuo visuomenės“.¹⁷¹ Kitoje byloje teismas sureiškina padarytą vieną pažeidimą ir paskatinimų neturėjimą: „per neilgą laisvės atėmimo bausmės atlikimo laiką A. B. vis tik yra kartą baustas už rūkymą ne tam skirtoje vietoje, nors nuobauda šiuo metu ir nebegalioja. Spendžiant apie nuteistojo pažangą, būtina pažymėti ir tai, jog A. B. per bausmės atlikimo laiką pataisos namuose skatintas taip pat nebuvo nei vieną kartą, todėl šiuo aspektu konkrečių teigiamų elgesio tendencijų nenustatyta“.¹⁷² Taip pat, vertinant atskirą režimo pažeidimą, daromos apibendrinančios išvados, pavyzdžiui, nurodoma, kad, „nors už padarytą režimo reikalavimų pažeidimą M. G. drausmine nuobauda nebuvo nubaustas, apsiribota svarstymu drausminėje komisijoje, tačiau tai neigiamai apibūdina nuteistojo elgesį ir požiūrį į bausmės atlikimą“.¹⁷³ Lygtinio paleidimo taikymo atveju teismas nutartyje nurodo, kad, „nors nuteistasis bausmės atlikimo metu vidaus tvarkos taisyklės pažeidė keturis kartus, ką akcentavo apylinkės teismas, tačiau pažymėtina, kad nuteistajam buvo skirtos dvi nuobaudos, kurios vėliau buvo panaikintos nepasibaigus terminui. Iš pažymos apie nuteistojo pažeidimus ir paskatinimus matyti, kad po paskirtų nuobaudų nuteistasis du kartus buvo skatintas. Priešingai, nei nurodo apylinkės teismas, nuteistojo elgesys viso

¹⁶⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

¹⁷⁰ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 39.

¹⁷¹ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-198-319/2016.

¹⁷² Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 19 d. nutartis, Nr. 1S-305-530/2016

¹⁷³ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-242-493/2016.

bausmės atlikimo metu leidžia teismui pagrįstai manyti, kad laisvės atėmimo bausme taikomi suvaržymai nuteistojo elgesiui turėjo teigiamą poveikį“.¹⁷⁴

Nuteistųjų užsiėmimas darbine veikla teismų taip pat vertinimas įvairiai. Kartais teismai, atsižvelgę į tai, kad nuteistasis įkalinimo įstaigoje dirba beveik nuo pat bausmės atlikimo pradžios ir nurodo, kad paleistas lygtinai kreipusi į darbo diržą, daro išvadą, kad visa tai rodo apsisprendimą pragyvenimui užsidirbti legaliu, sąžiningu darbu.¹⁷⁵ Kitu atveju nuteistasis taip pat didžiąją bausmės laiko dalį (6 metus) dirbo siuvėju, tačiau kaip vieną iš pagrindinių pakartotini nusikalstamumą didinančių veiksnių teismas akcentuoja menką darbinę patirtį laisvėje,¹⁷⁶ taip suteikdamas didesnę reikšmę praeities faktui, kurio pakeisti neįmanoma. Kartais teismai savo sprendimuose nurodo, kad kalinio požiūris į darbą yra atsainus, nes negavus darbo dėl darbo vietų trūkumo, pakartotinai nesikreipia, nesimoko (mokymasis galėtų padidinti galimybes gauti darbą).¹⁷⁷ Tačiau kitais atvejais teismas teigia, kad tik konkretaus darbo sistemingas, stropus atlikimas gali įrodyti, jog nuteistasis darbą vertina kaip privalumą, pozityvų užimtumą, supranta jo teikiamą naudą ir pan., todėl tai, jog nuteistasis mokosi, buvo pateikęs kelis prašymus dėl darbo, bet darbo vieta jam nebuvo suteikta dėl laisvų vietų stokos, neleidžia teismui spręsti apie jo turimą darbinę motyvaciją.¹⁷⁸

Sprendžiant dėl lygtino paleidimo, teismai įvertina ir tai, kokie nuteistojo santykiai su artimaisiais. Jei nuteistasis su artimaisiais bendrauja reguliariai ir ryšys tarp jų tvirtas, tai dažniausiai konstatuojama, kad tai gali veikti kaip apsauginis faktorius nuo pakartotinio nusikalstamumo.¹⁷⁹ Tačiau yra ir visiškai priešingų vertinimų, nurodant, jog nesutinkama su argumentais, kad „tvirtas jo ryšys su artimaisiais gali veikti kaip apsauginis faktorius nuo nusikaltimų darymo ateityje, nes nei socialiniai ryšiai, nei gyvenamosios vietos turėjimas nuteistajam nesutrukdė nusikalsti. Todėl abejotina, kad šie veiksniai turės laukiamą poveikį nuteistojo pakartotiniam nusikalstamam elgesiui užkardyti“.¹⁸⁰

Taigi 2015 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojęs Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 1 dalies pakeitimas, vietoj sąlygos dėl nuteistojo elgesio bausmės atlikimo metu ir kitų reikšmingų aplinkybių, nustatė, kad sprendžiant klausimą dėl lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos, būtų vertinama, ar nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika yra žema ir

¹⁷⁴ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis, Nr. 1S-130-238/2016.

¹⁷⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-95-245/2016.

¹⁷⁶ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis, Nr. 1S-2087-530/2015.

¹⁷⁷ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 24 d. nutartis, Nr. 1S-285-317/2016.

¹⁷⁸ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-129-245/2016.

¹⁷⁹ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2119-238/2015.

¹⁸⁰ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 11 d. nutartis, Nr. 1S-235-317/2016.

(ar) pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką (kai nuteistajam nustatoma žema, vidutinė ar didelė nusikalstamo elgesio rizika) sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals. Šiuo pakeitimu siekta materialiajam lygtinio paleidimo pagrindui suteikti objektyvumo ir panaikinti prielaidas lygtinio paleidimo klausimą sprendžiantiems subjektams naudoti įvairius argumentus (pavyzdžiui, neatliktos bausmės dalis), kurie yra susiję su nekintančiomis aplinkybėmis, ar aplinkybėmis, kurios teismo buvo įvertintos skiriant bausmę. Tačiau pastebėtina, kad teismai, vertindami asmens pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką, analizuoja nemažai aplinkybių, kurios yra statiškos ir negali rodyti pažangos, tačiau jos akcentuojamos, kaip turinčios reikšmės lygtinio paleidimo klausimo sprendimui. Nors po minėtų teisinio reguliavimo pakeitimų, teismų praktika dar tik formuojasi, tačiau pasirinktų teismo nutarčių analizė rodo, kad esminių pasikeitimų, susijusių su vertintinomis aplinkybėmis, sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą, neįvyko.

2.3. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų taikant intensyvią priežiūrą

Įsigaliojus 2012 m. liepos 1 d. Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimams, atsirado galimybė nuteistąjį asmenį paleisti lygtinai taikant intensyvią priežiūrą.¹⁸¹ Probacijos įstatymo 24 straipsnyje nurodoma, kad intensyvi probuojamojo priežiūra yra probuojamojo buvimo vietos pagal nustatytą dienotvarkę kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis.¹⁸² Nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, galėjo būti lygtinai paleisti likus šešiams mėnesiams iki jų galimo lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų. Nuteistųjų sutikimai, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, nurodomi prašymuose paleisti lygtinai.¹⁸³ Aiškinamajame rašte dėl Bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo teigiama, kad, įtvirtinus galimybę paleisti lygtinai taikant intensyvią priežiūrą, siekiama dažnesnio lygtinio paleidimo taikymo, užtikrinant maksimalią nuteistųjų elgesio kontrolę. Tačiau, atsižvelgus į tai, kad nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. iš 8 677 nuteistųjų, pateikusių prašymus paleisti lygtinai, tik apie 12 proc. (1 024 nuteistieji) jų prašė būti paleisti šešiais mėnesiais anksčiau, taikant intensyvią priežiūrą. Manant, kad mažą nuteistųjų, norinčių pasinaudoti tokia galimybe, skaičių lėmė nustatytas ganėtinai nedidelis terminas, kada nuteistasis gali būti paleistas

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

¹⁸² Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

lygtinai, ši nuostata buvo keičiama.¹⁸⁴ 2015 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies pakeitimas, numatantis, kad nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali teikti Lygtinio paleidimo komisijai prašymus lygtinai paleisti iš įkalinimo įstaigos ne anksčiau kaip likus devyniems mėnesiams iki laiko, kai jie faktiškai bus atlikę įstatyme nustatytą minimalią laisvės atėmimo bausmės dalį.¹⁸⁵ Pastebėtina, kad pasikeitė šios nuostatos formuluotė. Anksčiau galiojusioje redakcijoje buvo nurodyta, kad nuteistieji, kuriems taikoma intensyvi priežiūra, gali būti paleisti lygtinai likus šešiesiems mėnesiams iki jų galimo lygtinio paleidimo, tačiau dabar galiojančioje redakcijoje numatyta, kad šie nuteistieji gali teikti prašymus dėl lygtinio paleidimo ne anksčiau kaip likus devyniems mėnesiams iki galimo lygtinio paleidimo. Taigi nėra aišku, kada nuteistieji, kurie sutinka, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali būti paleisti lygtinai – numatomas tik paankstintas prašymo paleisti lygtinai padavimo terminas.

Teismai, sprenddami dėl lygtinio paleidimo taikant intensyvią priežiūrą, įvertina, ar nuteistojo gyvenamojoje vietoje yra galimybės taikyti intensyvios priežiūros priemonės.¹⁸⁶ Pastebėtina, kad teismai nuteistiesiems, siekiantiems lygtinio paleidimo taikant intensyvią priežiūrą, kelia didesnius reikalavimus, teigdami, kad tokiu atveju „jo elgesys bausmės atlikimo metu turi pasižymėti išskirtinai teigiamomis savybėmis, atskleidžiančiomis itin akivaizdžią pažangą mažinant savo kriminogeninius veiksmus, lėmusius jo nusikalstamumą“.¹⁸⁷ Arba nurodoma, kad „net ir esant žemai nusikalstamo elgesio rizikai, taip pat turi būti nustatyta pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką. Juo labiau įvertinus ir tai, kad nuteistasis siekia lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos, taikant jam intensyvią priežiūrą“.¹⁸⁸ Manytina, kad didesnės pažangos (nei įprasto lygtinio paleidimo atveju) reikalaujama dėl to, kad, taikant intensyvią priežiūrą, sutrumpėdavo (pagal dabartinį teisinį reguliavimą nėra aišku, ar sutrumpėja) minimalus įkalinimo įstaigoje atliktinos bausmės terminas. Tačiau to nederėtų suvokti kaip „nuolaidos“ nuteistajam, nes elektroninių stebėjimo priemonių taikymas nėra „švelni“ priemonė (jau vien dėl galimo psichologinio spaudimo ir kitų papildomų apribojimų¹⁸⁹).

¹⁸⁴ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

¹⁸⁶ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-119-579/2016.

¹⁸⁷ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-240-245/2016.

¹⁸⁸ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-243-319/2016.

¹⁸⁹ BLACK, M.; SMITH, R. G. *Electronic Monitoring in the Criminal Justice System*, 2003, p. 4 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi254.pdf>.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, inicijavusi probacijos sistemos pakeitimus ir pasiūlusi įdiegti nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis priemonėmis, nurodė, kad šios priemonės padeda įgyvendinti nuolatinę ir efektyvią nuteistųjų kontrolę, o Europos valstybių praktikoje pasitvirtino kaip priemonė, galinti sumažinti kalinių skaičių. Tokia nuteistojo priežiūros forma vertinama kaip efektyvi asmenų resocializacijos priemonė. Pažymima, kad, atlikdamas ilgą laisvės atėmimo bausmę, nuteistasis praranda gyvenimo bendruomenėje įgūdžius, vėliau sunkiai adaptuojasi laisvėje. Taikant elektroninį stebėjimą, asmuo nėra izoliuojamas nuo visuomenės, turi galimybę dirbti, mokytis, gyventi šeimoje, padengti nusikalstama veika padarytą žalą, mokėti mokesčius. Tikėtasi, kad šių priemonių įdiegimas leis valstybei sutaupyti biudžeto lėšų, skiriamų bausmių vykdymui. Teigta, kad pritaikius šią priemonę mažės ir probacijos darbuotojų darbo krūvis, nes informacija apie nuteistojo judėjimą bus tiesiogiai prieinama kompiuterio pagalba darbo vietoje. Pareigūnams nebereikės važiuoti ir tikrinti kaip nuteistieji gyvenamojoje vietoje laikosi teismo paskirtų pareigų.¹⁹⁰ Tačiau visa tai vertintina skeptiškai. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija apžvelgė kitų valstybių patirtį, nurodė, kad, pavyzdžiui, Švedijoje, kurioje nuteistųjų elektroninis stebėjimas yra taikomas kaip alternatyva asmenims, kuriems skirtas laisvės atėmimas iki šešių mėnesių, arba tada, kai nuteistasis yra atlikęs ne mažiau kaip pusę paskirtos laisvės atėmimo bausmės, tačiau dar negalima taikyti lygtinio paleidimo, kuriam turi būti atlikta 2/3 bausmės, elektroninio monitoringo efektyvumo koeficientas yra 94 proc., kitose šalyse šis rodiklis taip pat aukštas.¹⁹¹ Tačiau dar 2004 m. S. Mesonienė, analizuodama elektroninio monitoringo teorinius ir praktinius aspektus, nurodė, kad būtini nacionaliniai tyrimai, aiškinantis, ar užsienio valstybių teorija, susijusi su tokia nuteistųjų priežiūros forma, pasiteisintų Lietuvos socialinėje aplinkoje. Taip pat, susipažinus su užsienio valstybių praktine elektroninio monitoringo patirtimi, išvados nacionalinėje praktikoje turėtų būti taikomos atsargiai, nes galimi ne tik teigiami rezultatai.¹⁹² Pažymėtina, kad Lietuvoje šia naujove siekiama pozityvių tikslų, tačiau jie sunkiai pasiekiami, jeigu orientuojamasi vien tik į griežtą nuteistųjų kontrolę.

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Nuteistųjų kontrolė elektroninėmis priemonėmis [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/tm/elmonitoringas/>>.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf>.

¹⁹² MESONIENĖ, S. Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas. *Jurisprudencija*, 2004, t. 52 (44), p. 55.

2.4. Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų netaikymas

Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnyje nurodoma, kad lygtinai nepaleidžiami: 1) asmenys, nuteisti už nusikaltimus Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai; 2) asmenys, nuteisti už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui; 3) asmenys, kuriems mirties bausmė malonės arba amnestijos tvarka pakeista laisvės atėmimu iki gyvos galvos, taip pat laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteisti asmenys; 4) asmenys, nuteisti už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalnimo vietose; 5) asmenys, kuriems iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pabaigos liko mažiau negu trys mėnesiai.¹⁹³ Šis sąrašas įstatymų leidėjo buvo kelis kartus keičiamas. Nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. liepos 1 d. lygtinai negalėjo būti paleidžiami asmenys, laikomi kalėjime ar pataisos namuose drausmės grupės sąlygomis, taip pat asmenys, kurie neatlikę visos teismo paskirtos laisvės atėmimo bausmės buvo anksčiau lygtinai atleisti nuo šios bausmės prieš terminą ir neatliktos bausmės dalies metu vėl padarė tyčinį nusikaltimą.¹⁹⁴ Nuo 2003 m. gegužės 1 d. lygtinai negalėjo būti paleidžiami asmenys, kurie buvo nuteisti už tyčinius nusikaltimus, padarytus pataisos įstaigose, tačiau 2005 m. birželio 1 d. šis punktas papildytas, numačius, kad lygtinai negali būti paleidžiami asmenys, kurie buvo nuteisti už tyčinius nusikaltimus ne tik pataisos įstaigose, bet ir areštinėse bei kardomojo kalnimo vietose.¹⁹⁵ Nuo 2012 m. liepos 1 d. lygtinai negali būti paleidžiami asmenys, kuriems iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pabaigos liko mažiau negu trys mėnesiai¹⁹⁶, o nuo 2013 m. sausio 1 d. asmenys, nuteisti už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui.¹⁹⁷

Teigiamai vertintinas pakeitimas, panaikinant išimtį dėl lygtinio paleidimo netaikymo, jeigu asmuo laikomas kalėjime ar pataisos namuose drausmės grupės sąlygomis. Bausmių vykdymo kodekso 142 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nuteistiesiems, sistemingai pažeidinėjantiems arba itin piktybiškai pažeidusiems režimą, gali būti panaikinta anksčiau paskirta paskatinimo priemonė – perkėlimas iš paprastosios

¹⁹³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

¹⁹⁵ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 55, 62, 73, 74, 75, 79, 80, 85, 86, 88, 95, 96, 102, 140, 141, 142, 143, 146, 158, 173 straipsnių ir 1 priedo pakeitimo bei papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2005 m. gegužės 7 d., Nr. 58-2002.

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. birželio 19 d., Nr. 68-3464.

grupės į lengvąją grupę arba gali būti paskirtas perkėlimas iš paprastosios grupės į drausmės grupę nuo šešių mėnesių iki vienerių metų.¹⁹⁸ Pasak G. Sakalausko, platus „itin piktybiškų režimo pažeidimų“ apibrėžimas Kalėjimo departamento direktoriaus įsakyme, suteikia įkalinimo įstaigų administracijai beveik neribotas galimybes (jeigu to norima) drausmine tvarka bausti nuteistuosius ir perkelti juos į drausminę grupę. Tokiu būdu buvo galima nuteistiesiems atimti galimybę pasinaudoti lygtinio paleidimo institutu.¹⁹⁹

Atsižvelgiant į tai, kad Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) pateikiama rekomendacija lygtinį paleidimą taikyti visiems kaliniams, įskaitant ir nuteistuosius iki gyvos galvos,²⁰⁰ lygtinai nepaleidžiamų asmenų sąrašas, numatytas Bausmių vykdymo kodekse, yra kritikuotinas. G. Sakalausko teigimu, populistiniais sumetimais įtvirtinta nuostata dėl asmenų, nuteistų už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui. Kaip teigiama, tokiais atvejais ypač svarbu turėti galimybę patikrinti už šiuos nusikaltimus teistų asmenų elgesį laisvėje, prižiūrint probacijos tarnyboms.²⁰¹ Prieš priimant minėtą Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymą, numatant lygtinai nepaleisti asmenų, teisų už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui, buvo išsakyta daug kritikos šios nuostatos įtvirtinimo atžvilgiu. 2010 m. liepos 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė nepritari Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymui šia nuostata, nurodydama, kad nuteistieji lygtinai paleidžiami teismui įvertinus lygtinio paleidimo pagrindų buvimą konkrečiu atveju.²⁰² Vaiko teisių apsaugos kontrolierius pažymėjo, kad vaikų apsaugai nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo skirtuose dokumentuose atkreipiamas dėmesys ne tik į būtinybę griežtinti baudžiamąją atsakomybę už seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas prieš vaikus, tačiau akcentuojama ir valstybės pareiga nustatyti tinkamas intervencijos programas ir priemones, užtikrinančias, kad būtų įvertinta, ar už atitinkamas nusikalstamas veikas nuteisti asmenys kelia pavojų, ar yra grėsmė, kad jie gali pakartotinai padaryti nusikalstamą veiką, bei sudaryti asmeniui

¹⁹⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

¹⁹⁹ SAKALAUSKAS, G. *Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika*. Vilnius: Teisės institutas, 2010, p. 16 [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/1lygtinio-paleidimo.pdf>>.

²⁰⁰ 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=70103&SecMode=1&Lang=en>.

²⁰¹ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 18.

²⁰² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1105 dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1446. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 90-4763.

galimybę bet kuriuo metu (teismo proceso metu, įkalinimo įstaigoje ar už jos ribų) pasinaudoti specialiomis programomis ir priemonėmis. Suabejota, ar tik uždraudus seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas prieš vaikus padariusiems asmenims taikyti lygtinį paleidimą, gali būti pasiekti norimi tikslai, taip pat, ar toks draudimas būtų proporcingas kiekvienu individualiu atveju.²⁰³ M. Liesis, apžvelgdamas lytinių nusikaltimų prieš vaikus prevencines priemones, nurodo, kad reikia stiprinti teikiamą terapinę psichologinę pagalbą nuteistiesiems, pritraukti daugiau psichologų bei psichiatrų, kurie įkalinimo įstaigose dirbtų prevencinį darbą su lytinius nusikaltimus prieš vaikus padariusiais asmenimis.²⁰⁴

Prieš įsigaliojant (2013 m. sausio 1 d.) Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio pakeitimui, asmenys, nuteisti už nusikaltimus nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvei ir (ar) neliečiamumui, galėjo būti paleidžiami lygtinai.²⁰⁵ Nenumačius šio pakeitimo papildomų įsigaliojimo nuostatų, teismams teko analizuoti griežtesnio įstatymo galiojimo atgal problemą, tačiau, atsižvelgus į Bausmių vykdymo kodekso 3 straipsnio 1 dalį, nustatančią, kad bausmės vykdomos pagal bausmių vykdymo metu galiojančius Lietuvos Respublikos įstatymus, išaiškinta, jog bausmių vykdymo teisė nėra tapati baudžiamajai materialinei teisei, todėl šiuo atveju negali būti taikomos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 3 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios principą, kad griežtesnis įstatymas negalioja atgal.²⁰⁶

Kitas lygtinio paleidimo netaikymo atvejis susijęs su nuteistaisiais iki gyvos galvos. Lietuva yra viena iš nedaugelio valstybių, kuriose nuteistiesiems iki gyvos galvos lygtinis paleidimas netaikomas. Atleidimas nuo šios bausmės įmanomas Lietuvos Respublikos Prezidentui suteikus malonę, tačiau malonės institutas iki gyvos galvos nuteistam asmeniui buvo taikytas tik vieną kartą.²⁰⁷ Pasak G. Sakalausko, malonė žmogaus teisių požiūriu nelaikoma pakankama priemone, sutrumpinančia laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, nes malonė visuomet yra išimtinė ir pavienė priemonė.²⁰⁸ Pažymėtina, kad aštuoni nuteistieji iki gyvos galvos (sujungta byla *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* Nr. 22662/13) yra kreipęsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą dėl šios bausmės švelninimo

²⁰³ Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto (Pagrindinio komiteto) išvados dėl Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1446 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417062&p_query=BVK%20158%20str&p_tr2=2>.

²⁰⁴ LIESIS, M. Lytinių nusikaltimų prieš vaikus prevencinės priemonės. *Teisės problemos*, 2010, t. 1 (67), p. 90.

²⁰⁵ Kauno apygardos teismas. 2012 m. balandžio 13 d. nutartis, Nr. 1S-796-658/2012.

²⁰⁶ Kauno apygardos teismas. 2015 m. liepos 23 d. nutartis, Nr. 1S-1390-317/2015.

²⁰⁷ CUÉLLAR, A. F. *et. al. Pažeidžiamos kalinių grupės: vadovas*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015, p. 81–82.

²⁰⁸ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 19.

galimybių nebuvimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaitoje nurodoma, kad šioje byloje bus sprendžiama, ar, atsižvelgiant į malonės suteikimo galimybę ir kitas reikšmingas aplinkybes, laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė Lietuvoje laikytina *de jure* ir *de facto* nešvelninama bausme.²⁰⁹ S. Nikartas ir A. Čepas nurodo, kad *de jure* esminis kriterijus yra teisinio mechanizmo, suteikiančio galimybę svarstyti paleidimo į laisvę klausimą, buvimas. Valstybės gali nusistatyti būdus ir priemones, kuriomis ši galimybė turi būti įgyvendinama. Vertinant *de facto* savybę, atsižvelgiama, ar yra realių asmenų paleidimo į laisvę ar bausmės sušvelninimo atvejų.²¹⁰

Europos Žmogaus Teisių Teismas 2002 m. byloje *Stafford prieš Jungtinę Karalystę* pažymėjo, kad kaltininko pavojingumas ilgainiui gali keistis ir tai kelia bausmės pagrįstumo klausimus Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnio 4 dalies pagrindu.²¹¹ 2013 m. byloje *Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* Europos Žmogaus Teisių Teismas konstatavo Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio pažeidimą, nes pagal Jungtinėje Karalystėje esančią lygtinio paleidimo sistemą, nuteistasis laisvės atėmimu iki gyvos galvos gali būti paleistas lygtinai tik tuo atveju, kai suserga sunkia nepagydoma ar psichikos liga.²¹²

Anot S. Bikelio ir G. Sakalausko, bausmės pavadinimas „laisvės atėmimas iki gyvos galvos“ daugelyje valstybių nebeatitinka turinio, nes paprastai „iki gyvos galvos“ ji nėra vykdoma. Lygtinio paleidimo taikymą nuteistiesiems šia bausme lemia tai, kad, vykdamas bausmę, siekiama asmens resocializacijos. Paliekama viltis kada nors išeiti į laisvę suteikia nuteistajam motyvacijos keistis ir elgtis pagal visuomenei priimtinas elgesio normas. Taip pat teisinės valstybės principas reikalauja numatyti galimybes švelninti bausmes, nes bausmė negali būti absoliuti, o jeigu asmuo nebekelia grėsmės visuomenei, tai toliau jį kalinti nėra humaniška, tikslinga ir ekonomiška.²¹³

H. Kury ir M. Brandenstein teigia, kad mintis, jog griežtesnės bausmės turi sukelti didesnę įbauginimo efektą, iš pradžių gali atrodyti gan įtikinanti, tačiau atlikti įvairūs tyrimai rodo, kad didesnės bausmės neduoda beveik jokio papildomo prevencinio

²⁰⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme 2014 m. veiklos ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/Vyriausybes_atstovo_EZTT_Ataskaita_uz_2014.pdf>.

²¹⁰ NIKARTAS, S.; ČEPAS, A. Laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė Lietuvoje (I): refleksija žmogaus teisių standartų kontekste. *Teisės problemos*, 2014, Nr. 2 (84), p. 11.

²¹¹ BIKELIS, S.; SAKALAUSKAS, G. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4 (62), p. 25.

²¹² Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. liepos 9 d. sprendimas *Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 66069/09, 130/10 ir 3896/10 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-122664>>.

²¹³ BIKELIS, S.; SAKALAUSKAS, G. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4 (62), p. 23–24.

efekto.²¹⁴ Todėl atsižvelgtina į kitų valstybių gerąją praktiką, nustatant lygtinį paleidimą ir asmenims, kurie nuteisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme. Pavyzdžiui, Austrijoje nuteistasis iki gyvos galvos, atlikęs ne mažesnę nei penkiolikos metų laisvės atėmimo bausmę, gali būti paleidžiamas lygtinai. Tokiu atveju jam nustatomas dešimties metų bandomasis laikotarpis, teismas paskiria tam tikrus nurodymus, probacijos tarnybos pagalbą. Be to, bandomasis terminas gali būti pratęsimas. Svarbu laipsniškai rengti asmenis gyvenimui laisvėje. Vokietijoje nuteistiesiems iki gyvos galvos, atlikus ne mažiau kaip dešimt metų laisvės atėmimo bausmės arba, jeigu jie jau yra perkelti į atviro tipo įstaigas ar tokiam perkėlimui tinkami, suteikiama teisė į trumpalaikės išvykas bei atostogas.²¹⁵

Kitas lygtinio paleidimo netaikymo atvejis susijęs su asmenų nuteisimu už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalnimo vietose. Pasak G. Sakalausko, gali būti keliamas klausimas, ar įkalnimo įstaigoje padarytas nusikaltimas savai me turėtų atimti galimybę taikyti lygtinį, nes nusikalstamų veikų užregistravimas iš esmės priklauso nuo kalinių ir darbuotojų santykių, be to, nusikalstamų veikų (įskaitant ir susijusių su narkotikais), latentškumas įkalnimo įstaigose yra labai didelis. Naujo nuteisimo faktas neturėtų naikinti galimybės taikyti lygtinį paleidimą dar ir dėl to, kad už naują nusikaltimą paskiriama nauja bausmė.²¹⁶ Taip pat autorius nurodo, kad šiame kontekste neaiški Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 242 straipsnio reikšmė. Šiame straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už vengimą atlikti arešto, laisvės atėmimo bausmę arba sugrįžti į kardomojo kalnimo vietą. Kyla klausimas, kur padaromas šis nusikaltimas, jeigu laikinai išleistas kalnys nustatytu laiku be svarbios priežasties negrįžta į įkalnimo įstaigą? Asmuo, negrįždamas į įkalnimo įstaigą, nusikalstamai neveikia laisvėje, tačiau įkalnimo įstaigos tokius atvejus traktuoja kaip įkalnimo įstaigose padarytus nusikaltimus.²¹⁷

Lygtinis paleidimas taip pat netaikomas asmenims, kuriems iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pabaigos liko mažiau negu trys mėnesiai. Manytina, kad ši išimtis numatyta dėl biurokratinių dalykų, todėl svarstyti na, kiek ji atitinka teisinės valstybės principą. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teisinės

²¹⁴ KURY, H.; BRANDENSTEIN, M. „Naujo poreikio bausti“ klausimu – ar griežtesnės bausmės yra veiksminga nusikalstamumo prevencijos priemonė? *Teisės problemos*, 2009, Nr. 2 (64), p. 8.

²¹⁵ BIKELIS, S.; SAKALAUSKAS, G. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4 (62), p. 35, 39.

²¹⁶ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalnimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 19.

²¹⁷ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalnimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 19–20.

valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės. Be to, šis principas kelia įstatymų leidėjui įvairius reikalavimus. Vienas iš jų – nustatant teisinius apribojimus, priemonės turi būti proporcingos, jos neturi varžyti asmens teisių labiau negu to reikia siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams pasiekti.²¹⁸

Teismų praktikoje nagrinėta situacija, kai Lygtinio paleidimo komisijos posėdžio dieną, svarstant lygtinio paleidimo klausimą, nuteistojo neatlikta bausmės dalis buvo trys mėnesiai ir keturios dienos, tačiau, sprendžiant šį klausimą pirmosios instancijos teisme, nuteistajam iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pabaigos buvo likę mažiau negu trys mėnesiai, todėl jam lygtinis paleidimas netaikytas. Nuteistajam apskundus tokį sprendimą, aukštesniosios instancijos teismas pažymėjo, kad lygtinį paleidimą taiko teismas, o ne Lygtinio paleidimo komisija, todėl Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio 5 punkte numatytos nuostatos turi reikšmę būtent teismo sprendimo priėmimo metu. Teismas privalo šia nuostata vadovautis ir ją taikyti, nepriklausomai nuo to, kada buvo paduotas nuteistojo prašymas dėl lygtinio paleidimo ar priimtas Lygtinio paleidimo komisijos nutarimas.²¹⁹ Toks teismo išaiškinimas kritikuotinas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 360 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad teismas, įvertinęs, ar Lygtinio paleidimo komisijos nutarime išdėstytos išvados atitinka faktines aplinkybes, ar tinkamai taikytos Bausmių vykdymo kodekse nustatytos lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų sąlygos, priima motyvuotą nutartį patvirtinti šį nutarimą arba jo nepatvirtinti.²²⁰ Taigi šiuo atveju teismas turėjo patikrinti, ar Lygtinio paleidimo komisija priėmė sprendimą taikyti lygtinį paleidimą nuteistajam, kuriam, Lygtinio paleidimo komisijos sprendimo priėmimo metu, iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pabaigos buvo likę daugiau negu trys mėnesiai.

Atsižvelgiant į lygtinio paleidimo prasmę ir tarptautinius standartus, darytina išvada, kad nėra tikslinga išskirti lygtinio paleidimo netaikymo atvejų. Lygtinio paleidimo privalumai galėtų veikti visais Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnyje išvardytais atvejais, nusprendus, kad yra formalus ir materialus pagrindas šio instituto taikymui.

²¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05 Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą.

²¹⁹ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 11 d. nutartis, Nr. 1S-213-327/2016.

²²⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

3. SUBJEKTAI, DALYVAUJANTYS LYGTINIO PALEIDIMO IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ PROCESE

Bausmių vykdymo kodekso 164 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad pataisos įstaigose sprendimams dėl nuteistųjų prašymų lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos priimti Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu sudaromos Lygtinio paleidimo komisijos. Šio kodekso 157 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad nuteistiesiems lygtinį paleidimą taiko vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismas nutartimi, kuria patvirtinamas Lygtinio paleidimo komisijos nutarimas taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą.²²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 360 straipsnio 4 dalies 2 punkte nurodyta, kad tuo atveju, kai nagrinėjamas skundas dėl Lygtinio paleidimo komisijos nutarimo netaikyti nuteistajam lygtinio paleidimo, teismas, išnagrinėjęs šį skundą, gali priimti nutartį patenkinti skundą ir taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą.²²² Vadinasi, teismas nuteistajam lygtinį paleidimą, esant pagrindui, gali pritaikyti ir tuo atveju, kai Lygtinio paleidimo komisija nutarimu atsisako jį taikyti, ir dėl šio nutarimo yra gautas skundas. Minėtos kodeksų nuostatos įtvirtina tai, kad sprendimas dėl lygtinio paleidimo taikymo priimamas dviem etapais: pirmiausia turi būti priimamas Lygtinio paleidimo komisijos nutarimas, po to – teismo nutartis.

Reforma, įtvirtinusi tai, kad nutarimą dėl lygtinio paleidimo priima Lygtinio paleidimo komisija, o teismas šį nutarimą nutartimi patvirtina ar atsisako patvirtinti, įsigaliojo nuo 2012 m. liepos 1 d.²²³ Iki tol galiojusi tvarka numatė, kad įkalinimo įstaigos turi pareigą, esant formaliam lygtinio paleidimo pagrindui (atlikta tam tikra įstatymo nustatyta laisvės atėmimo bausmės dalis), kreiptis į teismą dėl nuteistojo lygtinio paleidimo, o teismui buvo nustatyta teisė pagal pateiktus dokumentus spręsti, ar taikyti nuteistajam šį institutą.²²⁴ Pasak Žmogaus teisių stebėjimo instituto, sistemiškai vertinant šiuo metu galiojantį lygtinio paleidimo reguliavimą, teismų vaidmuo yra patikrinti, ar Lygtinio paleidimo komisija prašymą dėl lygtinio paleidimo įvertino laikydamasi procedūrinių reikalavimų, ar nebuvo padaryta klaidų bei pažeidimų. Jų nenustačius ir neradus kitų aplinkybių, kurios patvirtintų Lygtinio paleidimo komisijos sprendimo

²²¹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

²²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

²²³ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.

²²⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

nepagrįstumą, lygtinis paleidimas turėtų būti taikomas. Tačiau teismų praktika lygtinio paleidimo taikymo klausimu rodo, jog paprastai teismai pabrėžia, kad lygtinio paleidimo taikymas yra teismo teisė, bet ne pareiga.²²⁵ Anot teismų, įstatymo nuostatos numato, kad Lygtinio paleidimo komisijos nutarimas turi būti patvirtintas teismo, o tai suponuoja išvadą, kad tik teismo prerogatyva yra spręsti, ar yra pakankamas pagrindas nuteistojo lygtinio paleidimo taikymui.²²⁶ Taip pat pabrėžia, kad „nuteistojo teisė į lygtinį paleidimą nėra absoliuti ir taikoma bet kuriuo atveju. Tai išimtinė teismo teisė ir tik teismas, įvertinęs visas nuteistajam palankias ir nepalankias aplinkybes, atsižvelgdamas į bausmės tikslus, visuomenės intereso užtikrinimą, priima sprendimą“.²²⁷ Kalėjimų departamentas teigia, kad tikėtina, jog lygtinai paleidžiamų asmenų skaičius nuo 2012 m. liepos 1 d. būtų didesnis nei yra šiuo metu, jeigu teismuose, vertinant Lygtinio paleidimo komisijų nutarimus, būtų vertinama ne tai, ką jau įvertino Lygtinio paleidimo komisija, o Lygtinio paleidimo komisijos priimto sprendimo teisinis pagrindas, lygtinio paleidimo taikymo atitikimas Bausmių vykdymo kodekse nustatytoms sąlygoms. Nurodoma, kad esant tokiai teisminei praktikai, Lygtinio paleidimo komisijų veikla ir jos nutarimai praranda reikšmę, nes galutinį sprendimą vis tiek lemia susiformavusi teismų praktika bei motyvai.²²⁸

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija nurodo, kad Lygtinio paleidimo komisijos sudaromos siekiant į resocializacijos procesą įtraukti visuomenę ir atsisakyti vienasmenių sprendimų priėmimo procedūrų dėl lygtinio paleidimo taikymo.²²⁹ 2012 m. birželio 6 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-154 patvirtintose Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatuose nurodyta, kad Lygtinio paleidimo komisija yra kolegiali, visuomeniniais pagrindais veikianti institucija. Ją turi sudaryti ne mažiau kaip septyni nariai ir sekretorius, kuris nėra Lygtinio paleidimo komisijos narys. Lygtinio paleidimo komisija sudaroma iš vietos savivaldybės vykdomosios institucijos, vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovo (kai svarstomas nepilnamečio nuteistojo prašymas paleisti lygtinai), asociacijų, religinių bendruomenių ar bendrijų, švietimo įstaigos, Kalėjimų departamento, probacijos tarnybų, nuteistųjų

²²⁵ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje, 2013 m. lapkričio 18 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hrmi.lt/uploaded/Documents/Lygtinis%20paleidimas%20-%20apzvalga.pdf>>.

Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-142-634/2016.

²²⁶ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-243-319/2016.

²²⁷ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2129-485/2015.

²²⁸ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Informacija apie lygtinio paleidimo eigą bei veiksmingumo stebėseną nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/archive/p50/informacija-apie-lygtinio-zrzm.html>>.

²²⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

socialinę reabilitaciją pataisos įstaigoje vykdančių ir kitų institucijų ar įstaigų atstovų, savanorių. Tačiau šios komisijos nariais paskirti Kalėjimų departamento, probacijos tarnybų, pataisos įstaigos atstovai negali sudaryti daugiau kaip 50 proc. visų komisijos narių. Lygtinio paleidimo komisijos narys turi būti nepriekaištingos reputacijos ir vyresnis nei 25 metų. Atstovai Lygtinio paleidimo komisijos nariais skiriami dviejų metų laikotarpiui. Sprendimai priimami Lygtinio paleidimo komisijos posėdyje dalyvaujančių komisijos narių balsų dauguma. Posėdyje dalyvavusių Lygtinio paleidimo komisijos narių balsams pasiskirsčius po lygiai, balsavimo rezultatus lemia šios komisijos pirmininko balsas.²³⁰

Kritiškai vertindama sprendimą Lygtinio paleidimo komisijas sudaryti iš 8 narių, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija teigia, kad tokia praktika gali sudaryti prielaidas sprendimus dėl lygtinio paleidimo priimti tik įkalinimo įstaigą atstovaujančių Lygtinio paleidimo komisijos narių balsais (tačiau to buvo galima išvengti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu patvirtintose Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatuose numačius kitokias šios komisijos sudarymo taisykles). Atsižvelgiant į tai, kad Lygtinio paleidimo komisija vertina nuteistajam įkalinimo įstaigos taikytas pataisos priemones ir jų įtaką nuteistojo elgesiui, bei tai, kad Lygtinio paleidimo komisija gali teikti rekomendacijas įkalinimo įstaigai dėl tolesnio pataisos proceso, įkalinimo įstaigų darbuotojų, kaip narių, skaičius šioje komisijoje, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos manymu, turėtų būti minimalus.²³¹ Kaip nurodo Kalėjimų departamentas, visų Lygtinio paleidimo komisijų narių – visuomenės atstovų pakeitimus (kurie buvo iki 2015 m. sausio 1 d.) inicijavo patys Lygtinio paleidimo komisijų nariai, pateikdami prašymus išbraukti juos iš Lygtinio paleidimo komisijų narių sąrašo, dažniausiai motyvuodami tuo, kad kyla sunkumų suderinant turimus darbus su gana intensyvia Lygtinio paleidimo komisijos veikla.²³²

Galutinį sprendimą dėl lygtinio paleidimo priima teismas. Pasak G. Sakalausko, teismas privalo procedūriškai tinkamai įvertinti įstatyme numatytas aplinkybes ir to pakanka, kad nuteistajam būtų paskirta probacija (įskaitant ir lygtinį paleidimą), bet

²³⁰ Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 1R-154 (*pakeisti įsakymais Nr. 1R-21 ir Nr. 1R-237*), *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 65-3314.

²³¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

²³² Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Informacija apie lygtinio paleidimo eigą bei veiksmingumo stebėseną nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/archive/p50/informacija-apie-lygtinio-zrzm.html>>.

teismas negarantuoja už šio asmens elgesį ateityje.²³³ Anot A. Vosyliūtės, teismų sprendimams dėl lygtinio paleidimo įtaką daro ir žiniasklaida. Jeigu lygtinai paleistas nuteistasis padaro naują nusikalstamą veiką, tai paprastai žiniasklaida, remdamasi tokiu faktu, formuoja neigiamą nuomonę apie teisėjus, todėl teismai kartais netaiko lygtinio paleidimo lyg ir norėdami nuo to apsidrausti.²³⁴ Kalėjimų departamento pateikta statistika rodo, kad 2015 m. sausio–gruodžio mėn. iš probacijos tarnybų duomenų registrų buvo išregistruoti 1 149 buvę lygtinai paleisti pilnamečiai asmenys, 17 iš jų – nuteisus už priežiūros vykdymo laikotarpiu padarytas nusikalstamas veikas (tai sudaro apie 1,5 proc.), taip pat iš duomenų registrų buvo išregistruoti iš viso 4 nepilnamečiai, kurių išregistravimo pagrindas – pasibaigęs bausmės laikas.²³⁵ Taigi pritartina G. Sakalausko nuomonei, kad žiniasklaidoje dažnai eskaluojamas teiginys, jog lygtinai paleidžiami asmenys dažnai nusikalsta pakartotinai, todėl šio instituto taikymas nuteistiesiems yra beprasmis ir pavojingas visuomenei, yra stereotipas,²³⁶ o profesionali teisėsauga neturi pasiduoti tokiam žiniasklaidos spaudimui.²³⁷

2012 m. birželio 6 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-154 patvirtintose Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatuose numatyta, jog Lygtinio paleidimo komisijos posėdžiuose stebėtojo teisėmis gali dalyvauti prokuroras.²³⁸ Tačiau Kalėjimų departamentas nurodo, kad šia teise prokurorai nesinaudoja ir posėdžiuose nedalyvauja. 2014 m. lapkričio 18 d. raštu Nr. 1S-4325 laisvės atėmimo vietų įstaigų direktoriams rekomenduota į Lygtinio paleidimo komisijos posėdžius nuolat kviesti prokurorus, iš anksto informuoti prokuratūrų vadovus apie posėdžių datas, organizuoti pasitarimus su prokuratūros atstovais.²³⁹ Bausmių vykdymo kodekso 164 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad Lygtinio paleidimo komisijai

²³³ SAKALAUSKAS, G. Ar prasminga probacijos tarnybų darbą vertinti pagal probuojamųjų recidyvą? *Teisės problemos*, 2014, t. 4 (86), p. 9.

²³⁴ VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 111.

²³⁵ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, 2015 m. ataskaita; Darbo su nepilnamečiais, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, 2015 m. ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

²³⁶ SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 26.

²³⁷ SAKALAUSKAS, G. Ar prasminga probacijos tarnybų darbą vertinti pagal probuojamųjų recidyvą? *Teisės problemos*, 2014, t. 4 (86), p. 10.

²³⁸ Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 1R-154 (*pakeisti įsakymais Nr. 1R-21 ir Nr. 1R-237*), *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 65-3314.

²³⁹ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Informacija apie lygtinio paleidimo eigą bei veiksmingumą stebėseną nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienuos-kaldep/archive/p50/informacija-apie-lygtinio-zrzm.html>>.

priėmus nutarimą taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą, šio nutarimo nuorašas išsiunčiamas prokurorui. To paties straipsnio 6 dalyje nurodoma, kad Lygtinio paleidimo komisijos nutarimas taikyti nuteistajam lygtinį paleidimą arba jo netaikyti, per septynias darbo dienas nuo priėmimo gali būti skundžiamas vietovės, kurioje yra nuteistojo pataisos įstaiga, apylinkės teismui, o teisę paduoti skundą turi ne tik nuteistasis, jo gynėjas ir atstovas pagal įstatymą, bet ir prokuroras.²⁴⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 360 straipsnio 3 dalyje numatyta, kai nagrinėjamas skundas dėl Lygtinio paleidimo komisijos nutarimo, teismas per tris darbo dienas nuo skundo gavimo apie gautą skundą ir teisę per keturiolika dienų nuo pranešimo išsiuntimo pateikti atsiliepiamą, taip pat apie paskirtą šio klausimo nagrinėjimo datą praneša nuteistajam ir prokurorui.²⁴¹ Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 364 straipsnio 2 dalį, prokuroras turi teisę skųsti teismo nutartis, kuriomis išsprendžiamas klausimas dėl lygtinio paleidimo taikymo.²⁴² Kalėjų departamentas nurodo, kad, nagrinėjant teismų sprendimus, kuriais atsisakoma tvirtinti Lygtinio paleidimo komisijų nutarimus, pastebėta, kad daugiau kaip pusėje jų prokuroras pasisako prieš lygtinio paleidimo taikymą.²⁴³

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu Nr. I-154 patvirtintose rekomendacijose dėl prokurorų pozicijos, teismui sprendžiant dėl lygtinio paleidimo, nurodoma, kad nuteistojo nusikaltimo padarymo aplinkybės neturėtų sąlygoti prokuroro pozicijos pasisakant dėl nuteistojo lygtinio paleidimo, nes tai jau buvo įvertinta teisme skiriant asmeniui bausmę.²⁴⁴ Tačiau praktikoje šia rekomendacija ne visada vadovaujamasi.²⁴⁵

2012 m. birželio 6 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 1R-154 patvirtintose Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatuose nurodoma, kad nukentėjusysis turi teisę pateikti atsiliepiamą dėl nuteistojo prašymo paleisti lygtinai,

²⁴⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

²⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

²⁴² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.

²⁴³ Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Informacija apie lygtinio paleidimo eigą bei veiksmingumo stebėseną nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/archive/p50/informacija-apie-lygtinio-zrzm.html>>.

²⁴⁴ Rekomendacijos dėl prokurorų pozicijos, teismui sprendžiant dėl lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme bei lygtinio paleidimo iš pataisos namų, patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2006 m. rugpjūčio 7 d. įsakymu Nr. I-154, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3499.

²⁴⁵ Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-229-498/2016.

jeigu jis pageidavo, jog jam būtų pranešta apie būsimą nuteistojo paleidimą į laisvę.²⁴⁶ Teismai, sprenddami, ar paleisti nuteistą lygtinai, kartais atsižvelgia į tai, kad nukentėjusysis pasisakė prieš lygtinio paleidimo taikymą nuteistajam.²⁴⁷ Tačiau, vertinant tai, kad lygtinio paleidimo tikslas yra asmens resocializacija, gali būti keliamas klausimas, kokią reikšmę lygtinio paleidimo klausimo sprendimui gali turėti nukentėjusiojo pozicija, kuri paprastai susijusi su siekiu nubausti kaltininką.

Probacijos įstatymo 5 straipsnyje numatyta, kad teismo sprendimus, kuriais paskirta probacija, ir probuojamųjų priežiūrą vykdo probacijos tarnybos. Pagal šio įstatymo 16 straipsnį, probuotojai turi teisę kviešti probuojamąjį ir nepilnamečio probuojamojo atstovus pagal įstatymą atvykti į probacijos tarnybą, tikrinti kaip probuojamasis vykdo probacijos sąlygas, neatlygtinai gauti iš valstybės, savivaldybės ir kitų institucijų, įstaigų, organizacijų informaciją, reikalingą nutarčiai įvykdyti, arba susipažinti su šia informacija, tvarkyti probuojamųjų asmens duomenis, lankytis probuojamųjų gyvenamojoje vietoje. Probuotojai privalo užtikrinti probuojamųjų priežiūros vykdymą, teikti informaciją probuojamiesiems apie probacijos vykdymo tvarką ir sąlygas, jų teises ir pareigas, užtikrinti informacijos apie probuojamąjį konfidencialumą bei atlikti kitas Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas pareigas.²⁴⁸

Iš viso yra penkios apygardų probacijos tarnybos: Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus.²⁴⁹ Vilniaus apygardos probacijos tarnyba nurodo, kad probacijos tarnybos veiklą neigiamai veikia nustatyta darbo užmokesčio sistema, kuri nesudaro sąlygų pritraukti ir išlaikyti aukštos kvalifikacijos specialistus, o visuomenės neigiamas stereotipinis požiūris į darbą su nuteistaisiais mažina darbo probacijos tarnyboje pasirinkimo patrauklumą. Taip pat nurodoma, kad dėl probacijos tarnybos funkcijų apimties didėjimo nepakanka pareigūnų, įgyvendinančių nuteistųjų priežiūrą ir integraciją.²⁵⁰ Atsižvelgiant į tai, kad po lygtinio paleidimo asmuo susiduria su įvairiomis kliūtimis, kurios trukdo įsilieti į visuomenę, po ilgo įkalinimo susilpnėja ryšiai su

²⁴⁶ Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 1R-154 (*pakeisti įsakymais Nr. 1R-21 ir Nr. 1R-237*), *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 65-3314.

²⁴⁷ Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis, Nr. 1S-2137-478/2015.

²⁴⁸ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁴⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų probacijos tarnybų nuostatų patvirtinimo Nr. 1R-134. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 55-2728.

²⁵⁰ Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Vilniaus apygardos probacijos tarnybos programos vykdymo ataskaita už 2015 m. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/veiklampn_255_707/planavimodokumentai_241_259_711.html>.

artimaisiais ir bendruomene, kurie galėtų padėti tas kliūtis įveikti,²⁵¹ svarbu, kad reikiamą pagalbą integruojantis galėtų suteikti probacijos tarnybos darbuotojai.

Yra nuomonių, jog probacijos specialistai turėtų pradėti bendrauti su nuteistuoju nuo to momento, kai nuteistasis pradeda atlikti laisvės atėmimo bausmę (ar bausmės atlikimo metu), nes pateikiama informacija dėl nuteistojo elgesio laisvės atėmimo vietoje yra formali. Užsienio valstybėse taip siekiama išlaikyti tęstinumą, nenutrūkstamą nuteistojo integracijos į visuomenę procesą.²⁵² Arba, pavyzdžiui, Švedijoje kalėjimai ir probacijos tarnybos turi bendrą informacinę sistemą. Asmeniui atliekant bausmę įkalinimo įstaigoje, visi duomenys apie nuteistąjį (jo elgesį, lankytas programas, pasiektus rezultatus mokantis ir pan.) yra suvedami į šią sistemą. Vėliau probacijos tarnybos gali matyti visą informaciją apie asmens įkalinimo metu taikytas priemones. Ši informacija svarbi sprendžiant, kokia yra probuojamojo motyvacija lankyti programas, kokias programas tikslinga jam skirti ir pan.²⁵³

Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimu Nr. 220, analizuojant tuo metu buvusią situaciją, konstatuota, kad probaciją vykdančios institucijos per mažai bendradarbiauja su visuomene, o toks bendradarbiavimas – itin svarbus.²⁵⁴ G. Sakalausko teigimu, savanoriams reikia skirti laiko, personalo, dėmesio, galimybės naudotis tam tikrais ištekliais. Priimanti institucija turi suprasti, kam jai reikia savanorių, koks jų vaidmuo, ką jie ir kaip turėtų veikti, kaip skatinti jų motyvaciją.²⁵⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2014 m. nurodė, kad probacijos vykdyme dalyvaujančių nevyriausybinų organizacijų ir savanorių daugėja.²⁵⁶ Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos probacijos tarnyboje 2015 m. buvo pasirašytos 43 savanoriško darbo sutartys, organizuoti veiklos aptarimai,

²⁵¹ BEST, B. L.; WODAH, E. J. and HOLMES, M. D. *Waiving Away the Chance of Freedom: Exploring Why Prisoners Decide Against Applying for Parole. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 2014, vol. 58 (3), p. 326 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ijo.sagepub.com/content/58/3/320.full.pdf+html>>.

²⁵² MACKEVIČIUS, T. Nuteistųjų socialinės rehabilitacijos ir integracijos programos vykdomos pataisos inspekcijose. *Socialinis darbas*, 2012, t. 11 (1), p. 136.

²⁵³ Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Tarnybinės komandiruotės į Švediją ataskaita, 2014 m. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/naujienos-vrpi/darbuotoju-apsikeitimo-geraja-bf8a.html>>.

²⁵⁴ Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimu Nr. 220. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 27-989.

²⁵⁵ SAKALASKAS, G. Savanorystė probacijos sistemoje. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 64–65.

²⁵⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

mokymai.²⁵⁷ Klaipėdos apygardos probacijos tarnyboje taip pat akcentuota savanorystės idėja, šioje įstaigoje 2015 m. pasirašytos 73 sutartys su savanoriais, 10 sutarčių su socialines paslaugas teikiančiomis institucijomis (nevyriausybinėmis organizacijomis ir kt.).²⁵⁸

Savanoriškos veiklos probacijos srityje teigiamų aspektų yra nemažai. Pavyzdžiui, pasak G. Sakalausko, savanoriai bendraudami su nuteistaisiais gali mažinti stigmatizuojamąjį visuomenės ir aplinkinių poveikį nuteistajam, kuris dažnai tampa tolesnio nusikalstamo elgesio prielaida, silpninti savo ir kitų stereotipus apie nuteistuosius, jų elgesį. Taip pat savanoriai gali padėti motyvuoti nuteistuosius, kad jie dėtų pastangas, neatmestų resocializacijos priemonių ir pan. (nors tam reikia profesionalių darbuotojų, tačiau savanoriai galėtų prie to prisidėti).²⁵⁹ Daugelyje Vakarų kultūros šalių nevyriausybinės organizacijos užtikrina individualų požiūrį į nuteistųjų socialinę situaciją ir problemas.²⁶⁰

Probacijos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintas bendradarbiavimo, subsidiarumo ir savanorystės skatinimo principas. Šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad probacijos tarnybos, siekdamos probacijos tikslo, sutarčių (susitarimų) pagrindu bendradarbiauja su asociacijomis, religinėmis bendruomenėmis ir bendrijomis, kitais juridiniais asmenimis ar jų padaliniais ir savanoriais, koordinuoja jų darbą su probuojamaisiais.²⁶¹ Anot G. Sakalausko, pastaroji nuostata įpareigoja probacijos tarnybas bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis.²⁶²

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija yra nurodžiusi, jog savanoriais probacijos sistemoje tampa įvairių profesijų ir išsilavinimo asmenys (pavyzdžiui, socialiniai darbuotojai, religinių bendruomenių atstovai, studentai). Atsižvelgiant į tai, jie veda seminarus nuteistiesiems įsidarbinimo, priklausomybių keliamos žalos ir kitomis temomis, organizuoja kitus šviečiamojo pobūdžio renginius ir kt. Taip pat yra sudarytos bendradarbiavimo sutartys su nevyriausybinėmis organizacijomis, viešosiomis įstaigomis,

²⁵⁷ Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Pažyma apie 2015 m. veiklos rezultatus [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/veiklampn_255_707/planavimo-dokumentai_241_259_711.html>.

²⁵⁸ Klaipėdos apygardos probacijos tarnyba. Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų programų vykdymo ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/lt/klaipedospi/veiklampn_255_623/ataskaitos_242_260_628.html>.

²⁵⁹ SAKALAUSKAS, G. Nuteistieji: rizika ir galimybės. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 70, 74.

²⁶⁰ SAKALAUSKAS, G. Savanorystė probacijos sistemoje. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 66.

²⁶¹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁶² SAKALAUSKAS, G. Savanorystė probacijos sistemoje. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 66.

pavyzdžiui, Lietuvos *Caritas*, labdaros ir paramos fondais, teritorinėmis darbo biržomis, šeimos (vyrų, moterų) krizių centrais, psichikos sveikatos ir / ar psichoterapijos centrais). Teigiama, jog tai leidžia nuteistiesiems pasiūlyti daugiau jų poreikius atitinkančių socialinių paslaugų.²⁶³

²⁶³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

4. BAUSMĖS VYKDYMAS PRITAIKIUS LYGTINĮ PALEIDIMĄ IŠ ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ

Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad lygtinai paleidžiamam nuteistajam teismas nutartimi nustato Baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) Baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytas pareigas, laiką, per kurį nuteistasis privalo įvykdyti paskirtas baudžiamojo poveikio priemones ir (ar) pareigas, ir (ar) intensyvią priežiūrą. Šio straipsnio 6 dalyje numatyta, jog lygtinai paleidžiamiems nepilnamečiams nustatomos Baudžiamojo kodekso 82 straipsnyje numatytos auklėjamojo poveikio priemonės (išskyrus atidavimą į specialią auklėjimo įstaigą).²⁶⁴ Probacijos įstatymo 13 straipsnyje išvardytos probuojamųjų teisės, o 14 straipsnyje – bendrosios pareigos.²⁶⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija nurodo, kad tinkamų probacijos sąlygų lygtinai paleidžiamam nuteistajam nustatymas yra vienas iš veiksnių, lemiančių sėkmingą nuteistojo integraciją į visuomenę. Šiam tikslui pasiekti įstatymuose (Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnis ir Baudžiamojo kodekso 75 straipsnis) išplėstas nuteistiesiems galimų taikyti pareigų sąrašas, kuris nėra baigtinis, todėl gali būti skiriamos ir kitos, įstatyme nenumatytos pareigos, jeigu to reikia nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos mažinimui.²⁶⁶ Pasirinktų teismo nutarčių analizė rodo, kad lygtinai paleistiems nuteistiesiems dažnai nustatoma pareiga per visą lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos laiką neišeiti iš namų nuo 22 val. iki 6 val., jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi, taip pat per visą lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos laiką neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo.²⁶⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2014 m. nurodė, kad tuo metu iš visų lygtinai paleistų nuteistųjų, apie 67 proc. asmenų buvo paskirta pareiga neišeiti iš namų tam tikru metu (dažniausiai naktį), o tokios pareigos skyrimas dažniausiai siejamas su tuo, jog nuteistojo nusikalstama veika buvo padaryta naktį. Tačiau pabrėžiama, kad ši pareiga iš esmės neturi poveikio veiksniams, lėmusiems nusikalstamą nuteistojo elgesį, todėl turėtų būti skiriama tik išimtiniais atvejais, pagrindžiant tokios pareigos paskyrimo būtinybę ir paskirtį.²⁶⁸

²⁶⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

²⁶⁵ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁶⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

²⁶⁷ Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2119-238/2015.

²⁶⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m.

Bausmių vykdymo kodekso 159 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad pataisos įstaiga, gavusi teismo potvarkį vykdyti nuteistojo lygtinį paleidimą kartu su nutarties nuorašu, paleidžia nuteistą iš pataisos įstaigos. To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismo potvarkį kartu su teismo nutarties nuorašu pataisos įstaiga pateikia probacijos tarnybai.²⁶⁹ Probacijos tarnybos darbuotojas, kaip nurodoma Probacijos įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje, sudaro individualų probuojamojo priežiūros planą.²⁷⁰ Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos apraše numatyta, kad priežiūros planas paprastai sudaromas bendraujant su probuojamuoju ir atsižvelgiant į šio plano rengėjo turimą informaciją apie jį.²⁷¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos teigimu, analizuojat probuojamųjų priežiūros planus pastebėta, jog probacijos tarnybos darbuotojams trūksta įgūdžių, kaip tinkamai juos sudaryti, nes ne visuomet planuodami galimas probuojamojo resocializacijos priemonės susieja jas su nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimo metu nustatytais problemomis.²⁷²

Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos apraše nurodoma, kad probuojamųjų elgesio kontrolė ir jos taikymo intensyvumas nustatomas, atsižvelgiant į probuojamojo nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimą ir (ar) probuojamojo probacijos sąlygas, taip pat nustatytas resocializacijos formas (priemones) ir jų vykdymo terminus. Probuojamųjų elgesio kontrolės priemonės ir intensyvumas gali būti keičiamas.²⁷³ Kaip nurodo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, probacijos tarnybos darbuotojai dažniausiai probuojamųjų elgesį kontroliuoja rinkdami informaciją iš kitų institucijų (policijos, darbo biržos, švietimo įstaigų ir kt.), taip pat lankydamiesi probuojamųjų gyvenamosiose vietose.²⁷⁴

vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

²⁶⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.

²⁷⁰ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁷¹ Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1R-175 (2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymo Nr. 1R-245 redakcija). *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 12452.

²⁷² Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

²⁷³ Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1R-175 (2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymo Nr. 1R-245 redakcija). *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 12452.

²⁷⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.

Teismas, taikydamas nuteistajam lygtinį paleidimą su intensyvia priežiūra, gali nurodyti, kad pasibaigus intensyvios priežiūros terminui, iki bausmės atlikimo pabaigos nuteistajam nustatomos tam tikros pareigos, pavyzdžiui, nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, neišeiti iš namų nuo 22 val. iki 6 val., jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi.²⁷⁵ Tačiau kartais teismas nutartimi nustato tik intensyvią priežiūrą.²⁷⁶ Vykdamas intensyvią probuojamojo priežiūrą, sudaroma probuojamojo dienotvarkė. Pagal Probacijos įstatymo 25 straipsnio 1 dalį joje nustatomos galimos probuojamojo buvimo vietos, vykimo iki jų ir buvimo jose laikas, kuris nustatomas ne didesniu kaip 30 minučių tikslumu.²⁷⁷ Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos apraše numatyta, jog dienotvarkė sudaroma ne trumpesniai nei savaitės terminui (pasibaigus šiam terminui, sudaroma nauja dienotvarkė), vadovaujantis probacijos priemonių individualizavimo principu. Atsižvelgiant į nuteistojo, kuriam taikoma intensyvi priežiūra, užimtumą, darbinę, visuomeninę veiklą, dienotvarkėje gali būti numatytas laikas ir laisvalaikiui (pavyzdžiui, sporto užsiėmimams, teatrų, muziejų ar koncertų lankymui ir pan.).²⁷⁸

Probacijos įstatymo 26 straipsnyje numatytos probuojamojo, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, specialiosios pareigos. To paties įstatymo 27 straipsnyje nurodoma, kad probuojamajam, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, draudžiama: 1) nusiimti, gadinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą; 2) intensyvios priežiūros metu vartoti psichiką veikiančias medžiagas.²⁷⁹ Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos apraše rekomenduojama ne rečiau kaip du kartus per mėnesį teisės aktų nustatyta tvarka specialiomis techninėmis priemonėmis ar atliekant bendrą probuojamojo būklės įvertinimą, patikrinti, ar šis nevartoja psichiką veikiančių medžiagų.²⁸⁰

Intensyvios priežiūros vykdymo terminas yra numatytas Probacijos įstatymo 28 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad ši priežiūra vykdoma tris mėnesius, o atsižvelgusi į probuojamojo rizikos lygį, probacijos tarnyba gali pratęsti intensyvios probuojamojo priežiūros vykdymą trims mėnesiams, tačiau bendras vykdomos probuojamojo

²⁷⁵ Kauno apygardos teismas. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis, Nr. 1S-2303-593/2015.

²⁷⁶ Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-142-634/2016.

²⁷⁷ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁷⁸ Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos parašas, pavirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-322. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 13256.

²⁷⁹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁸⁰ Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos parašas, pavirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-322. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 13256.

intensyvios priežiūros terminas negali trukti ilgiau kaip vienus metus, o nepilnamečio probuojamojo – ilgiau kaip devynis mėnesius.²⁸¹ Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos apraše nurodoma, kad, sprendžiant klausimą dėl intensyvios priežiūros termino pratęsimo (nepratęsimo), rekomenduojama atsižvelgti į nustatytą rizikos lygį, taip pat įvertinti OASys rizikos vertinimo metodika ar kita metodika nustatytų svertinių taškų padidėjimą ar sumažėjimą, kai nesikeičia rizikos lygis. Jei probuojamasis priskirtas vidutiniam ar aukštam rizikos lygiui arba žemam lygiui, bet per intensyvios priežiūros laikotarpį nustatytas svertinių taškų padidėjimas, rekomenduojama pratęsti intensyvios priežiūros terminą. Taip pat atsižvelgiama į tai, ar darbingas subjektas dirba, ar dalyvavo elgesį keičiančioje programoje ar nevartojo psichiką veikiančių medžiagų.²⁸²

Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos apraše nurodyta, jog į kiekvieną elektroninio stebėjimo sistemoje užfiksuotą signalą yra reaguojama. Visais atvejais, esant elektroninio stebėjimo sistemoje užfiksuotam signalui, nedelsiant imamas šių veiksmų: aiškinamasi, kokios yra signalo priežastys – techninės ar susijusios su probuojamajam nustatytų pareigų ar draudimų nevykdymu, pagal pataisos pareigūno (statutinis valstybės tarnautojas, priimtas į tarnybą Kalėjimų departamente ar jam pavaldžioje įstaigoje ir funkcijoms atlikti naudojantis elektroninio stebėjimo sistemą ir šios sistemos priemonės) diskreciją renkama informacija, kuri gali būti naudinga tolimesnio reagavimo situacijos valdymo atveju. Probuojamasis, kurio judėjimas kontroliuojamas elektroninio stebėjimo priemonėmis, privalo užtikrinti, kad pataisos pareigūnas prireikus galėtų su juo susisiekti (turėti mobiliojo ryšio telefoną). Susisiekus su probuojamuoju, būtina išsiaiškinti aplinkybes, o jei yra duomenų, kad galimai daromas pažeidimas, probuojamasis įspėjamas, kad jis nutrauktų galimą pažeidimą ar laikytųsi elektroninio stebėjimo techninės įrangos naudojimo instrukcijos. Jei probuojamasis neatsiliepia, su juo bandoma susisiekti kitais galimais būdais. Jei nustatoma, kad probuojamojo faktinė buvimo vieta nežinoma, nes jis negrįžo į namų zoną (jis dingo), nustatyta tvarka informuojama apie ypatingą įvykį ir, atsižvelgiant į nustatytus faktus, gali būti kreipiamasi dėl paieškos paskelbimo ir (arba) su teikimu į teismą dėl probacijos panaikinimo.²⁸³

²⁸¹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁸² Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos parašas, pavirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-322. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 13256.

²⁸³ Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos parašas, pavirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-322. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 13256.

Probacijos įstatymo 22 straipsnyje numatyta, kad probuojamojo priežiūros vykdymas gali būti laikinai sustabdytas, kol probacijos vykdymo metu probuojamajam taikoma kardomoji priemonė – suėmimas arba administracinė nuobauda – administracinis areštas. Šis laikas įskaitomas į probacijos laikotarpį, jeigu probuojamasis vėliau buvo išteisintas arba baudžiamoji byla ar ikiteisminis tyrimas jam buvo nutrauktas, arba kardomoji priemonė ar administracinė nuobauda buvo pripažinta nepagrįsta (neteisėta).²⁸⁴ Taip pat pagal minėto įstatymo 23 straipsnio 1 dalį probacijos tarnybos teikimu apylinkės teismas gali prieš terminą nutraukti vykdomą probuojamojo priežiūrą, jam faktiškai atlikus ne mažiau kaip tris ketvirtadalius, o nepilnamečiui probuojamajam – du trečdalius probacijos termino, kai jo rizika ir elgesys probacijos vykdymo metu rodo, kad probacijos tikslai gali būti pasiekti be tolesnės probuojamojo priežiūros, jeigu probuojamasis nepažeidė probacijos sąlygų, nepadarė administracinių teisės pažeidimų, nepadarė arba nėra įtariamas ar kaltinamas naujos nusikalstamos veikos padarymu.²⁸⁵ Kalėjimų departamento duomenimis, 2015 m. sausio–gruodžio mėn. buvo pateikta 160 teikimų teismams dėl probacijos vykdymo nutraukimo prieš terminą, iš kurių patenkinti 147 teikimai.²⁸⁶

Vadovaujantis Probacijos 28 straipsnio 1 dalimi, probacijos tarnybos gali kreiptis į teismą dėl probacijos sąlygų pakeitimo, jeigu kitos sąlygos darytų teigiamą įtaką probuojamojo elgesiui ir (ar) padėtų užtikrinti nukentėjusio asmens interesus arba jeigu probuojamasis dėl objektyvių priežasčių negali įvykdyti nustatytų probacijos sąlygų.²⁸⁷ Kalėjimų departamentas nurodo, kad 2015 m. sausio–gruodžio mėn. iš 65 pateiktų teikimų, teismas patenkino 55 teikimus.²⁸⁸

Probacijos įstatymo 30 straipsnyje numatytos probacijos vykdymo ir vengimo vykdyti teisinės pasekmės. Šio straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodoma, kad, jeigu probuojamasis be pateisinamų priežasčių nevykdo probacijos sąlygų arba ir po papildomų

²⁸⁴ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860. Taip pat pažymėtina, kad nuo 2016 m. balandžio 1 d. įsigalioja Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, kuriame nebenumatoma administracinė nuobauda – administracinis areštas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 11216.

²⁸⁵ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁸⁶ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, 2015 m. ataskaita. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

²⁸⁷ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁸⁸ Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, 2015 m. ataskaita. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

probacijos sąlygų paskyrimo jų nevykdo ar padaro teisės pažeidimą, už kurį jam taikyta administracinė nuobauda, arba nevykdo kitų įstatymų nustatytų pareigų, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą panaikinti lygtinį paleidimą ir vykdyti likusią bausmės dalį.²⁸⁹ Pavyzdžiui, Vilniaus apygardos probacijos tarnyba nurodo, kad 2015 m., vykdant probuojamųjų priežiūrą, vadovaujantis Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 3 punktu, buvo kreiptasi į teismą dėl 50 asmenų lygtinio paleidimo panaikinimo. Teismas patenkino 22 teikimus, iš kurių: už įsipareigojimo gydytis priklausomybės ligas, kai nuteistasis sutinka, nevykdymą arba įsipareigojimo nevartoti psichiką veikiančių medžiagų nevykdymą – 7, už įsipareigojimo neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo nevykdymą – 9, už baudžiamojo poveikio priemonės (turtinės žalos atlyginimas) nevykdymą – 1, dėl kitų priežasčių – 5. Teismas nepatenkino 16 teikimų, neišnagrinėjo – 12.²⁹⁰

Lietuvos Respublikos Prezidentė siūlo Probacijos įstatymo 30 straipsnio pataisą, inicijuotą po visuomenę sukrėtusio įvykio.²⁹¹ Aiškinamajame rašte dėl šio straipsnio pakeitimo nurodoma, kad probacijos tarnybų pareigūnų veiklos praktika rodo, kad jų diskrecijai paliekama nuspręsti, ar konkrečiu atveju kreiptis į teismą, ar ne, jeigu probuojamasis nesilaiko jam nustatytų probacijos sąlygų. Dažniausiai į teismą kreipiamasi tik tada, kai nustatomas probuojamojo padarytų pažeidimų sistemiškumas, tam tikros neigiamo elgesio tendencijos ir pan. Manoma, kad jeigu probuojamasis be pateisinamų priežasčių nevykdo jam nustatytų įpareigojimų ar draudimų, tai turėtų būti laikoma pakankamu pagrindu probacijos tarnybai kreiptis į teismą.²⁹²

Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 punktą siūloma papildyti nuostata, jog tais atvejais, kai probuojamasis probacijos vykdymo laikotarpiu vykdo probacijos sąlygas, tačiau padaro kitų teisės pažeidimų, už kuriuos jam ne mažiau kaip du kartus taikytos administracinės nuobaudos, arba nevykdo kitų įstatymų nustatytų pareigų, teismas probacijos tarnybų teikimu gali jam ne tik papildomai paskirti Baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytų baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) Baudžiamojo

²⁸⁹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.

²⁹⁰ Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Pažyma apie 2015 m. veiklos rezultatus [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/veikla-mpn_255_707/planavimo-dokumentai_241_259_711.html>.

²⁹¹ Lietuvos Respublikos Prezidentė. Laisvėje esantiems nuteistiesiems – griežtesnė priežiūra [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/laisveje-esantiems-nuteistiesiems-grieztesne-prieziura/24117>>.

²⁹² Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 30 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3741 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1093290&p_tr2=2>.

kodekso 75 straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytų pareigų arba Baudžiamojo kodekso 82 straipsnyje numatytų auklėjamojo poveikio priemonių, bet taip pat priimti sprendimą panaikinti lygtinį paleidimą ir vykdyti likusią bausmės dalį. Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 3 punktą siūloma papildyti, nurodant, kad tais atvejais, kai probuojamasis be pateisinamų priežasčių nevykdo probacijos sąlygų, nevykdo kitų įstatymų nustatytų pareigų, probacijos tarnyba, nustačiusi probacijos sąlygų pažeidimą, į teismą kreipiasi nedelsdama, bet ne vėliau kaip per 24 valandas. Be to, siūloma nustatyti, kad ne vėliau kaip per 3 darbo dienas, gavęs probacijos tarnybos teikimą, teismas priimtų sprendimą.²⁹³ Tačiau derėtų atsižvelgti į kitų valstybių gerąją praktiką, pavyzdžiui, Suomijoje lygtinai paleisti asmenys, kuriems nustatyti tam tikri apribojimai, negali būti grąžinti į įkalinimo įstaigą atlikti likusios laisvės atėmimo bausmės dalies už jiems nustatytų apribojimų pažeidimus. Probuojamieji, pirmą kartą padarę pažeidimą, yra įspėjami. Už tokius pažeidimus kaip alkoholio ar narkotikų vartojimas jiems skiriamos baudos. Griežčiausia sankcija – pasiuntimas į įkalinimo įstaigą 14 dienų, tačiau ji taikoma tik išimtiniais atvejais. Tokia praktika paaiškinama tuo, kad asmuo yra ruošiamas gyvenimui laisvėje, be to, į jo ugdymą investuojama daug žmogiškųjų ir materialių išteklių, todėl pažeidimų padarymas, kurie nekeltų grėsmės visuomenės saugumui, nėra pagrindas įkalinimui.²⁹⁴ S. Bikelis taip pat nurodo, kad rekomenduojama vengti atvejų, kai lygtinis paleidimas panaikinamas dėl smulkių nusižengimų.²⁹⁵

Taigi nustatomos probacijos sąlygos turi būti tinkamai individualizuotos, probuojamojo priežiūra planuojama atsižvelgus į turimą informaciją apie jį. Probacijos įstatyme išskiriami lygtinio paleidimo taikant intensyvią priežiūrą vykdymo ypatumai, numatytas probuojamojo priežiūros vykdymo nutraukimas prieš terminą, probacijos sąlygų keitimas, probacijos vykdymo ir vengimo vykdyti teisinės pasekmės. Teigiamai vertintina tai, kad probacijos tarnybos turi diskreciją kreiptis į teismą dėl lygtinio paleidimo panaikinimo, nes taip sumažinama atvejų, kai probuojamasis grąžinimas į įkalinimo įstaigą už visuomenės saugumui pavojaus nekeliančius, pavienius pažeidimus.

²⁹³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 30 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3741 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1093290&p_tr2=2>.

²⁹⁴ Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Tarnybinės komandiruotės Suomijoje ataskaita, 2014 m. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/vapt/naujienos-vrpi/darbuotoju-apsikeitimo-geraja-2c3j.html>>.

²⁹⁵ BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 73.

IŠVADOS

Remiantis tuo, kas buvo išdėstyta ir išanalizuota šiame magistro darbe, galima padaryti tokias išvadas:

1. Lygtinio paleidimo pagrindinis tikslas yra nuteistojo asmens resocializacija, todėl, priimant sprendimą dėl šio instituto taikymo, nederėtų vadovautis bausmės tikslais, numatytais Baudžiamojo kodekso 41 straipsnio 2 dalyje.

2. Lygtinis paleidimas padeda sumažinti žalingą įkalinimo poveikį, ir tuo pačiu leidžia pasiekti kitų pozityvių tikslų: mažinamas kalinių skaičius, tokiu būdu sutaupant valstybės lėšų, skiriamų bausmių vykdymui, bei sprendžiama įkalinimo įstaigų perpildymo problema, skatinamas pozityvus nuteistųjų elgesys įkalinimo įstaigoje bei sudaromos palankesnės galimybės atlyginti nusikaltimu padarytą žalą.

3. Esant ilgesniam įkalinimui už tyčinius nusikaltimus iki lygtinio paleidimo atliktina minimali laisvės atėmimo bausmės dalis, kuri išreiškiama atitinkama proporcija, yra gana didelė. Šio instituto taikymas neturėtų būti ribojamas formaliu reikalavimu dėl gana didelės įkalinimo įstaigoje atliktinos laisvės atėmimo bausmės dalies, jeigu yra visos lygtinio paleidimo taikymo sąlygos.

4. Nors po 2015 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusių Bausmių vykdymo kodekso pakeitimų, teismų praktika dar tik formuojasi, tačiau pasirinktų teismo nutarčių analizė rodo, kad esminių pasikeitimų, susijusių su vertintinomis aplinkybėmis, sprendžiant lygtinio paleidimo klausimą, neįvyko. Išliko ir teismų praktikos nevienodumas kai kuriais lygtinio paleidimo taikymo aspektais.

5. Taikymo problemų gali kelti pasikeitusi Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies formuluotė. Nėra aišku, kada nuteistieji, kurie sutinka, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali būti paleisti lygtinai.

6. Atsižvelgiant į lygtinio paleidimo instituto prasmę ir tarptautinius standartus, nėra tikslinga Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnyje išskirti lygtinio paleidimo netaikymo atvejus.

7. Siūlytina pasinaudoti kitų valstybių gerąja praktika ir nustatyti terminą, po kurio nuteistasis iki gyvos galvos galėtų pateikti prašymą dėl lygtinio paleidimo taikymo, bei nustatyti tokiam asmeniui privalomą bandomąjį laikotarpį po šio instituto pritaikymo.

8. Teismai turėtų tikrinti, ar Lygtinio paleidimo komisija prašymą dėl lygtinio paleidimo įvertino laikydamasi procedūrinių reikalavimų, ar nepadaryta klaidų bei pažeidimų. Lygtinis paleidimas turėtų būti taikomas, jeigu minėti pažeidimai nenustatomi arba nėra kitų aplinkybių, kurios patvirtintų Lygtinio paleidimo komisijos sprendimo nepagrįstumą.

9. Nustatant probācijas sąlygas, būtina pagrįsti jų paskyrimo būtinybę ir paskirtį.

10. Nepritartina siūlomiems Probacijos įstatymo 30 straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punktų pakeitimams, nes lygtinio paleidimo taikymo panaikinimas ir nuteistojo grąžinimas atlikti likusios laisvės atėmimo bausmės dalies į įkalinimo įstaigą, neturėtų būti siejamas su pavieniais, nepavojingais visuomenės saugumui pažeidimais.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

I. Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai

- 1) Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 11216.
- 2) Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741.
- 3) Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341.
- 4) Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 73-3084.
- 5) Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015 m. liepos 7 d., Nr. 11069.
- 6) Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 66, 90, 91, 126, 138, 140, 152, 154, 157, 158, 159, 164, 176 straipsnių pakeitimo ir 127, 160, 161, 162, 163, 179 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. sausio 6 d., Nr. 4-110.
- 7) Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012 m. birželio 19 d., Nr. 68-3464.
- 8) Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 55, 62, 73, 74, 75, 79, 80, 85, 86, 88, 95, 96, 102, 140, 141, 142, 143, 146, 158, 173 straipsnių ir 1 priedo pakeitimo bei papildymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2005 m. gegužės 7 d., Nr. 58-2002.
- 9) Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2011, Nr. XI-1860.
- 10) Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52. *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 146-5870.
- 11) Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 149-7630.
- 12) Viešojo saugumo plėtros 2015–2025 m. programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. XII-1682. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 7293.

- 13) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1105 dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1446. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 90-4763.
- 14) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugpjūčio 12 d. nutarimas Nr. 834 dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3100. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 12262.
- 15) Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimu Nr. 220. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 27-989.
- 16) Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. gegužės 9 d. įsakymas Dėl Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus apygardų probacijos tarnybų nuostatų patvirtinimo Nr. 1R-134. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 55-2728.
- 17) Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 1R-154 (*pakeisti įsakymais Nr. 1R-21 ir Nr. 1R-237*). *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 65-3314.
- 18) Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1R-175 (2015 m. rugpjūčio 20 d. įsakymo Nr. 1R-245 redakcija). *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 12452.
- 19) Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašas, patirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 72-3770.
- 20) Nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos parašas, pavirtintas Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. V-322. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 13256.
- 21) Rekomendacijos dėl prokurorų pozicijos, teismui sprendžiant dėl lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir neatliktos laisvės atėmimo bausmės dalies pakeitimo švelnesne bausme bei lygtinio paleidimo iš pataisos namų, patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2006 m. rugpjūčio 7 d. įsakymu Nr. I-154, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 88-3499

II. Tarptautinės teisės aktai

- 1) 1999 m. rugsėjo 30 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (99) 22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622553&SecMode=1&DocId=412108&Usage=2>>.
- 2) 2003 m. rugsėjo 24 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms Rec (2003) 22 dėl lygtinio paleidimo (parolio) [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=70103&SecMode=1&Lang=en>.
- 3) 2006 m. sausio 11 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms R (2006) 2 dėl Europos kalėjimų taisyklių [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPR_Lithuanian.pdf>.
- 4) 2010 m. sausio 20 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija valstybėms narėms CM/Rec (2010) 1 dėl Europos Tarybos probacijos taisyklių [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. sausio 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813>>.

III. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrina

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05 Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą.
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 9 d. nutarimas Nr. 34/2008-36/2008-40/2008-1/2009-4/2009-5/2009-6/2009-7/2009-9/2009-12/2009-13/2009-14/2009-17/2009-18/2009-19/2009-20/2009-22/2009 Dėl kai kurių Baudžiamojo kodekso nuostatų, reglamentuojančių juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę.

IV. Specialioji literatūra

- 1) AMBROŽ, M.; ŠUGMAN STUBBS, K. *Conditional Release (Parole) in Slovenia: Problems and Possible Solutions. The Prison Journal*, 2011, 91(4), p.

- 467–488 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 31 d.]. Prieiga per internetą: <<http://tpj.sagepub.com/content/91/4/467.full.pdf+html>>.
- 2) BANDZEVIČIENĖ, R. *Penitencinė psichologija*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
 - 3) BEST, B. L.; WODAH, E. J. and HOLMES, M. D. *Waiving Away the Chance of Freedom: Exploring Why Prisoners Decide Against Applying for Parole*. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 2014, vol. 58 (3), p. 320–347 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ijo.sagepub.com/content/58/3/320.full.pdf+html>>.
 - 4) BIKELIS, S. Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 44–84.
 - 5) BIKELIS, S.; SAKALAUSKAS, G. Laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistų asmenų lygtinis paleidimas: tarptautiniai standartai, užsienio šalių patirtis ir pasiūlymai Lietuvai. *Teisės problemos*, 2008, Nr. 4 (62), p. 23–66.
 - 6) CORLEY, C. J. *Community Corrections and Sanctions*. Iš *Encyclopedia of Community Corrections*, 2012, p. 52–56. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/bmx1YmtfXzQ2NzE0OV9fQU41?sid=f6ecabd1ef1d449c9d077500478db7a9@sessionmgr4005&vid=0&format=EB&rid=1>>.
 - 7) CUÉLLAR, A. F. et. al. *Pažeidžiamos kalinių grupės*: vadovas. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015.
 - 8) ČĖSNIENĖ, I.; LAURINAVIČIUS, A.; ir USTINAVIČIŪTĖ, L. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas Lietuvoje: esama situacija ir raidos tendencijos. *Kriminologijos studijos*, 2015, t. 3, p. 59–81.
 - 9) GRAEBSCH, C. M. et. al. *Alternatyvios baudžiamosios sankcijos Europos Sąjungoje*. Vilnius: Eugrimas, 2015.
 - 10) ISOKAITĖ, I.; MILAŠIŪTĖ, V. Politinės ir asmeninės teisės. Iš *Krizė, teisės viešpatavimas ir žmogaus teisės*. Šiauliai: AB „Titnagas“, 2015, p. 383–423.
 - 11) KURY, H.; BRANDENSTEIN, M. „Naujo poreikio bausti“ klausimu – ar griežtesnės bausmės yra veiksminga nusikalstamumo prevencijos priemonė? *Teisės problemos*, 2009, Nr. 2 (64), p. 5–61.
 - 12) LIESIS, M. Lytinių nusikaltimų prieš vaikus prevencinės priemonės. *Teisės problemos*, 2010, t. 1 (67), p. 67–94.

- 13) MACKEVIČIUS, T. Nuteistųjų socialinės reabilitacijos ir integracijos programos vykdomos pataisos inspekcijose. *Socialinis darbas*, 2012, t. 11 (1), p. 131–140.
- 14) MARKOV, D.; DOICHINOVA, M. *Įkalinimo sąlygų stebėsenos indeksas: metodologija ir bandomojo tyrimo rezultatai*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015.
- 15) MESONIENĖ, S. Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas. *Jurisprudencija*, 2004, t. 52 (44), p. 47–57.
- 16) MESONIENĖ, S. *Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų: teisiniai ir socialiniai aspektai*: daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
- 17) MESONIENĖ, S. Teisiniai lyginamieji lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų aspektai. *Jurisprudencija*, 2006, t. 5 (83), p. 73–81.
- 18) MICHAILOVIČ, I. *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas*: mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001.
- 19) NIKARTAS, S.; ČEPAS, A. Laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė Lietuvoje (I): refleksija žmogaus teisių standartų kontekste. *Teisės problemos*, 2014, Nr. 2 (84), p. 5–25.
- 20) NIKARTAS, S. Teisė nebūti kankinamam ir nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam: įkalinimo sąlygų kontekstas. Iš *Aktualiausios žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvoje 2008–2013 m. problemos*: teisinis tyrimas. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2014, p. 31–55.
- 21) NIKARTAS, S. Teisė nebūti kankinamam ir nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam: probleminiai kalinimo sąlygų užtikrinimo aspektai. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2013.
- 22) SAKALAUSKAS, G. Ar prasminga probacijos tarnybų darbą vertinti pagal probuojamųjų recidyvą? *Teisės problemos*, 2014, t. 4 (86), p. 5–28.
- 23) SAKALAUSKAS, G. Baudžiamosios politikos įgyvendinimo indikatoriai Lietuvoje. Iš *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 139–168.
- 24) SAKALAUSKAS, G. Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2007, t. 2 (20), p. 122–134.
- 25) SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2013, t. 89, p. 37–54.

- 26) SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 133–155.
- 27) SAKALAUSKAS, G. Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos. *Teisės problemos*, 2015, t. 2 (88), p. 5–57.
- 28) SAKALAUSKAS, G. Kalinių ir darbuotojų santykių įkalinimo įstaigose svarba nuteistųjų integracijai ir įstaigose vyraujančiai atmosferai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 2015, t. 10, p. 52–67.
- 29) SAKALAUSKAS, G. Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje? *Kriminologijos studijos*, 2014, t. 2, p. 96–137.
- 30) SAKALAUSKAS, G. *Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika*. Vilnius: Teisės institutas, 2010 [interaktyvus; žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://teise.org/data/1lygtinio-paleidimo.pdf>>.
- 31) SAKALAUSKAS, G. Lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų įsigaliojus Probacijos įstatymui: teorija ir praktika. *Teisės problemos*, 2013, Nr. 4 (82), p. 5–39.
- 32) SAKALAUSKAS, G. Nuteistieji: rizika ir galimybės. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 67–77.
- 33) SAKALAUSKAS, G. Savanorystė probacijos sistemoje. Iš *Savanorystė probacijos sistemoje: prielaidos ir galimybės*. Vilnius: Teisės institutas, 2012, p. 46–67.
- 34) ŠVEDAS, G. *Bausmių vykdymo teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013.
- 35) ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
- 36) VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo iš pataisos namų taikymo teismų praktikoje probleminiai aspektai. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvoje: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys*. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, 2010, p. 95–117.
- 37) ŽILINSKIENĖ, L.; TUMILAITĖ, R. Resocializacijos modeliai ir jų taikymas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2011, t. 2 (29), p. 285–313.

V. Teismų praktika

- 1) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. rugsėjo 7 d. nutarimas dėl priimtino *D. Ganusauskos prieš Lietuvą* byloje, Nr. 47922/99 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/dok/Ganusauskas_pries_Lietuva_nut.pdf.
- 2) Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2013 m. liepos 9 d. sprendimas *Vinter ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* byloje, Nr. 66069/09, 130/10 ir 3896/10 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122664>.
- 3) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2003 m. lapkričio 13 d. konsultacija B3-292 dėl Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio 3 dalies 1 punkto taikymo.
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *2007 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-748/2007*.
- 5) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2014 m. birželio 10 d. nutartis, Nr. 2K-316/2014*.
- 6) Kauno apygardos teismas. 2012 m. balandžio 13 d. nutartis, Nr. 1S-796-658/2012.
- 7) Kauno apygardos teismas. 2015 m. liepos 1 d. nutartis, Nr. 1S-1268-175/2015.
- 8) Kauno apygardos teismas. 2015 m. liepos 23 d. nutartis, Nr. 1S-1390-317/2015.
- 9) Kauno apygardos teismas. 2015 m. spalio 30 d. nutartis, Nr. 1S-1951-594/2015.
- 10) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 4 d. nutartis, Nr. 1S-1998-493/2015.
- 11) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 5 d. nutartis, Nr. 1S-1993-327/2015
- 12) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis, Nr. 1S-1997-383/2015.
- 13) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 18 d. nutartis, Nr. 1S-2063-317/2015.
- 14) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis, Nr. 1S-2077-238/2015.
- 15) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 20 d. nutartis, Nr. 1S-2087-530/2015.
- 16) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 23 d. nutartis, Nr. 1S-2102-530/2015.
- 17) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis, Nr. 1S-2130-319/2015.
- 18) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2119-238/2015.

- 19) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis, Nr. 1S-2129-485/2015.
- 20) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis, Nr. 1S-2137-478/2015.
- 21) Kauno apygardos teismas. 2015 m. lapkričio 30 d. nutartis, Nr. 1S-2117-348/2015.
- 22) Kauno apygardos teismas. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis, Nr. 1S-2303-593/2015.
- 23) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 20 d. nutartis, Nr. 1S-96-530/2016.
- 24) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 25 d. nutartis, Nr. 1S-141-594/2016.
- 25) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 25 d. nutartis, Nr. 1S-135-397/2016.
- 26) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-129-245/2016.
- 27) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-142-634/2016.
- 28) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-122-383/2016.
- 29) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-119-579/2016.
- 30) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 26 d. nutartis, Nr. 1S-95-245/2016.
- 31) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis Nr. 1S-130-238/2016.
- 32) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis Nr. 1S-120-317/2016.
- 33) Kauno apygardos teismas. 2016 m. sausio 27 d. nutartis, Nr. 1S-115-317/2016.
- 34) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-184-397/2016.
- 35) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-187-327/2016.
- 36) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-229-498/2016.
- 37) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-198-319/2016.
- 38) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 8 d. nutartis, Nr. 1S-201-594/2016.
- 39) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 11 d. nutartis, Nr. 1S-235-317/2016.
- 40) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 11 d. nutartis, Nr. 1S-213-327/2016.
- 41) Vilniaus apygardos teismas. 2016 m. vasario 12 d. nutartis Nr. 1S-153-209/2016.
- 42) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-243-319/2016.
- 43) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 17 d. nutartis, Nr. 1S-240-245/2016.
- 44) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-238-327/2016.
- 45) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-242-493/2016.
- 46) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-237-485/2016.
- 47) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-239-238/2016.
- 48) Vilniaus apygardos teismas. 2016 m. vasario 18 d. nutartis, Nr. 1S-175-209/2016.
- 49) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 19 d. nutartis, Nr. 1S-305-530/2016.

- 50) Panevėžio apygardos teismas. 2016 m. vasario 19 d. nutartis, Nr. 1S-64-768/2016;
- 51) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 22 d. nutartis, Nr. 1S-261-397/2016.
- 52) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 22 d. nutartis, Nr. 1S-203-348/2016.
- 53) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 24 d. nutartis, Nr. 1S-285-317/2016.
- 54) Kauno apygardos teismas. 2016 m. vasario 29 d. nutartis, Nr. 1S-271-493/2016.

VI. Travaux préparatoires

- 1) Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 47, 157, 159, 164 ir 179 straipsnių pakeitimo bei 160, 161, 162 ir 163 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=385665&p_tr2=2>.
- 2) Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso pakeitimo įstatymo [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1027224&p_tr2=2>.
- 3) Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 30 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3741 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1093290&p_tr2=2>.
- 4) Informacija apie Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komiteto 2014 m. kovo 19 d. posėdį [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15256&p_k=1&q=informacija%20apie%20pos%C4%97d%C4%AF&page=3>.
- 5) Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Bausmių vykdymo kodekso 18, 19, 47, 157, 159, 164 ir 179 straipsnių pakeitimo bei 160, 161, 162 ir 163 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projektui [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=414074&p_query=BVK%20157%20str&p_tr2=2>.
- 6) Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Bausmių vykdymo kodekso 157 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIP-3100 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1097741>.

VII. Statistika ir publikacijos internete

- 1) BLACK, M.; SMITH, R. G. *Electronic Monitoring in the Criminal Justice System*, 2003 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aic.gov.au/media_library/publications/tandi_pdf/tandi254.pdf>.
- 2) Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dz.lki.lt/>>.
- 3) Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Darbo su asmenimis, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, 2015 m. ataskaita; Darbo su nepilnamečiais, esančiais apygardų probacijos tarnybų priežiūroje, 2015 m. ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.
- 4) Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Informacija apie lygtinio paleidimo eigą bei veiksmingumo stebėseną nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. sausio 1 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/archive/p50/informacija-apielygtinio-zrzm.html>>.
- 5) Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų 2014 m. veiklos ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimudepartamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.
- 6) Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos 2012 m., 2013 m., 2014 m., 2015 m. suvestinė [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.
- 7) Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose 2015 m. suvestinė [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimudepartamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.
- 8) Klaipėdos apygardos probacijos tarnyba. Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų programų vykdymo

- ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/lt/klaipedospi/veiklampa_255_623/ataskaitos_242_260_62_8.html>.
- 9) Lietuvos Respublikos Prezidentė. Laisvėje esantiems nuteistiesiems – griežtesnė priežiūra [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/laisveje-esantiems-nuteistiesiems-grieztesne-prieziura/24117>>.
- 10) Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto (Pagrindinio komiteto) išvados dėl Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-1446 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=417062&p_query=BVK%20158%20str&p_tr2=2>.
- 11) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97elektroninis_monitoringas.pdf>.
- 12) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Nuteistųjų kontrolė elektroninėmis priemonėmis [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/tm/elmonitoringas/>>.
- 13) Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus pažyma Apie probacijos vykdymo ir efektyvumo stebėseną, 2014 m. vasario 11 d., Nr. 5R-23 [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Probacijos%20stebesena.pdf>.
- 14) Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme 2014 m. veiklos ataskaita [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://lrvatstovasezt.lt/uploads/Vyriausybes_atstovo_EZTT_Ataskaita_uz_2014.pdf>.
- 15) Lietuvos statistikos departamentas. Įkalintųjų laisvės atėmimo įstaigose skaičius metų pabaigoje. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniurodikliuanalize?portletFormName=visualization&hash=df83e538-5120-4b5e-a0c3-57373d144447>>.

- 16) *Report to the Lithuanian Government on the visit to Lithuania carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)* [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cpt.coe.int/documents/ltu/2014-18-inf-eng.pdf>>.
- 17) Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Pažyma apie 2015 m. veiklos rezultatus [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/veikla-mpn_255_707/planavimo-dokumentai_241_259_711.html>.
- 18) Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Tarnybinės komandiruotės Suomijoje ataskaita, 2014 m. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaldep.lt/lt/vapt/naujienos-vrpi/darbuotoju-apsikeitimo-geraja-2c3j.html>>.
- 19) Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Tarnybinės komandiruotės į Švediją ataskaita, 2014 m. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/naujienos-vrpi/darbuotoju-apsikeitimo-geraja-bf8a.html>>.
- 20) Vilniaus apygardos probacijos tarnyba. Vilniaus apygardos probacijos tarnybos programos vykdymo ataskaita už 2015 m. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/vapt/veiklampn_255_707/planavimodokumentai_241_259_711.html>.
- 21) VOSYLIŪTĖ, A. Lygtinio paleidimo teismų praktikoje taikymo ypatumai. 2014 m. vasario 3 d. konferencijos „Baudžiamosios justicijos teisės šakų tyrimai“ medžiaga [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tf.vu.lt/mokslas/seminarai-ir-konferencijos>>.
- 22) *World Prison Brief* [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.prisonstudies.org/map/europe>>.
- 23) Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje, 2013 m. lapkričio 18 d. [interaktyvus, žiūrėta 2016 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hrmi.lt/uploaded/Documents/Lygtinis%20paleidimas%20%20apzvalga.pdf>>.

SANTRAUKA

Lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigų instituto, jo probleminių aspektų bei taikymo teismų praktikoje nagrinėjimo aktualumą atskleidžia statistika ir Bausmių vykdymo kodekso pakeitimai, įsigalioję 2015 m. rugsėjo 1 d. 2015 m. lygtinis paleidimas pritaikytas tik 31 proc. iš įkalinimo įstaigų paleistų nuteistųjų.

Darbas susideda iš keturių pagrindinių dalių: lygtinio paleidimo sampratos, lygtinio paleidimo sąlygų analizės, subjektų, dalyvaujančių lygtinio paleidimo procese, aptarimo ir bausmės vykdymo pritaikius lygtinį paleidimą tvarkos ir probleminių aspektų apžvalgos. Pirmojoje darbo dalyje aptariama lygtinio paleidimo sąvoka, kuri nėra pateikiama Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Analizuojami šio instituto tikslai, akcentuojant asmens resocializaciją kaip pagrindinį lygtinio paleidimo siekį, bei apžvelgiant kitus pozityvius tikslus, kuriuos galima pasiekti taikant lygtinį paleidimą.

Antrojoje darbo dalyje analizuojamos formalios ir materialios lygtinio paleidimo sąlygos, teismų motyvai taikant ir atsisakant taikyti nuteistajam šį institutą. Atkreipiamas dėmesys į teismų praktikos nevienodumą kai kuriais lygtinio paleidimo taikymo aspektais. Aptariami ypatumai, susiję su lygtiniu paleidimu taikant intensyvią priežiūrą. Kritikuojami Bausmių vykdymo kodekso 158 straipsnyje numatyti lygtinio paleidimo netaikymo atvejai, kurie neatitinka šio instituto prasmės ir tarptautinių standartų.

Trečiojoje dalyje apžvelgiami subjektai, dalyvaujantys lygtinio paleidimo procese. Analizuojamos Lygtinio paleidimo komisijos ir teismo funkcijos, jų santykis, prokuroro ir nukentėjusiojo vaidmuo, priimant sprendimą dėl lygtinio paleidimo, aptariama probacijos tarnybų ir savanorių veikla.

Paskutinėje darbo dalyje analizuojamas bausmės vykdymas pritaikius lygtinį paleidimą. Akcentuojama, kad lygtinio paleidimo taikymo panaikinimo neturėtų lemti pavieniai, grėsmės visuomenės saugumui nekeltantys probuojamųjų padaryti pažeidimai.

SUMMARY

The relevance of examination of the institute of conditional release from imprisonment institutions, its problematic aspects and application in the case-law is evident from the statistics and amendments of the Sentence Execution Code, which became effective on 1 September 2015. In 2015, conditional release was applied in respect of only 31 percent of the convicted persons, who were released from imprisonment institutions.

The present work is composed of the following four main parts: concept of conditional release, analysis of conditions of conditional release, overview of the entities engaged in the conditional release procedure and description of the sentence execution regime in the event of application of conditional release and the problematic aspects thereof. The first part of the present work is devoted to the discussion of the concept of conditional release the definition whereof is not provided in the legal acts of the Republic of Lithuania, analysis of the purposes of the said institute by placing emphasis on the person's resocialisation as the principal goal of conditional release, including the review of other positive results that may be achieved through the application of conditional release.

The second part of the present work provides the analysis of formal and material conditions of conditional release, reasons stated by the courts when applying or rejecting to apply the said institute upon the convicted persons, draws attention to the irregularities of the case-law with regard to certain aspects of application of conditional release, gives an overview of the peculiarities related with conditional release under the intensive supervision regime, and includes criticism of the cases of non-application of conditional release provided for in Article 158 of the Sentence Execution Code, which contravene the meaning of the said institute and the international standards.

The third part of the present work gives an overview of the entities engaged in the conditional release procedure, provides the analysis of the functions of the Conditional Release Commission and the court, their relationship, the role of the prosecutor and the victim when adopting a decision on conditional release, and describes the activities of probation services and volunteers.

The final part of the present work provides the analysis of the sentence execution regime in the event of application of conditional release by placing emphasis on the fact that conditional release should not be revoked on the basis of any single violations committed by the persons placed under the probationary regime, when such violations present no danger to the public security.